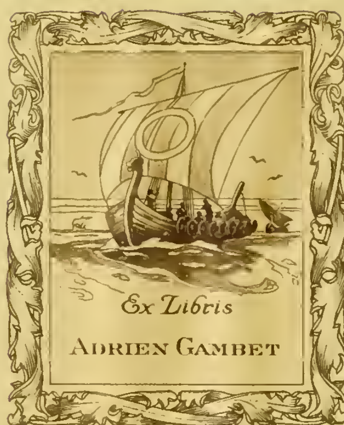
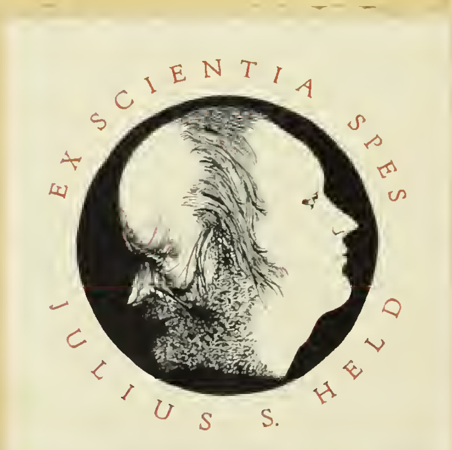

Ex Libris
ADRIEN GAMBET

EX SCIENTIA SPES
JULIUS S. HELD

IVSTI LIPSI

LOVANIVM:

ſiue

OPIDI ET ACADEMIÆ EIVS DESCRIPTIO.

LIBRI TRES.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
cIↄ. Iↄc. v.

Cum Priuilegiis Cæſareo & duorum Regum.

ILL^MO ET EXCELL^MO
PRINCIPI CAROLO, DVCI CROYO ET ARSCHOTANO, S. R. I. PRINCIPI, EQVITI AVREI VELLERIS.

LOVANIVM & HEVERLEAM, quæ deſcripſi, & quamquam nota, in maiorem notitiam & lucem protraxi, ea cui potiùs, quàm tibi ILLme PRINCEPS, donarem & dicarem? Scis vetus vinculum meum, & obſequij velut ſacramentum, quo obſtringor: ſed ipſa res huc etiam ducit, quid dicam tem-

temporis opportunitas? De re, ecce LOVANIVM, quid niſi veteri affectu & incolatu eſt tuum? Inhabitaſti, & amaſti olim, & optimas ibi artes hauſiſti: quarum fructu ſuauiter paſceris, & aut otia temporum fallis, aut triſtitias ac curas, quæ (vt ſunt humana) interueniunt, mitigas ac ſolaris. Sicut Helena illa, apud Homerum, pharmacum habuit ac propinauit

**Quod luctum atque iras minuat, mala denique tollat.*

*Νηπενθές τ' ἄχολόν τε, κακῶν τ' ἐπίληθον ἁπάντων:

tale ſunt amœniores, & magis grauiores illæ litteræ, quas Philoſophiam appellamus. Vtraſque Louanium, noſtra Helena, propinauit: & gratiam debes, ac refers; & vel HEVERLEA tua dicet. Quæ tu illîc opera ſub terrâ, in terrâ, & ſupra eam paraſti, aut paras? quot ædificia, vias, hortos, fontes, arboreta inſtruxiſti & adornaſti, ingenio vel effectu admiranda? Certè LOVANIVM, & in eo ſtudioſi,

dioſi, id eſt è pleraque Europâ iuuentus, obligantur, & voluptatem ac delectationem ſuam DVCI CROYO & ARSCHOTANO inſcribunt. Magne & magnanime PRINCEPS, fruere hac gloriâ: & illud à maximo Ariſtotele dictum tibi habe: *Οὐ γὰρ εἰς ἑαυτὸν δαπανηρὸς ὁ μεγαλοπρεπὴς, ἀλλ' εἰς τὰ κοινά. Alij in luxum, conuiuia, aleam impendunt, vt nunc ſunt mores: tu poſteritatem habes in oculis, & vix, niſi alienum fructum, in operibus tuis ſpectas. Ergo iure hæc vtraque tua TIBI offero: & offero, niſi fallor, Opportunè. Quid enim? Nuptiæ tuæ ſunt, quas Belgica noſtra fauore & plauſu proſequitur: & priuatim multi votis, quæ voce, ſcriptis, donis teſtificantur, & cõſignant. Viſum idem facere, monumento quod æuum ferre poſſet, & memoriam ad poſteros propagare magnæ huius diei. Iungitur tecum ſtirpe illuſtriſſima, dotibus ani-

Non qui in ſe inſumit, magnificus; ſed qui in publica.

mi ac corporis laudatiſſima; DOROTHEA CROYA, cognata tua: & iungitur vinculo, quod niſi ſola mors non diſſoluit. O felicem copulam! coëunt Regum & Principum ſtemmata: & cùm vtrimque Hungariæ ſceptra fulgeant, illa etiam Hieroſolymorum adfert & miſcet. Nomen ipſum ſponſæ quanti eſt! DIVINVM DONVM: & ita accipe, magne PRINCEPS, atque è pulchrâ arbore ſtirpem ac propaginem Deum poſce. Ecce patrem eius, Illmum Principem CAROLVM-PHILIPPVM, Marchionem Haurechium, inter Belgicæ culmina; idem vouet, & tacitâ futuri gaudij ſpe pectus eius ſuauiter fouetur. Quid nos tui? palàm vota concipimus, eáque duplicia: TE cum TVA incolumes eſſe, & ex VTROQVE ſupereſſe, qui nomen & gloriam maiorum referant, & in natos natorum propagent. Hominibus

bus ſingulis breue curriculum, & mortalitas: ſtipe & ſatione æterni fiunt. Eſtote.& conceptis verbis proferam:

DEVS ET FECVNDITAS
GENTI CROYAE
STIRPE, MERITIS, GLORIA
ILLVSTRISSIMAE,
POSTEROS IN AEVVM,
ET IN BONVM PVBLICVM,
DONATE.

Louanij ſcripſit & vouit

EX[TIAE] TVÆ

PP. cliens

I. LIPSIVS.

AD

AD LECTOREM.

DAMVS *aliquid ſubitarium, & ex occaſione natum, Lector; quam in Præfatione meâ vides. Hiſtoricum eſt, ſed anguſtioribus finibus clauſum, & noſtros iſtos Louanienſes vix exit. Ita nunc libuit, & decuit: alioqui fateor, eodem tenore & pænè labore, Brabantiæ hiſtoriam pertexere potuiſſem. Nam initia tenebras aut ſalebras ſuas habent: reliquus curſus eſt in procliui. Quædam ab aliis, & præſertim* Petri Diuæi, *huius vrbis ciuis, & talium rerum diligentis, ſcriptis hauſi: plura meâ induſtriâ addidi, & è remotioribus etiam ſcriptoribus conduxi. Non iacto componi vellem: ſed illud addo, pleraque omnia accuratiùs inquiſita hîc eſſe, quæ alij* *εὐχερῶς, *& quomodocumque tradita porrò tradunt,*

Securi, cadat an recto ſtet fabula talo.

Nos Veritati, nos Fidei litare, ſtudium habuimus: & vbi non liceret, inopiam profiteri, nec impuris victimis ſacrum profanare. Accipe, Lector, qualecumque hoc munus: & laborem noſtrum pietatis titulo (patriam ornatum iuimus) vel excuſa, vel quod malim ama. Ego te, & ſalue hoc natali meo quinquageſimo nono, XV. *Kal. Nouembr.* ∞. IↃC. V.

*ex facili.

I. LI-

IVSTI LIPSI

LOVANIVM:

ſiue

OPIDI ET ACADEMIÆ EIVS DESCRIPTIO.

LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Occaſio ſermonis, & in rem præparatio.

AMBVLATIVNCVLA inſtituta nobis fuit ſereno die, menſe Sextili, ad collem vrbi vicinum: idque viſendæ antiquitatis. Fama tenebat & tenet, arcem illîc veterem fuiſſe, alij à Iulianis, alij à Normannicis temporibus: cuius veſtigia exſtarent: & cupido nos ſubijt videre, & arbitrari. Feceram olim (probè memini) ante annos triginta, duce *Petro Diuæo,* qui rerum noſtratium, & quæ ad hiſtoriam veterem pertinerent, diligens admodum ſed & ſciens erat: feceram, ſed neque attenderam valdè, & in illo æuo vnicus Romanarum rerum, in con-

temptu ferè ceterarum eram. Nam fateor hoc ſtudium meum, ſiue morbum: nihil afficiebat, præter antiqua, & noſtri aut paullò ſuperioris æui omnia, vt Barbarica & ſordentia, contemnebam. Nunc in parte mutaui iudicium: & quamquam illa immenſum præfero, tamen & hæc in ſubſeciuis habeo, & iuuat etiam maiorum noſtrorum res, ingenia, mores noſſe, & quædam ex iis in vſum aut exemplum transferre. Ergo hac mente in collem illum iui: qui ad Orientem vrbi huic imminet, & ſubiectum *Diliam* flumen parte vnâ ad Septemtrionem habet; alterâ, verſus Auſtrum, *Löam* collem & ſiluam; antrorſus autem, interiectam vrbi planiciem, pulchram, latam, & viridariis aut pratis peramœnam. *Keſſelium-montem* vocant: an non à *Caſtello* (quaſi *Caſtel-berch*) quod olim illîc fuit? Sic appâret, nec aliud reperio: ſed ad rem, illuc iuimus, & comites fuerunt quattuor è ſtudiosâ noſtrâ iuuentute ſelecti. Miniſtrum meum addo: & quid omitto? canes meos maiores duos, qui auidè ſunt affectati, aut præcurrerunt, vt feruor & ingenium illorum amat. *Mopſulus* meus domi ſeruauit: nec ille viſus, corpore paruo, ætate grandiuſculâ, ad longiuſculum hoc iter eſſe. Nec mei quidem volebant me, niſi equitem, ire: ſed libuit vires poſt morbum experiri; & montana illa ac prærupta equo non faciebant. Ergo iuimus: in viâ è meis vnus, Lipſi ab exteris ego venio, & è Batauiâ recens: quàm iuuaret ſcire de Louanio veſtro vlteriora paullò & veteriora! Louanio, quod famâ ſic diffuſum eſt; Louanio, quod mœnibus etiam & ambitu ſic magnum. Et fuítne res tanta? an verum eſt, famam in maius omnia ferre: & maius hîc nihil, quàm quod

quod oculis vſurpamus, affirmandum? LIPS. Imò affirmandum. ſcitote Louanium rem inſignem, rem hiſtoriâ & notitiâ dignam fuiſſe: ſed fuiſſe, & fato rerum humanarum huc redactum. Quid enim nunc, niſi vos pauci ſtudioſi, ſuſtinetis? Pauci, ſi meum adoleſcentiæ æuum video: & ante annos trigintaſeptem, ſcio ad ſeptena aut octona millia eorum, qui Muſis operabantur, domicilium hîc habuiſſe. Pulcher aſpectus! cùm Batauí, Friſij, Menapij, vlteriores Germani, & magna nobilitas occurreret: cùm Galli, Britanni, Hiſpani, Itali, & è longinquis etiam gentibus Europæ. Hæc nos vidimus, & mixti ijs fuimus: nunc, *Heu!* neque aliud, quàm *Heu*, dico. AVD. At Lipſi, bone doctor, quin tu inter ambulandum paullò altiùs repetita hæc nos edoces: & tempus viamque fallimus delectabili ſermone? LIPS. Licet. nam amo locum, eiuſque memoriam cupio ire propagatum. quídni? veteris meæ parentis, & pænè patriæ: nam & *Iſca* mea hanc dominam & velut matrém vrbem agnoſcit: & maiores etiam mei quidam originem iſtinc ducunt. Vt hæc non ſint; Muſæ & illæ artes, quas colimus, hîc locum habent: & noſipſi quot iam annos aut diſcimus hîc, aut docemus? Certè adficior, & illuſtrare opidum ingenio, ſtilo, voce capior, imò concupiſco. Et iam ordior. vos ingeniorum Muſę præſides, tu mater earum Memoria, adſpirate, & per obliqua aut oblîta æui euntem ducite, & in tenebris prælucete. Tenebris, quas paucitati ſcriptorum aſſignamus: & malo fato, neque noſtrâ neque aliâ linguâ; res maiorum curioſè aut fideliter proditæ; & pauca quæ exſtant, fabulis aut ludibriis aſperſa, melior mens non admittit.

Vulgus probat, imò iactat, ſcio: & ab Hectore & Phrygibus, aut Romanis, ſiue etiam Scotis, petimur; & ſeries deinde texitur: dij deęque, quàm non vana ſolùm, ſed ridicula! & pueri, qui fari incipiunt, aſpernantur. Itaque talia ne exſpectate: vera & ſeria amamus; & vbi ea deſunt, ſilere aut opinari.

Cap. II.

De æuo & nomine Louanij, reiectæ opinationes leues, aut fabellæ.

Veniamvs ergo ad inclytam hanc, & Homeri verbo *ἀριδείκετον vrbem: à capite inquiramus, *Quando*, *Quanta*, *Qualis* fuerit: & diſtinctè de Æuo, Magnitudine eius, & Progreſſu aut Regreſſu dicamus. Hi limites ſermonis noſtri erunt: non excedam: ordinem amo: ſi facio, reprehendite me, & intra metas coërcete. Avd. Certè ordinem amas, gloriari potes: & eâ re palmam non aufert hæc, fortaſſè nec prior ætas. Lips. Tu amanter, vt ſoles: ſed *baccare frontem mihi cinge*: nos pergamus. Quæſiui, *Quando?* & hanc inter primas laudes opida ſibi vindicant, antiquitatem & æuum habere. An noſtrum Louanium? Si nomen hoc vides, non opinor: perantiquum non eſt. ſi quorumdam ſenſum aut opinationes; Cæſarem & Romanos licet iactare. *Grudios* ille memorat: ecce ſunt, qui Louanienſes interpretentur. Avd. Bonâ veniâ. non ſunt illi, minimè gentium: & Brugenſes iam ſibi variis argumentis adſumpſerunt. Lips. Per me habeant: vtrumque opidum amo, & vtraſque, vt olim appellaui, Belgicæ noſtræ

*Valdè celebrem.

ſtræ Athenas. Sed mihi crede, neque hîc neque ibi firmitas eſt: ventuli opinionum ſunt, quibus nimis indulgent, & ferri ſe iis patiuntur ingenia quædam huius æui. Conuenit in illos hoc magni vatis:

* —— ψεύδεα πολλὰ λέγειν, ἐτύμοισιν ὁμοῖα.

**dicere vana haud abſona veris.*

Avd. At alia opinio veracior, *Leuacos* Cæſaris eſſe: & magis, ſi *Louacos* ſcribas. Quid caput moues? Lips. Etiam abnuo. Ecce *Leuacos* noſtros finitimos, *Levvenſes* eſſe, nônne vero, certè verbo, propiùs aſſidet? Quis autem feret te aut alium, pro arbitrio reſcribentem? Dicamus, quod res eſt: ignota hæc eſſe, & Æui caligine quâdam inuoluta, aut ſepulta. At ipſum *Louanij* nomen ſatis priſcum eſt: & inuenio ante annos circiter DCCXX. *Reginoni* nominatum. Quin vetuſtius tamen fuerit, vix ambigo: ſed firmo teſtimonio, aut de ſcripto, aliam tabellam vix licet proferre. Avd. Imò alia teſtimonia. Annales noſtri habent, *centum ſexaginta* ante Chriſtum natum annis, *Lupum* quemdam Scotorum dynaſtam ſiue regulum, hoc opidum condidiſſe, & nomen à ſe indidiſſe. Lips. Qui Annales? illíne plebeij & triti, quos pleroſque (& initia præſertim) ſomniculoſa anus condidiſſe videatur? Da veniam rem dicenti: ſunt hæc *παίδων ἀθύρματα, & verè *ἀδρανέοντες ὄνειροι. Atquin etiam hoc audiendum eſt, Lupum iſtum nomen à ſe dediſſe opido, & *Lupoſinam* appellaſſe: quod Galliſſantes *Lou-ſin* mox dixerunt. O bellaria! diripiamus. Nugæ, nugæ, ſine capite, ſine auctore: tam herclè quàm illud, tempore Iulij Cæſaris templum *Veſtæ* hîc fuiſſe, ipſo loco (viden' quàm ſignatè?) vbi nunc *Diui Michaelis* eſt: & quia ibi laudes dijs ſolent dicere, quod

** Luſus puerorum.*
** Somnia tenuia.*

noſtrâ linguâ *Louen* eſt, *Louanium* appellatum. Quid tibi dicam? piget vel tangere, quæ alij amplectuntur: & quis huic narratiunculæ color? Scilicet templum Veſtæ in opidi portâ ſolent condere: (nam ita ibi eſt) aut laudare deos tantùm in Veſtæ. Quòd ſi alibi, & in aliis opidis: cur hæc nomenclatura hîc eximia? At ego nugas ago, cùm refello: de re cenſeo. Louanium ſub illa Normannica tempora atque annos qui in Reginone, conditum fuiſſe: (mox videbimus) nomen ab ipſo ſitu, linguâ noſtrâ ſumpſiſſe. Eſt ad Orientem, quò nunc imus, ex aduerſo ecce collis & ſilua iſta: quam *Lo* etiamnunc vocant, & *Lo-bergh*, & *Lo-boſch*: eſt & ſubiecta iſta pulcherrima planicies, ad flumen, quam vetus lingua *Vên* dixit. Inde *Venæ* Batauorum etiam hodie, vnde ceſpes ille vſtibilis eruitur: & ſuperioribus annis, certò comperi in pratis hîc Martinienſium, quæ vocamus, idem genus eductum. Ergo *Louanium*, ſiue vt vulgata & vera vox eſt, *Louen:* dictum quaſi *Lo-uen*, humida planicies iſta *Loæ* ſubiecta. Latini **Louanium* fecerunt, Gallicam magis pronunciationem *Louuain* ſecuti: & nos retinemus. etſi in priſcis diplomatibus aut libris, mutato genere, *Louaniam* plerumque legi. Neque aliter ſanè Thomas Cantipratanus, qui ante centum quinquaginta circiter annos hîc vixit, ſcripſitque. Virum perdoctum etiam noui, qui in ſuis ad me litteris ſemper *Lovvanium*, duplici *vv.* ſcribit: ſed quâ cauſſâ, & an cauſsâ, fateor me ignorare.

*Verius *Louenium*.

C A P.

CAP. III.

Conditus opidi ad Normannica tempora relatus: & de iis igitur prædictum, & immani tunc vaſtitate.

De nomine, hoc ſcio: de primo conditu, diuinum oporteat eſſe, qui certò dicat. Illud habeo aſſerere, Normannicis illis temporibus clarum fuiſſe, aut certè inclaruiſſe: & maximè à ſtrage, quam piratica & prædatoria ea gens ingentem & memorabilem hîc eſt paſſa. Res ita habet. Normanni, colluuies hominum, à Septemtrionis oris, itemque viciniore Germaniâ, exigua primò manus, mox pro ſucceſſu auctis viribus, ingentes claſſes, multa hominum millia, per annos aliquot, imò ſæcula, in Galliam, Britanniam, Italiam, Siciliam, Græciam ipſam immiſerunt. Incredibile dictu eſt, quas clades dederint: & Gothi, Hunni, Vandali, modeſtiæ laudem habeant (ſiquis comparat) præ iſtorum rapinâ, cæde, flammâ. Horror me tenet, fateor, recolentem: & priores illi Barbari impetu valuerunt, & velut fulmen percuſſerunt, abierunt; iſti iterarunt, redierunt, & repetitis tamquam ictibus Europam, irâ quâdam Numinis, non dicam afflixerunt, ſed perdiderunt. Prima origo à *Saxonibus*, qui claſſibus littora infeſtarunt, iamtum à *Conſtantini* temporibus: & ſcriptores ab eo æuo, aut infrà, meminerunt. Ijdem iuſto exercitu Britannias inuaſerunt, ceperunt, tenuerunt: denique mox Normanni in vicem locumque veniunt, & ab anno Christiano DCCC. auditum hoc nomen & formidatum. *Caroli Magni* imperio primùm innotuêre, & nihil vim aut magni-

Anno Chriſti, CCCCXL-VII.

magnitudinem viri reueriti, Galliæ & Germaniæ limitem inuaſerunt. Sed primò limitem: mox per fluuiorum ora ſe inſinuantes, ipſa penetralia petiuerunt florentiſſimarum regionum. Quod maximè accidit *Caroli Calui* imperio, circa annum DCCCXLVI. cùm *Godefridus* eorum rex in Friſiam appulit, claſſe ducentarum nauium: prœliis aliquot incolas & accolas vicit: ac denique vectigalis nomine *centum viginti argenti libras* accipiunt, & in annos paciſcuntur. *Friſiam* autem latè illa ætas appellat, & Hollandiam ipſam (obſeruaui) includit. Nam & *Rineburga* & *Fladertinga*, Friſiæ (ſiue, vt ipſi, *Freſiæ*) vrbes memorantur. Atque hæc vaſtatio viginti annos tenuit: cùm domum reuerſi, ciuili factione & bellis diſtinentur: non tamen in longum: iterum-

Anno DCCCLXVI. que Galliam repetunt, atque *oram Ligeris fluminis occupantes, Nannetenſem, Andegauenſem, Pictauenſem, Turonicam prouinciam crudeliter ſunt depopulati*. Ita Regino & Sigebertus: & vidéſne florentiſſima Galliarum attrita? atque illinc in Germaniam auſi, à *Ludouico Secundo* Imp. repulſi ſunt, ſed non cæſi aut fracti. Nam ecce iterùm mox in Galliam, & *duo ſimul reges*

Anno DCCCLXXXII. (verba Reginonis dabo) *Godefridus & Sigefridus, cum* INÆSTIMABILI MVLTITVDINE *peditum & equitum aduenêre*. Peruagati deinde ſunt (è Sigeberto aſſumo) *Franciam & Lotharingiam, Ambianum, Atrebates, Corbeiam, Camaracum, Taruennam, fines Morinorum, Menapiorum, Brachatenſium, omnémque circa Scaldim fluuium terram. Inde VValam fluuium ingreſſi, totam Batauiam, palatium etiam Neomagi (ingentis magnitudinis,* ait Regino, *miriq́ operis) incendunt*.

dunt. Heu cladem! & vis metiri? metire animo maximas & pulcherrimas regiones. Breui ſermone hæc dicuntur, & tranſeuntur: ſed attenta miſerationem habent, & ſtuporem. Neque etiam finis. *Per Moſam mox aſcendunt, & Leodicum, Traiectum, Tungros, Coloniam Agrippinam, Bonnam, cum adiacentibus caſtellis comburunt. Aquis in palatio equos ſtabulantur, & palatium incendunt: prætereà monaſterium Stabulaus, Malmundarium, Jndam, Pruniam.* Hæc ita Sigebertus: Regino & alij addunt, *combuſtum Tulpiacum, Iuliacum, Noueſium*, alia minora. Et modicâ quiete ſumptâ, anno ſequenti Moſellâ flumine ſubuecti, *Treuerim incendunt, & Metim vſque perueniunt, ibíque prœlio vincunt, & Epiſcopum occidunt.* Bone Deus, quod flâgellum, imò quam procellam irę tuæ in Europam immiſiſti? neque alia exſequor: iuiſſe in Italiam, Siciliam, Græciam, & Byzantium ipſum:

CAP. IIII.

Louanij Normanni fuerunt, ſederunt, & graui ibi prœlio attriti, aut deleti.

AD rem meam & inſtitutum apto. Illi igitur, anno pòſt, *Franciam repetentes* (ait Regino) * *Sonum fluuium intrant, ibiq; conſederunt. Et poſt multas incurſiones, à Carlomanno, rege Francorum, duodecim millia argenti probati pondo, pro tributo, exigunt: & ſic in duodecim annos pacem promittentes, mare repetunt.* Ecce pactionem: etiámne pacem? non fuit: & ô perfidiam! Pecuniâ illâ, aliiſque muneribus accęptis, ſta-

* Hodie *Somona*: in ſcidis, *Somna*.

tim poſt annum, mortuo Carlomanno, redeunt: cauillati, *ſe cum rege Francorum, non etiam cum Francis fœdus pepigiſſe*. Atque ita, vt ad noſtra iam veniamus, *à Sono exeunt* (ait Regino) *& in regnum Lotharij rurſus reuertentes, in loco, qui dicitur* LOVEN, *caſtra metati ſunt: & continuis infeſtationibus vtraque regna fatigant*. Quæ vtraque? Galliæ, & Lotharingiæ: quæ iam auulſa erat, vt in loco dicemus. AVD. Satis hæc mihi mira: quippe piratas, & nauibus aduenisſe eos facis: & tamen narrationes tuæ ad penetralia terrarum ducunt. Sanè Louanium noſtrum ſatis longinquum à mari eſt: quid *Treuiri, Atrebates, Camaracum*, & quæ narraſti? LIPS. Et verè narraui: ſed tetigi obiter & prædixi (parùm à te obſeruatum) fluminibus ſe inſinuaſſe, atque ita ad vlteriora & interiora veniſſe. Præſumendum igitur, magnas minoreſque naues habuiſſe: atque illis in ſtatione alibi relictis, his minoribus aſcendiſſe, & quæ etiam tuta ab eâ peſte videbantur, vaſtaſſe. Sic Louanium nunc veniſſe: etſi Dilia noſter grandiorum nauium non eſt tolerans, ſed modicas tamen admittit. Ergo iam Louanij ſunt, & hærent. placuit amœniſſima planicies, & in ambitu agri fertiles: nec procul Scaldis & mare, ad quod in diſcrimine recurrant. Miſit quidem in eos exercitum *Carolus Craſſus* Imp. ſed, præter dedecus, nihil retulit: atque ipſi animo auctiores, biennio pòſt, *à Louanio exeuntes* (iterùm Regino) *Sequanam ingrediuntur, & Pariſios obſidione cingunt*. Mittit & tunc Imp. *Henricum Ducem*, cum valido exercitu: ſed illi aſtu militari, foſſas leui ſtipulâ & terrâ integunt, & Henricum neſcium præcipitant, turbant, cædunt. Denique poſt

Anno DCCCLXXXV.

poſt annuam ferè obſidionem, argento accepto, abeunt: pars in *Normanniam, quam ad incolendum à rege accepit*; pars aliò delapſi, & hoſtiliter *Burgundiam, Senones, Trecas vrbem incendunt, & Virdunum ac Tullum vſque omnia populantur*. Videtis per florentiſſimi regni membra, & ipſa, vt ſic dicam, vitalia, graſſari Barbaros? Pergunt etiam, & Britanniam atque Aremoricos petunt: ſed repulſi, *duodecim millia ſuorum amittunt*. Ita Lotharingiam noſtram iterùm repetunt, & circa Moſam fluuium, obuiis Arnulphi Imperatoris copiis, *cùm torrentem qui dicitur Gulid tranſiſſent, ſubſtiterunt*. Ingens ibi pugna, ſed Barbaris pro meliore fuit: & cadit inter alios *Sundolchus* (quibuſdam *Sundaroldus*). Archiepiſcopus Moguntinus; cadit & *Arnulphus* Comes, limitis Præfectus; & ex aliis multa millia. AVD. Ne graue ſit, quis ille *Gulid* torrens? & iuuet noſſe à clade iſtâ memorabilem, nec longinquum nobis locum. LIPS. Haud liquidò dicam. ſuſpicor eſſe in *Falckenburgenſi* tractu, paullò infra *Traiectum* opidum: vbi *Vll* riuus cernitur, & quà Moſâ excipitur, pagus qui *Guel* nomen etiamnunc habet. Eſt & *Guelpen* in viciniâ riuus, & pagus: veſtigia illius nomenclaturæ. Sanè Regino paullò pòſt, *Guliæ locum* etiã dixit. Sed iam adeſte, & tot iſtis triſtibus lætiora ſubnectamus. Arnulphus enim Imp. ſeriò iam excîtus, & de ſalute non de dignitate ſolùm anxius, pace cum Sclauis Morauiſque factâ, *vires vtriuſque regni* (Germanię & Gallię, *cõtrahit*, & ipſe approperat, ſuo ductu rem geſturus. *Quod illi cernentes* (Reginonem recito) *ſuper fluuium, qui Thilia dicitur, ligno & terræ congerie, more ſolito ſe communiunt: &* Anno DC. CCXCV.

 cachin-

cachinnis & exprobrationibus agmina laceſſunt, ingeminantes vt memorarentur Guliæ, turpiſq́ ibi fugæ. Hæc & in Fuldenſibus Annalibus reperio, ſed corrupta, his verbis: *Normanni, deuaſtatâ ex maximâ parte regni Hlotarici regione, prope fluuium* Clyla, loco qui dicitur *Louonnium, ſepibus (more eorũ) munitione ceptâ, ſecuri conſederunt.* Facile ea ad verum dirigere: nos ad pugnam & victoriam eamus. Imperator enim, propinquo diſcrimine, ſuos excitat: iniurias illorum, atque impia facta, commemorat. *Nam cui ſexui, ordini, ætati tot annos, in tot regionibus, peperciſſe? non ſenibus, nón pueris, non ſacrati ordinis viris fœminiſq́: quos viles ad prædam, ludibrio mactaſſent. Immanes,* inquit, *belluas, non homines, niſi à facie, videtis. Nihil auaritiæ, nihil libidini, nihil ſæuitiæ exceptum: nec imperium aut gloriam, prædam ſuam & alienum exitium quærunt tantùm. Et hominum dico? tectorum & ædium: templorum etiam, & contemptu religionis in Diuos ipſos ferrum ignemq́ capiunt, & graſſantur. Exardeſcite. & dolorem veſtrum in vltionem, iram in virtutem conferte. Agite Dei hominumq́ cauſſam, & pulcherrimum titulum induite, Orbis terrarum defenſores. En robora hîc Germaniæ, & Galliæ; quidquid virium aut ſpei eſt, in manibus veſtris poſuimus: has exſerite, viros oſtendite victores olim & nuper tot gentium, & noui imperij conditores. Pacem aut pacta cum hac latronum & ſacrilegorum colluuie nemo cogitet: vincendum, aut moriendum eſt: & vincetis, ſi perſuaſi eritis mori. Iterùm dico,* VINCETIS, *& in hoc omine ſigna canant.* Dixerat Imperator apud alacrem iam inſtinctumque exercitum: & quia

*Vult *Diliam* dicere.
*Eſt *Louanium.*

& quia hoſtes flumine aut palude claudebantur, nec in equis facile eos aggredi; omnes clamant equos dimittendos, hoſtem in receſſu ac latebris ſuis quærendum inuadendumque: & faciunt. Nec illi ſegniùs pro ſalute arma expediunt, ordines inſtruunt, ſubſidiis firmant; tot prœliis & victoriis docti, vel feroces. Concurritur, impellunt & impelluntur; cædes, gemitus, clamor miſcentur; & ambigebat etiam Victoria, donec *Deo vires cælitus adminiſtrante, vſque ad internecionem ferro hoſtes cæduntur: ita vt ex* INNVMERABILI *multitudine, vix reſiduus eſſet, qui ad claſſem nuncium reportaret*. Hæc Regino, quem libenter aduoco, haud longè nimis ab eâ ætate remotum. Sed & Fuldenſe Chronicum quædam ſuppeditat, ſcribitque in fugâ pleroſque flumine merſos, *ita vt cadaueribus interceptus alueus, ſiccus appareret*. Cæſos etiam *duos eorum reges, Sigefridum & Godefridum; regia ſigna* XVI. *ablata, & in Baioariam, teſtimonium victoriæ, tranſmiſſa*. Addit & illud mirum, *à parte Chriſtianorum* VNVM *tantùm hominem occiſum, idq́ue compertum* affirmat. Quid Helmoldus cognomento Presbyter? *Centum millibus paganorum proſtratis in bello, vix* VNVS *de Chriſtianis cecidiſſe repertus eſt*. Quem Helmoldum ante annos circiter CCCC. in Germaniâ ſcitote ſcripſiſſe: & ex eo obſeruate de C. *millibus* (alij XCV. numerant) occiſis. Egregia victoria, & quæ furorem Barbaricum non repreſſit ſolùm, ſed exſtinxit. Lib. I. Chron. cap. VIII.

CAP. V.

Diei eius lætitia, & nunc etiam memoria. Initium interioris opidi, & poſteà portarum è lapide, ac murorum.

AVD. Certè egregia victoria: & ô felix Louanium, in cuius finibus ea parta! LIPS. Imò in oculis eius, & pænè dicam noſtris, parta. Videtíſne planiciem iſtam ad ſiniſtram, Diliam verſus, quæ montem *Keſſelium* (quò nunc imus) interiacet, & *Arſchotanam* portam? Prata ſunt, & quædam etiamnunc paluſtria: ego nihil ambigo in eoipſo loco pugnam hanc pugnatam. Sanè porta ea ab antiquo dicta, *Duilach-poorte*: ſiue à paluſtribus (*Doy-laeghe* nos ſic appellamus) ſiue à mortuis, *Doo-laeghe*: & quòd cæſi ibi ſepulti. Victoriæ quidem eius illuſtris memoria hodieque agitur, ſed non omnibus gnara aut obſeruata. Nam dies ille feſti publici, qui nunc inſtat, Kalendis Septembribus, quem Supplicatione annuâ, ludis, conuiuijs, lætitiaque celebramus, originem iſtam habet: & monumentum eſt feliciſſimæ illius pugnæ. Hoc Annales dicti Fuldenſes mihi aſſerunt, & diem hunc celebrem, auctore ipſo Arnulpho, probant. *Eodem in loco*, inquiunt (vbi pugnatum) *die .... Kal. Leitanias rex celebrari præcepit: & ipſe cum omni exercitu, laudes Deo canendo* PROCESSIT, *qui talem victoriam ſuis tribuit*. Habetis *Leitanias* & preces, habetis *Proceſſionem*: quæ pius Princeps pro militari triumpho vſurpauit, & diem eumdem poſteris ſacrauit. Quem diem? in Chronico deficit, & lacuna eſt: ſed facilè ſupplebitur, *die*

Se-

Septembr. Kalendarum. Nam ſic res fuit, & memoria nunc manet. Atque hæc igitur (vt in argumenti mei lineam redeam) prima Louanij mentio eſt: neque opidi tamen, ſed loci. Obſeruate Reginonis verba: *in loco, qui dicitur Louen:* & potuit ipſa planicies ſic dici. Potuerunt & domus paucæ, aut vicus eſſe: de opido ſanè aut caſtro, nihil etiam lectum. Et vultis ſententiam meam promam? Opinor ab hac victoriâ, & à Normannorum iſtîc ſeſſione, Louanio ortum, aut certè frequentiam datam. Nam manſerunt, vt in opportuno loco, per annos circiter vndecim: ſi pugna iſta fuit anno DCCCXCV. vt Sigebertus atque alij numerant; aut octo, ſi anno DCCCXCII. vt quidam. Quomodocumque; probabile, imò verum eſt, quòd ſeſe tanto illo tempore munierint, ædes aut tabernacula ſtruxerint, ſibi receptaculum & ſuis prædis. Hoc diſertim in Reginonis verbis erat, ſi attendiſtis: *Ligno & terræ congerie* munitos fuiſſe: hoc in Fuldenſi Chronico, *ſepibus munitionem cepiſſe.* Intelligunt vallum feciſſe, more inferioris æui; terrâ infrà, ſupernè ſudibus infixis firmatum. Atque ego hoc initium opidi fuiſſe arbitror: & confluxiſſe ad felicem locum, & victoriâ recenti inſignem, plures accolas aut aduenas, & caſtra illa in vrbem vertiſſe. AVD. Víſne ergo interius iſtud opidum (nam de exteriore aliud eſt) Normannica illa caſtra & munitionem fuiſſe? LIPS. Hoc volo. quid ergo? inquies. etiámne Portæ, & muri iſti ſunt ab illis? Hoc nolo. imò de muris conſtat ex archiuis vrbicis (etſi pauca talia ibi notantur) conſtat, inquam, è lapide primùm ſtructos anno ∞. C. LVI. quod fuit *Godofredo Tertio* Duce noſtro imperante. Diu herclè poſt Normannos:

mannos: & eouſque è terrâ aut ligno manſiſſe. Quid Portæ? palàm vetuſtioris operis ſunt, & facilè ſexcenteſimum, aut vltrà, annum (ſiquid mei iudicij eſt) æquant. Inſpicite. & præſertim illam quæ* *Lupina* dicitur, domui meæ vicinam; illam *Sancto-Quintinianam*; illam *Michaëlinam*: manifeſta veſtigia æui & antiquitatis præ ſe ferunt. quod idem in reliquis etiam (credo octo eſſe:) ſiquis examinat, & à fundamentis curiosè luſtrat. Nam ſuperiùs, nouella manus ſæpè interuênit, & per partes, cùm labi cœperunt, ſunt inſtauratæ. AVD. Sanè de *Lupinâ*, veterem addico: & ſunt qui eam quoque trahant in argumentum *Lupi* illius conditoris. LIPS. Gerræ. Lupi duo inſculpti, etſi nunc exoleſcentes, comparent, cum viro aliquo, ſiue Deo medio: & ſunt qui Martem fuiſſe opinentur. Tempus exêdit, neque lapis firmiſſimus eſt contra eius cælique iniurias: & ideò haud liquidò diſcernamus. Ceterùm reliquæ, duæ præſertim quas prædixi, nihil antiquitate huic cedunt. Quid tu Rubeni? nam dicturire aliquid videris. AVD. De lupis illis inſculptis, cauſſam requiro. LIPS. Apollo ego ſum? & vis diuinem? Potuit fortuitum aliquid eſſe: & lupus aut lupi eo loci capti, ſiue interfecti. Potuit inſigne eſſe Martialis gentis: potuit & ab arbitrio ſculptoris ornamentum aut parergon apponi. Quid etiam? Dei illius (ſiue Mars, ſiue Faunus potiùs capripes fuit, vt mihi videtur) comites atque aſſeclas liceat cenſere. Nam in iſtis trepido pede imus:

Quale per incertam lunam, ſub luce malignâ,
Eſt iter in ſiluis. vbi cælum condidit vmbrâ
Iupiter, & rebus nox abſtulit atra colorem.

* VVolff-poorte.

Vnum

Vnum illud ſcio, primum opidum ſine muris, ſine lapideis portis fuiſſe: & has tamē ante illos ſtructas: quid ita? quia maioris ſcilicet vſus, & pęnè neceſſarij ſunt, ad claudendum, ad reſerandum. AVD. At ſatis mirum, tam ſerotinos muros circumiectos. LIPS. Non mirum. maiores noſtri non ſic curioſi, aut politi: neque Italiam cogita, aut Romanos. Adſpice vicinum iſtud & vetus *Leodicum*: neque id quidem muros habuit, niſi à ſexcentis paullò ampliùs annis. Sigebertus: *Anno* DCCCCLXX. *Rogerus ordinatur Epiſcopus Leodicenſium. hic muro vrbem circumcinxit, & ædificiis honeſtauit.*

CAP. VI.

De arce ſiue Burgo, non videri perantiquam: nec niſi Comitum domicilium fuiſſe.

OPIDI igitur hæc origo: quæ *Burgi*, vt vocamus, ſiue Arcis? Nam ea extra vetus hoc Louanium eſt, in colle qui flumini imminet, ad Septemtrionem obuerſa. *Julium Cæſarem* auctorem inſcribunt, ſcio, & indignentur abnuenti: tamen ego, vt Æneas, has vmbras ſermonum gladio diuerberem, & leui ictu fugem. Cęſarem hîc fuiſſe, non equidem eo negatum: quis dicit caſtra aut præſidium habuiſſe? quis arcem condidiſſe? Ipſa ſtructura ſcilicet! quæ adeò Iuliani aut Romani operis non eſt, vt vix Barbarici vllius vetuſti. Sunt in parte occiduâ muri, fateor, lapides aliqui exeſi, attriti: ſed ne imponant, & antiquitatem perſuadeant, ex illo fragili genere, arenoſo, cinericio aut ſubruffo, & quod in puluerem ex facili ſoluatur. Nonſunt, inquam, ferendo æuo. Enim-

uerò ſiquis in Italiâ aut prouinciis antiqua opera vidit; primo adſpectu iſtud deſpuet: rude, vile, informe, & vt iterùm dicam, Barbaricæ ac nouitiæ ſtructuræ. Videtur tamen meminiſſe eius ante annos ferè quingentos Sigebertus: *Anno*, inquit, ∞. C. XII. *Henricus Imp. Godefridum Ducem cum exercitu in fines Bratuſpantium mittit, ad obſidendum caſtrum Louanium: ſed inefficax rediijt.* Hoc ſcimus fuiſſe tempore *Lamberti* noſtri, primi Comitis: ſed cur de Arce magis, quàm opido accipiunt? Ego de iſto. & ſcio ſæpè *Caſtra* ab illius æui ſcriptoribus nominari ipſa opida (quia Caſtrorum militarium ritu, vallo & foſſis clauſa:) arces autem, *Caſtella.* Ita *Caſtrum Antuerpiam, Gandam, Valentianas*, atque alia lego. Arcem igitur iſtam, ſiquis meum ſenſum quærit, cenſeo à Comitibus noſtris ante quadringentos aut circiter annos ſtructam, ſibi domicilium: vt ſolent illâ tempeſtate libenter in edito ædificare, & habitare. Argumentum, quòd *Henricum Primum* Comitem Annales tradunt, *in Arce interfectum.* Ergo in eâ agebat: atque etiam abſens *Burggrauium* (ſic vocabant: id eſt, *Arciscomitem*, ſiue Præfectum) habebat, qui vice ſuâ incoleret & curaret. Lego inſtauratum hoc ædificium, publico Senatus huius decreto & ſumptu, anno ∞. C C C. LXXV: atque ea eſt, quam nunc videtis. O antiquitatem! rideamus. Quid autem anteà fuerit, liquidò neſcio: maius aut elegantius ſuſpicari vix poſſum, etſi in æſtimatione locus habitus, quia vetuſta ſcilicet Comitum ſedes. Itaque & liberos ſuos ferè hîc locabant, & alebant: etſi alibi iam, aucto imperio, domicilium ſuum haberent. Quod ad inferiora tempora obſeruatum, *Carolus* noſter

Quintus

Quintus dicet: qui cum ſororibus ſuis puer hîc eſt educatus. Lego & exteros Principes, ſiqui aduenirent, metationem accepiſſe, & velut per honorem in veteri Aulâ collocatos. Sic *Eduardus* ille, rex Angliæ, qui *Philippo* Galliæ bellum fecit, cùm in Belgicam veniſſet, ſocietatem & auxilia rogaturus; cum vxore totam hiemem in Arce egit. Et verò proſpectus circùm pulcherrimus eſt, aër etiam purus & ſalutaris. Puteus in eâ miræ profunditatis: egregium opus, & quod vnum ibi notes. Anno ∞. CCC.XXX-VIII.

CAP. VII.

Opidi exterioris initium, mœnium operoſitas & magnitudo.

QVID iam? de Exteriore etiam opido requiritis? neque illud antiquum eſſe, ſed æuo pòſt, alteri circumiectum, oculi ſtatim affirmant. Scilicet vetus illud Louanium florere cœpit opibus viriſque, & auctâ deinde per lanificium maximè multitudine, opus fuit pomœrium producere, & vaſtum hunc ambitum includere, quem videtis. Quando id factum? Archiua produnt, *cœptos muros eos ſtrui anno* ∞. CCC. LVII. *& biennio ſtatim perfectos*. Id fuit *VVenceſlao & Joannâ* Principibus, quorum imperio & floruiſſe & defloruiſſe hanc vrbem, verè dicam. Quid tibi eſt Santene? quid corrugas, & aſpernaris? AVD. Non equidem reiicio temerè, ſed diffido & ſubſiſto. Tantúmne opus *biennio?* nam ego oculis pedibuſque peragraui, & cogitatione menſus ſum: magnum, diffuſum, elegans, validum, multiplex: nec mihi videatur vel decennio vnum opidum confeciſſe.

ciſſe. Opidum? prouincia ſi concurrat & conferat, multum ſit vel ſic abſolutum in eo ſpatio eſſe. Lips. Atqui fuit, ne ambige, nec publicis ſcriptis fidem detrahe, quæ clarè adfirmant. Et quid potuit illo æuo teſtatius eſſe? At tu noſtram inertiam aut impotentiam conſideras fortaſſe: qui validi ſumus tantùm in vitia & luxum. Maiores noſtri priuatim haud diuites, publicè erant: & in patriæ vſum aut ornamentum liberaliter ſua impendebant. Sed caput rei, ſe quoque impendebant. id eſt, ipſi ciues atque incolæ, credo & accolæ, manus accommodabant: & gratuito labore magna pars hæc operum ſurrexit. Ipſi qui mercedem capiebant; exiguam, vt tunc res erat, & annonæ laxitas. atque ita hîc & alibi templorum moles, ædificia publica ſtruxerunt, quæ miremur magis, quàm imitemur. Sed totũ igitur hoc opus biennio. quale? videte mihi foſſas iſtas primùm latas, profundas; atq; eas ſæpè per viuum ſilicem, aut ſcrupoſam terram percuſſas. Videte muros lateritio pulchro opere, & ſectis deinde lapidibus albis, latis magniſque, interſtinctos aut intectos. eoſdem validis fundamentis ab imâ foſſâ eductos: ſic vt operis tertia pars vix veniat in adſpectum. Videte turres denſas & altas, quæ diſtinguunt: atque infra eas fornices & cryptas, robuſto opere, ad condita, aut vſus militares. Videte & portas, & pontes alibi, magnifica omnia, & è candenti ſecto lapide: denique opus ipſum totâ facie æquabile & vniforme, quod nec Inuidia carpat. Iam ambitus, quantus eſt? non de opinione, ſed menſione dicam: quæ inſtituta anno ∞. CCCC. XXVII. procerum certamine fuit. Erant hîc Aulici complures cum ipſo Duce, per occaſionem inſtitutæ nuper

Aca-

Academiæ: & fortè ſermo de vrbis huius magnitudine, & ecquid aliæ finitimæ æquarent, aut ſuperarent? Sermo primùm, mox ſponſio: atque ea inter quattuor Dynaſtas, *Schonuorſtium, Veſemalium, Dieſthemienſem, Bergizomienſem*. Incaluerant, & miſerunt gnaros talium, & metiri iuſſerunt: compertùmque eſt, *Louanium ſuperare Gandauum tribus virgis, Leodicum octo, Lutetiam decem, Coloniam octodecim*. Hæc fideliter ex Archiuis: videtis, quid inter finitima opida interſit, quæ magnitudine ſe iactant: videtis etiam, palmam Louanio eſſe dàtam. AVD. Videmus, & fauemus: ſed *Virgas* hîc quid appellas? LIPS. Perticas, quæ alibi *ſedecim pedum & ſemis* ſunt; hîc ferè *octodecim*, aut & *viginti*. Neque tamen adhuc iuſtam magnitudinem Louanij habetis: ſed ea vel ex ambulatione prompta eſt, & interiore mœnium ambitu (plus in exteriore) *ſeſquimilliare* noſtrum circiter continere ſæpè ſumus experti. AVD. Et ego tecum. ſed Roma illa quanto maior? LIPS. Et aliæ vrbium veteres: ſed has omitte, noſtra pro æuo mirare.

CAP. VIII.

Nomen Louanij paullò vetuſtius, itemq́; Comitum, qui huic loco fuerunt. Aliquid de Lotharingiâ præmiſſum.

ET opidum habetis. cui, vt nunc eſt, etſi principium à Normannis dedi; tamen anteà aliquid hîc fuiſſe non abnuam, conuentum, ſiue pagum, ſiue ditionem ipſam hoc nomine inſignem. Nam *Comites Louanienſes* iam antiquitus reperio: vt in Flandriæ Annalibus, *vi-*

uente Pipino, Burchardum Liderici primi Foreſtarij filium, Comitem Louanienſem fuiſſe: eiq; ſucceßiſſe filium Eſtoredum, quem Vandali & Hunni Louanio pepulerunt. Hæc eueniſſe aiunt annis DC. XLVII. & DCCXXXVII. ſed me nonnihil ambigente, nec vndique huic narratiunculæ aſſentiente. Qui enim, vel vnde, in hoc tractu ſub id tempus Vandali, ſiue Hunni? non inuenio. Itaque magis fortaſſe certa memoria in vitâ *Diui Huberti*, cui vxorem *Floruinam* tribuunt, & ſocerum *Floribertum, Comitem Louanienſem*. quod fuerit circa annum DC. LXX. diu ante tempora Normannorum. AVD. Ergone *Comites* ſuos Louanium etiam habuit, titulum dignitatis? LIPS. Quòd poſteà habuerit, liquidum: & iamtunc etiam, ſi vera dictis fides. Sed noſtri Annales tam altè non repetunt, incuriâ an inſcitiâ, non dicam. Primum faciunt *Lambertum*, circa annum DCCCC. LXX. & ex eo ſeriem deinde continuam & ſtirpem texunt. AVD. Solent initia talium obſcura ſæpè eſſe: ſed placétne inquirere, & facem nobis allucere? LIPS. Si habeam vnde accendam, velim: ſed tenebræ meræ ſunt circa id qui, & intrantibus labyrinthi. Qui etiam ſcriptores, ad dirigendum aut firmandum? pauci, & ſparſim aliquid aut obiter tangunt. Sed colligam, diſponam, nectam: & ordine & fide, vt poſſum, dicã. Ab alto res petenda eſt. *Carolus Magnus*, qui rebus & virtutibus hoc cognomen meruit, imperium nouum in Occidente inſtituit: quo Italiam, Galliam, Germaniam eſt complexus. Tenuit vel auxit, quamdiu vixit: non ſic poſteri, & primùm *Ludouicus Pius* filius (præter hoc cognomen haud multa in eo pulchra) remiſſior fuit, & ab hoſtibus, ciuibus, liberis,

ris,clades aut ignominias accepit. Vtcumque tamen,imperium iunctum habuit: voluitque filius eius *Lotharius* natu maximus; ſed alij duo, *Ludouicus* & *Carolus*, reſtiterunt, & ad diuiſionem verbis, mox armis, vocarunt. Pugnata acris pugna in pago *Alcedronenſi* (alij, *Antiſsiodorenſi*) ad villam *Fontanatam*: ita inquam acris, vt *nulla ætas meminerit* (verba veterum Annalium) *tantam ſtragem in gente Francorum eſſe factam*. Pleraque nobilitas, & vetus miles, periit: ipſum Imperium in diuiſionem venit, quia fratres duo videbantur viciſſe. Diuiſio, vt *Italia, Prouincia, Burgundia citerior*, Lotharij eſſet; tum magna illa *Belgica*, ab ipsâ *Burgundiâ* ordiendo, & quidquid terrarum intra *Moſam & Rhenum* ſupernè, infernè inter illum & *Scaldim* eſſet. Vaſtum ſpatium: & quia hæc pars à reliquâ Galliâ iam diuidebatur, quæ regem ſuum ſeorſim habebat cum Franciæ titulo; placuit nouum huic nomen imponere, & à *Lothario, Lothariam*, vel noſtro verbo *Lotharijckiam* (quaſi *regnum Lotharij* dicas) appellare. Poſteri aut exteri deprauarunt, & molliùs *Lotharingiam* dixerunt. Hæc pars, quia plurimum Galliæ Belgicæ tenuit (non enim omnia, & vltra Scaldim ad Sequanam vſque deſunt omnia, itemque ſuprà ad Matronam) ſed quia plurimum; confundunt ſcriptores. vt Otho Friſingenſis: *Lothario obuênit Gallia Belgica, quæ ex eius nomine Lotharingia eſt dicta*. Non verè aut exactè, vt dixi.

Anno DC-CC. XLII.

CAP.

Cap. IX.

Reges & mox Duces Lotharingiæ, itemq; Archiduces: Comites noſtri in hac parte, & ſtirpe.

Hæc ita diuiſa: ſed & iterùm mox diuiſa, & vires magis magiſque, præſertim in Lotharij parte fractæ. Nam ille iam ſenior, tædio rerum aut pietate, Deo ſe conſecrat, & ſpreto imperio in Prunienſe monaſterium concedit. Partitus tamen illud inter liberos priùs, his finibus. vt *Ludouicus* Italiam haberet; *Lotharius* cognominis, hanc noſtram; *Carolus*, Prouinciam Burgundiamque. Ita, quæ pulcherrimè anteà hærebant, diuulſa. nam conſideratione dignum, in primi Lotharij parte, licuiſſe ab Oceano ad mare Mediterraneum venire, itemque ab vltimâ Italiâ ad Belgarum extremos, non alio Dynaſtâ, qui interpellaret. At nunc abiuncta: iterumque magis, mortuo Lothario iuniore, qui cùm legitimos liberos non haberet, *Ludouicus* & *Carolus*, vterque Lotharingiam ad ſe trahere, & armis ſuper eâ certare. Mox pace factâ, partiuêre: quomodo, neſcio, & valdè ex vſu fuiſſet prodi. Sed credo equidem inferiora hæc noſtra ad Franciam tranſiſſe; ſuperiora Germaniæ adnexa, magis illi opportuna. Atque ita fortaſſe iamtunc *Superior* & *Inferior* Lotharingia factæ: etſi poſteà ſub vnum etiam dominum redactæ. Enimuerò confuſio hîc rerum, & ſcriptorum: & addo, nimbi ac tempeſtas temporum. cùm Normanni (vt prædixi) has partes paſſim inuaderent, & Galliæ reges, per ignauiam aut imbelliam, tuendis ſuis non eſſent. Itaque factum, vt Germani

Anno DCCC.LV.

totam

totam eam ſui iuris facerent : quod cœpit *Arnulphus* Imp. ille victor Normannorum : nec iniuriâ, nam ipſe è faucibus eorum eripuerat, & iure quodam manuum habebat. Tenuit & *Henricus* Imperator. ſed ita vt *Duces* ei non Reges darent, & in *Comitatus* etiam diuiſam, beneficij ſui facerent hanc ditionem. Ita mox *Otho* Imperator, *Henrici* filius, *Brunonem* fratrem ſuum, Archiepiſcopum Colonienſem, donaſſe Ducatu Lotharingię legitur : quem tamen ille titulum mutauit, & *Archiducem* nouo nomine ſe ſcripſit. Obſeruate iuuenes. non antè ea vox aut dignitas : nec in Lotharingiâ quidem poſt illum hæſit. AVD. Sed quâ cauſſâ aut exemplo excogitauit? LIPS. Opinor ſolo *Archi-epiſcopi* nomine motum : & viſum ei decorum, illud *Archi* etiam in *Ducem* transferre. Exemplum quidem (quod ſciam) antè non fuit: & illi *Auſtriæ*, diu pòſt vſurparunt, mirum ni iſto præeunte. Etſi fortaſſè alia etiam cauſſa, aut ius : nam & inſignia Lotharingiæ iidem Auſtriaci gerunt. Sed ad rem noſtram, hoc *Brunonis* tempore, duò fratres fuêre, *Reginerius Longicollus* cognomine, & *Lambertus* : ille *Montenſium* (id eſt, *Hainauiæ*) iſte *Louanienſium* Comes. Hi duo è regum Franciæ proſapiâ, ius ſibi in Lotharingiam eſſe dicebant, & armis vindicabant. *Bruno* dolo graſſandum ratus, ne longo aut difficili bello implicaretur, ſpecie pacis vtrumque *Valentianas* euocat, & *Reginerium* in vincla coniicit : *Lamberto* quid factum, non produnt. *Reginerius* igitur ibi fato aut fraude obiit: ſed duos filios reliquit, *Reginerium*, & *Lambertum* : qui concorditer inter ſe partiti, ille Montenſium, hic Louanienſium Comitatum vt haberent. Fruſtrà. *Bruno* turbauit,

Anno DCCC.XCVI. & ſeqq.

Anno DCCCC.LVI.

Anno DCCCC.LIX.

bauit, & *Reginerium* vi pepulit: nec alter auſus exſpectare, vterque patriam Franciâ, & dynaſtiam exſilio mutarunt. Inde iræ, minæ, & apparatus: & Franci fauebant: ſed hæc tantùm. Intereà *Otho* Imp. obiit, itemq; *Bruno*: & in ſucceſſore *Othone Secundo* non eadem vis vel auctoritas erat. Itaque liberè tunc duo fratres prorupêre, & ſuis ac Francorum copiis, *Garnerium* & *Reinoldum*, paterni patrimonij occupatores, acie vincunt. Id factum anno DCCCC. LXXII. Vincunt, inquam, acie: nec tamen loca omnia occupant: & ad obſidia conuerſi, caſtellum *Buxidis* (*Boſſutium* hodiernum eſſe cenſent: quò ducit magis vetus ſcriptio, *Buxûdis*.) hoc, dico caſtellum muniunt, & refugium ſibi, ac prædis receptaculum, habent. Quas cùm effusè agerent, aliique Imperatorem, vt læſum, in partes vocarent: venit *Otho*, & caſtellum obſidet, expugnat, euertit. Fratres tamen elapſi. Imperator Montenſem Comitatum in duos diuidit, *Godefridum* & *Arnulphum*, illum *Arduennæ*, hunc *Flandriæ* Comitem, opibus potentes, eoque dilectos qui controuerſam ditionem tuerentur. Neque noſtros tamen animus, etſi melior fortuna, deſerit: colligunt iterùm copias, & montem *Caſtrilocum* obſident. dicti duo Comites ſuppetias veniunt, pugna committitur, ambiguâ victoriâ: niſi quòd obſidio tamen ſoluta, & noſtri in Franciam relapſi. Illîc nouum regni fatum, res eorum & fata correxit. Erat *Hugo Capetus*, Pariſiorum tunc Comes: ſed potens opibus, & gratiâ, & addo aſtu & ingenio: quæ regnum ei mox pepererunt. Huius filiam *Hauidam* Reginerius vxorem capit; noſter Lambertus *Gerbergam*, Caroli filiam, qui frater *Lotharij* regis tunc Franco-

Anno DCCCC. LXXIIII.

Anno DCCCC. LXXVI.

Francorum erat. Ita fulti opibus, & aduerſariis iam territis, faciente etiam palàm & fauente Rege, vterque Comitatum ſuum recipit; & receptum, firmiter ipſi & poſteri tenuerunt.

NOTA.

Hìc & alibi *Hainauiam* appellaui, quæ vulgò *Hannonia* eſt, & incolæ *Hannones*: ſed vulgò, neque voces eas, aut analogiam, aut paullò vetuſtiorem auctoritatem habere, opinor. Appello ad ſcidas. Vera ſanè vox, *Hainau*: quaſi dicas, *Hainæ regionem*, qui fluuius eam interluit. Illa, inquam, vocula nobis hoc notat: atque ita *Bat-au*, *Mor-au*, *Rijn-au*, & plura formauimus: *Bati-regionem* (vel *commodi bonique*. nam & id prior vox notat) *Paluſtrem regionem*, *Rheni regionem*. Ab his exemplis *Hainauia* Latinè: etſi reperio etiam *Hainegoiam*, vel *Henegoiam*: nimirùm à litteræ *G.* inſitione, quæ interponi inter duas vocales εὐφώνως ſolet. Ita cùm *Haine-au* vellemus, *Hainegau* fecimus, & craſſiuſculè, *gou*, vel *goi*; vt *Auſter*, *Oiſter*, & quæ talia facilè notes. Sic & *Rijngauiam*, pro *Rijnauiâ* leges.

CAP. X.

Comites hìc perpetui: & de Carolo Duce dictum, à quo noſtra magnitudo.

ET iam certus primuſq; (vt apparet) perpetuus Comes Louanienſium, *Lambertus* iſte eſt: & Annales ab eo numerant, neque vltrà tendunt. Nam quæ dixi de *Floriberto*, aut talibus; alia ratio eſt, & more priſco, poſt *Conſtantinum*, Comites, id eſt Iudices prouinciis ſiue opidis dabantur, quos Germanica lingua *Grauiones* appellat. Quidam à canicie vocem petunt, quia Seniores in hoc munere; alij à foſſis, quia ad limites; ego malim Græ-

ciſſante voce, quaſi *Graphiones* dictos, & quia rara tunc inter barbaros, peritia ſcribendi, & Iudicibus vſurpata. Vtcumque ea res ſit, *Comites* mox facti perpetui, & in Principatum ac Dynaſtiam vox iuit. Sed de *Lamberto* priuſquam alia exſequar, de *Carolo* eius ſocero præmittam: quia illinc, & ab hoc capite, magnitudo præcipua Belgicæ eſt, quam miramur. *Carolus* igitur, è ſtirpe *Caroli* illius *Magni*, filius *Ludouici Quarti* Francorum regis fuit, frater autem *Lotharij*, qui tunc maior natu regnabat. Hic *Lotharius* bellum cum *Othone* Imp. habuit: ſed pace factâ, frater eius *Carolus* Ducatum Lotharingiæ, velut pignus illius, aut donum, accepit. Neque tamen totum accepit: multum Imperator deminuit, & aut Imperio, aut aliis adſignauit. Imperio, *Aquaſgrani*, *Nouesium*, *Antuerpiam* noſtram cum *Marchiâ Rienſi*, Comitatum (vt ego opinor) *Bracbantiæ*: alijs, *Leodicenſi & Colonienſi* Epiſcopis multum adiacentium terrarum, aut opidorum, quæ etiamnunc latâ ſatis iuriſdictione tenent. Scilicet de alieno, facile & in procliui erat, largum eſſe: & circumcidere etiam Lotharingiæ vires, inter conſilia habebatur. Tamen *Carolus* cetera tenuit, & quindecim ferè annos poſſedit. Intereà *Lotharius* rex nullis liberis, aut non diuturnis, obijt: & iſte regnum iure & more vindicabat. Sed vis aut fraus plus potuit: & *Hugo Capetus*, de quo dixi, cùm iamdiu ambitioni ſuæ viam præſtruxiſſet, non ſolùm regnum obtinuit, ſed iſtum in vincula dedit, obiitque in iis *Aureliani* ſexto circiter pòſt anno. O res humanas, & infida ſceptrorum! Spectarunt alij, alij adiuuerunt: & quamquam huic propria ſoboles eſſet *Otho*,

qui

qui Ducem Lotharingiæ agebat; tamen adſpirandi ad regnum, aut conandi, vel animus vel vires defuerunt, obiitque in ſuo Ducatu, cùm annos XIIII. circiter tenuiſſet. Hic eſt, quem *Epternaci* in Leucorum ditione ſepultum credunt: vbi hodieque tumulus, in Benedictinorum cœnobio, cum inſcriptione: Anno ∞. V.

Otho Comes, tibi ſit requies per ſæcula perpes.

Defuncto, Lotharingiæ Ducatus datus ab Imperatore *Henrico* Comiti Arduennati *Godefrido*: etſi Carolus filiam *Gerbergam*, vt dixi, collocaſſet *Lamberto* Comiti noſtro, anno ∞. II. vt ab *Edmundo Dintero* annotatum reperio: quæ iure ſanguinis eum vindicabat. Sed in alia hoc non valuit: dumtaxat *Comitatus Brachbantenſis*, & *Bruxellenſis*, cum iis quæ adhærebant, apud Carolinam hanc ſtirpem manſerunt, & Comitatum Louanienſem inſigni acceſſione auxerunt. Idem alij tradunt de *Niuigellenſi*: quem *Niuellenſem* hodiernus ſermo dicit. Sanè de Bruxellenſi, certum eſt. vbi crebrò egit Carolus, & iam tunc iſte locus Genium habuit, vt ſic dicam, ad Principes alliciendos, & ſuaui ac ſplendido domicilio retinendos. Scribit *Dinterus*, Carolum *hîc principale dominium tenuiſſe, inter duo brachia Zennæ fluminis, prope Eccleſiam S. Gaugerici.* Locus etiamnunc notus, & vetus ibi (notent curioſi) in paruâ inſulâ Aula fuit. Idem Diuam opidi tutelarem *Gudilam*, à *Morzellâ* in vrbem tranſtulit, & in æde *S. Gaugerici* collocauit, donatam ipſam & ſacrorum miniſtros, fundis & vectigalibus, quæ etiamnum tenent. At non locum; & mox tranſlata in ſuperam partem fuit, vbi templum nunc ſuperbum viſitur, eius nomini ſacratum. Anno ∞. VI.

CAP. XI.

Lambertus Comes, aliiq́ ex ordine, ad Godefridum primum Ducem.

LAMBERTVS igitur iam Comes, & viribus finibuſque auctior: ſed & plura appetebat. Nam ſpes de Lotharingiâ non deſerebat; & omnia occupandæ mouebat & turbabat: ideoq; *Godefridus* nouellus Dux, ſuis & Imperij viribus, in fines noſtros venit, ſummam, vt putabat, manum bello impoſiturus. Itaque Louanium ipſum obſedit, & Lambertum inibi clauſit. Qui ſunt auxilio? Deus, & ciues. atque iſti mirâ virtute & conſtantiâ, poſt varios conatus aut adſultus, hoſtem irritum irriſumque dimiſerunt. Ita finis belli, non ſpei. quam tamen interpellauit Leodicenſis Epiſcopus *Baldericus*, qui ſtatim anno ſequente bellum intulit, & iuxta *Hungardas* caſtra eſt metatus. Noſter aduênit, manum conſeruit, & cum cæde aliquâ (trecenti obiiſſe dicuntur) Antiſtitem fugauit. Ille, quod bello non potuit, à religione voluit impetratum: & ſacrorum communione arcuit, donec Comes *Horrentium* villam, velut luendæ culpæ, ipſi poſteriſque adſignauit. Iterumque cum *Godefrido* occupatore Lotharingiæ bellum. qui Hainouiam inuaſerat, quam *Reginerius*, ex fratre nepos huius noſtri, tenebat: ideoque ſtatim ſuppetias venit, & infelix prœlium inijt, in quo vitam amiſit. Id pugnatum circa *Florennas*: ſcribítque Sigebertus, *Phylacterium à collo pendulum habuiſſe Lambertum, in quo Diuorum reliquiæ: atque id in medio ardore prœlij excuſſum vel amiſſum diui-*

Anno ∞. XII.

Anno ∞. XIIII.

diuinitus, & vitam ei mox ereptam. Obijt pridie Idus Septembres, vir à puero variè exercitus, & animi magnus, medius fortunæ. Sepultus eſt *Niuigellis*; vbi & vxor eius Gerberga. Filium reliquit

HENRICVM. quem didici cum matre *Gerbergâ* res aliquamdiu adminiſtraſſe: ſed in pace. Memorabile quidem nihil inuenio, præter in vſus ſacrorum donationes quaſdam, vt pietas illa maiorum fuit. Præfuit ita *viginti quattuor* circiter annos, noſter, vt ſic dicam, Numa. Mors tamen tragica: & à captiuo quodam ſuo, viro nobili, *Hermanno* domi inſidioſè interfectus eſt, ſiue vt alij exprimunt, in Arce. Factum anno ∞. XXXVIII.

OTHO ſucceſſit, *Henrici* filius, breuis æui puer: neque annum ipſum in Principatu exegit.

Ergo patruus eius LAMBERTVS, *Baldericus* cognomento, eum excepit, filius illius *Primi*. Aliqui confundunt, malè. Hic eſt qui *Decimas agri Louanienſis, Collegio Canonicorum Diui Petri adſignauit*, octauo imperij ſui anno. Idem Diuæ *Gudilæ* corpus, quod Bruxellæ aſſeruatur, è *Gaugerici* æde ſublatum, in *S*[ti] *Michaëlis* (ita tunc dicebatur) repoſuit: & ipſum illud templum auxit, vel ornauit, Canonicos inſtituit, & ampliter ſatis donauit. Factum anno ∞. XLVII. vt monimenta in eo ipſo templo nunc docent: adiuuante & fauente in talibus optimâ coniuge Odâ, quæ filia fuit *Gozelonis Lotharingiæ* Ducis. Sed neque Martis expers hic Princeps fuit. Nam cùm Flandria bello arderet, quod *Henricus Tertius* Imp. inferebat *Balduino* Comiti, noſter

arma

arma cum vicino iunxit: ſed arma parùm fauſta. Flander variè petitur, vincitur, terrâ & mari: cùm Hollandi & Zelandi in partes Cæſarianas ducti aut tracti eſſent. Itaque *Clauſulis captis* (ait Sigebertus: & puto *Sluſas* hodiernas eſſe) multam cædem Imperator fecit: ipſum *Lambertum*, cùm Tornacum obſeſſum pergeret, obuium ſibi; aut in ipsâ obſidione (vt alij) interfecit. Obiit autem (memoriæ Louanienſes notant.) XIII. Kal. Iulij, Anno ∞. LIIII. Iacet Niuigellis. Et cur ibi primi ferè noſtri Comites? qui obſeruo *Defenſores* & *Aduocatos* eius cœnobij fuiſſe.

Succeſſit HENRICVS *Secundus*, eius filius: cui vxor *Adela*, filia Landtgrauij Thuringiæ. Neque aliud de eo lego, quàm cum Hollandis variè pugnaſſe: & obiiſſe anno ∞. LXVIII. Hunc *Ducem Carinihiæ* (addunt aliqui, *& Auſtriæ*) ab *Henrico Quarto* factum, ſunt qui tradant: & inter eos *VVolfgangus Lazius*, vir multæ induſtriæ, & lectionis: iudicium & fidem eſt vbi requiras. Sed tradunt: & hinc eueniſſe, vt inſignia vtriuſque Principatus (Louanienſis, & Auſtriaci) eadem ſint & concordent. Dubito, & Annales noſtri nihil produnt.

Huic HENRICVS *Tertius* ſufficitur, filius natu maximus: cui vxor *Gertrudis*, filia *Roberti* Comitis Flandriæ. Annos *viginti octo* rexit, pacatè, id eſt beatè: nec belli aut tumultus ſub eo ſermo. Mortem in ludicro haſtarum certamine quæſiuit, à *Goſuino* viro nobili: quem dum temerè prouocat, & inuitum ſecum concurrere adigit, vno ictu confoſſus, obijt. Is fuit annus ∞. XCVI. Et huius monumenta pietatis exſtant, donationes cœnobijs

biis factæ, inprimis *Affliginienſi*. Sepultus eſt Niuigellis: liberos non reliquit. Itaque

Venit in locum frater GODEFRIDVS, duplici cognomine, *Barbatus*, & *Magnus*. Illud habuit à voce, quâ ſe obligauit *barbam non ponere*, *donec Lotharingiæ, Ducatus diu debiti, compos eſſet*. Alterum ab iſto ipſo manauit, quòd eâ adiectione verè iam magnus eſſet; tum & animo ac virtute merebatur. Auctores habeo, qui tradant, quo tempore frater Henricus obijt, in Syriâ, nobili illâ *Godefridi* expeditione, captiuum fuiſſe: eoq; communi patriæ decreto, matrem *Adelam* rebus præfectam, donec de filio certiora adferrentur. Ad quem liberandum reducendumque *Oliuerius Leefdalius* vir nobilis, Bruxellâ miſſus, feliciter rem confecit, & optantibus ſuis Principem reſtituit. Statim redux *Sophiam*, filiam *Henrici Quarti* Imp. vxorem cepit: atque ea ad Ducatum Lotharingiæ gradum ſtruxit. Nam cùm *Henricus Quintus* patri bellum faceret, & à partibus huius *Henricus* Limburgenſis, Dux tunc Lotharingiæ, ſtaret; patre mortuo, cepit eum, & Ducatu ſpoliauit, tranſtulítque in hunc affinem ſuum *Godefridum*. Id factum anno ∞. C. VI. Ab hoc tempore potens iam iſte, & contra *Henricum* (cuſtodiâ elapſum) fortiter ſua defendit: itémque cum *Bertoutijs*, qui Mechliniæ, Grimbergæ, aliíſque locis latè imperabant, acre bellum, etſi parùm felix, habuit. Cum Leodicenſibus autem, vario euentu. Nec in bellis *Cæſarem* facimus: in virtutibus, pietate, iuſtitiâ, benignitate, Annales noſtri palmam ſuper omnes donant. Cœnobia & religioſos cœtus inſtituit, vel auxit. Auxit

Affliginium, S. Trudonem, Bigardenſe monaſterium ſupra Bruxellam, in ipsâ Bruxellâ *Præpoſituram Capellæ*, alia: inſtituit *Parcenſe* hoc nobile, item *Fliederbecenſe*, vtrumque nobis in propinquo. Obiit anno ∞. C. XL. cùm annos XLIIII. imperaſſet. Sepultus eſt Affliginij. Ab illo ſeries Ducum Lotharingiæ & Brabantiæ, mox & Burgundiæ atque Auſtriæ, qui in præſentem hanc magnitudinem creuerunt. quos nunc ſepono: neque ad rem Louanienſem propriè ſpectant. Septem dedi Comites: atque ecce breuiter, & in vno aſpectu, ſtirpem &

STEM-

STEMMA.

MANASSES, *Comes Hainauiæ.*

LVDOVICVS IIII. *rex Franciæ.*

REGINERIVS *ibidem Comes.*

LAMBERTVS *Louaniæ Comes, ſine liberis.*

LOTHARIVS *item rex.*

CAROLVS, *Dux Lotharingiæ:* vxor *filia Comitis Trecenſis.*

REGINERIVS, *ibidem Comes.*

LAMBERTVS, *loco patrui, ibidem.*

GERBERGA *vxor Lamberti.*

OTHO *Dux Lotharingiæ, ſine liberis.*

ERMINGARDIS, *nupta Alberto, Comiti Namurenſi.*

MACHTHILDIS, *nupta Comiti Euſtathio Bononienſi, & Bullionenſi. qui filium Euſtathium habuit, & ex eo nepotes reges Hieroſolymorum.*

HENRICVS, *neſcitur vxor. obijt* ἄπαις.

LAMBERTVS *Baldericus, vxor Oda.*

HENRICVS Secundus, vxor *Adela.*

HENRICVS *Tertius,* vxor *Gertrudis.* ἄπαις.

GODEFRIDVS *Barbatus, idem Magnus. Vxor Sophia. primus Dux Loth.*

REGINERIVS, *qui in Hasbaniâ cæſus.* ἄπαις.

HENRICVS, *viuo patre Monachus Affliginij.*

GODEFRIDVS *Secundus, ſucceſſor.*

ADELA *nupta regi Angliæ.*

IDA *nupta Comiti Cliuenſi.*

Addunt aliqui & Machthildim.

Genus ex his videre eſt, & ſanguinem vtrimque *Regium:* illum è vetuſtis *Merouéis,* hunc *Carolinis.* Adfinitates deinde, & ſanguis mixtus cum omnibus, ferè dicam, Europæ Imperatoribus, Regibus, Dynaſtis.

CAP. XII.

De Marchionatu Rienſi, quis ille, & quando acceſſerit.

ORDINE iſti Comites: & augmenta paullatim habetis, denique Lotharingiam, tot annis debitam, exſpectatam, tandem impetratam. Quid etiam? *Brabantiam*, & *Marchiam Rienſem* addere debemus: ſed vtram prius? difficile eſt dicere, & vno ferè tempore inuenio (de Comitibus noſtris loquor) titulos vſurpatos. In manuſcripto Chronico legi:

Henricus genuit Henricum Louanienſem,
Quilibet iſtorum Romani Marchio regni.

Hæc ſpectant ad *Henricum Secundum*, & *Henricum Tertium*, Comites (Catalogum in mente habete:) qui præceſſerunt *Godefridum Magnum*, Lotharingiæ primum Ducem. Itaque titulus ille anterior iſto Lotharingiæ: ſicut & Brabantiæ, quem *Henricus Tertius* in Diplomate ſumit, anni ∞. LXXXVI. Donatione Affligimenſi: *Henricus, diuinâ propitiante Clementiâ, Bracbatenſis patriæ Comes & Aduocatus*. Poſteà de iſto, nunc de *Marchiâ*. Marchiam vocamus, limitem Lotharingiæ ad Scaldim fluuium: quem *Pagum Rienſem* olim dixerunt: qui continebat *Antuerpiam* hanc nobilem, *Liram, Bredam, Herendatum, Bergam*, & Campaniæ multos pagos. Lazius *Marchiam limitis Anglicani* appellatam vult: & *Vtilonem* Marchionē agnoſcit, iam olim anno IↃ. XI. Adduntur alij: & denique ipſi Duces Lotharingiæ ab Imperatore impetrarunt, inter quos

Carolus

Carolus Lamberti ſocer, & *Otho* filius, de quibus prædixi. Neque tamen *Lambertus* ipſe Comes obtinuit, vt apparet: legiturque *Godefridus Gibber*, Dux Lotharingiæ, Antuerpiæ interfectus, tamquam ibi Dynaſta & Marchio; itemque *Godefridus* filius Euſtathij, *Marchio Antuerpiæ* ſcribitur, & militem ibi collegiſſe, cùm ad ſacram & inclytam illam expeditionem iret. Ideò dubitatio ſubit de *Henrico Tertio* (etſi Epigrammatium ſuprà dixit:) cùm *Godefridus* ille *Gibber*, anno ∞. LXXVI. interfectus ſcribatur: qui tamen Lamberto Schafnaburgenſi *Gozilo* dicitur, re & tempore iiſdem. *Gozilo*, inquit, *Dux Lotharingorum cùm eſſet in confinio Lotharingiæ & Flandriæ, in ciuitate quæ dicitur Antuerpha, occiſus eſt.* At alij *Godefridum* hunc fratrem faciunt *Gozelonis*, quibus magis accedo. Sed quomodocumque, non potuit *Henricus Tertius* Marchio eſſe, aut non diu eſſe: præſertim cùm *Godefridus* ille alter eodem titulo ornetur, ſub annum ∞. XCVI. Niſi exiſtimat aliquis (nec de nihilo) Lamberti poſteros vſurpare voluiſſe, tamquam deberetur; etſi in poſſeſſione alij eſſent. At illud iam conſtat, *Godefridum Magnum*, vnà cum Lotharingiæ & hunc ſumpſiſſe, atque adeò rem tenuiſſe. Diplomata eius: *Godefridus Dei miſeratione, Dux & Marchio Lotharingiæ, Comes Louanij*: anno ∞. C. XXXVIII. In alio, Cœnobij Parcenſis donatione: *Ego Godefridus Dux, qui & Marchio*: & poſteri deinceps vſurparunt. Magna acceſſio fuit: notandúmque à Brabantiâ & Lotharingiâ (etſi nunc in illâ cenſetur) Marchiam diuulſam fuiſſe. De Lotharingiâ, diſertè Schafnaburgenſis: *in confinio Lotharingiæ & Flandriæ fuiſſe.*

Non quin olim in Lotharingiâ non fuerit: ſed nimirum Imperatores Germanici auellerunt, & ſibi aut ſuis, quibus gratificari vellent, eam ſeruarunt. Mos etiam vetus habebat, ad limites imperij aut flumina, *Marchias* iſtas habere, & in iis præſidia contra hoſtes.

CAP. XIII.

Idem in Brabantiâ quæſitum: qualis, & vbi ea?

SEQVITVR de Brabantiæ acceſſione, à me poſitum & huc dilatum. Video quidem *Henricum Tertium* vſurpaſſe, verbis quæ dedi: iterúmque in manumiſſione puellæ cuiuſdam, quam manuſcriptam vidi, *Ego Henricus Comes & Aduocatus Bracbantinenſis patriæ:* ſed *Comitem* ſe, non *Ducem* ſcribit. Et verò idem titulus in Sigefrido, actis anni DCCCC. XCVII. *Ansfridus, cùm Comes fuiſſet Bratuſpantium, depoſito militiæ cingulo, factus eſt Epiſcopus Vltraiectenſis.* Idem titulus, ſed in alio (quod miremur) ſub idem tempus: nam ille *Henricus* noſter obiit anno ∞. XCVI. Quomodo expedimus? neque enim vno tempore duo Comites, vt opinor. AVD. Ex facili. nam *Bratuſpantes* diuerſi à *Bracbantis* ſunt, quod vel ex Cæſare conſtat. LIPS. Verè tu, ſi Cæſarem ſpectas. nam ille iuxta Sueſſiones collocat, procul à nobis: ſed Sigefridus aliter: & illam Iulianam vocem, neſcio quâ affectatiunculâ, ad nos transfert. Ne ambigas, ecce clarè in actis anni ∞. XII. *Godefridus Dux in fines Bratuſpantium venit, & Louanium obſedit.* Cedò, an non Louanium in noſtrâ Brabantiâ eſt? Equidem hæreo: & magis, quòd in *Dintero* ſcriptum, *Gerbergam*

ſucceſſiſſe

ſucceßiſſe fratri ſuo Othoni , in dominio Comitatus Bracbatenſis, & Bruxellenſis, cum ſuis appendicibus. Si iamtunc *Gerberga*, id eſt vxor *Lamberti Primi*, ſucceſſit: cur non ipſe, non alij ante *Henricum* dictum vſurparunt? Tenebræ: & omnia faciamus, nullum ingenium vel induſtria examuſſim hæc adæquet incuriosè ſcripta, aut nec ſcripta. Illud tamen video & teneo, *Comitatum* modò Bracbantiam tũc fuiſſe: neq; *Ducatus* nomen apud noſtros reperiri ante *Henricum Quintum* Louanij Comitem, qui accepit. Nam hoc Hiſtorici noſtri docendi ſunt: & eſt epiſtola Imperij nomine ſcripta ad *Innocentium Tertium* Pontificem, & ſubſcripta inter plures ab iſto: *Ego Henricus Dux Lotharingiæ, qui & Brabantiæ.* Item in ſepulchro eius, in hac vrbe, æde Petrinâ: Circa annum ∞. cc.

Brabantinorum dux, regni Marchio, morum
Regula.

Neque de ſequentibus deinceps ambigitur: omnes vtrumque illum, *Lotharingiæ & Brabantiæ Ducis*, aſſumpſerunt. AVD. Satis mihi mirum, quòd ſic nouellum titulum facis; cùm Gallici atque alij Annales tradant, *Arnoldum*, & mox *Arnulphum*, denique *Angiſum*, & *Pipinum Craſſum*, Brabantiæ Duces, & Antuerpiæ Marchiones fuiſſe. LIPS. Scio eſſe, qui fortiter tradiderint, ſed veteres auctores equidem requiro. Illud de iſtis verius, *Auſtraſiæ Duces* & rectores, ſub Galliæ regibus, fuiſſe: quæ tamen Auſtraſia hanc partem ferè tenuit, quę *Lotharingia* poſteà dicta. Vbi & Brabantiam eſſe ſcimus: ſed an nomine tam antiquo? Erui olim aliquid è Pythœanis Annalibus Gallicis, vbi in Diuiſione *Ludouici* Imp. ante mortem factâ, ſcribitur: *Friſiæ, Ardenna,*

*Sunt Menapij.

denna, *Asbania*, *Bragmento*, *Franderes*, **Menpiſlou*: & videatur ex connexione locorum *Brabantiam* & *Flandriam* ſic nominare. Magis etiam accedit Diuiſio vetus *Caroli & Ludouici regum*, anno DCCC. LXX. *In Brachanto Comitatus* IIII. *Camaraceſium*, *Haniourn*, *Lomenſem*. Vox ſanè eſt hæc ipſa, & magis ſi quis *Bracbanto* me volente ſcribat. Sed quid igitur? tam latè patuerit, vt *Cameracum*, & *Hainouiam* (nam iſtud eſt *Hanioum*) incluſerit? De *Lomenſi*, hæreo: & pronus ſim ſcribere *Louienſem*, vel* *Louinenſem*, & capere hunc noſtrum. Enimuerò etiam Rodericus Toletanus *Brabantiam* valdè producit, & cum ipsâ *Lotharingiâ* adæquat. Nam in deſcriptione Germaniæ ait: *Teutonia continet has regiones*, *Lotharingiam ſiue Brabantiam*, *VVeſtfaliam*, *Friſiam*. Sed exteri parùm hæc accuratè exſequuntur: & ille fortaſſe titulos Ducum noſtrorum ſaltem adſpexit, quibus iunctim tunc vtebantur. Illud comperior, *Bracbantiam* hanc poſteriorem ad *Scaldim & Teneram* fluuios ſitam fuiſſe, & verſus Tornacum etiam ſe extendiſſe. Ex Sigefrido, in actis anni ∞. LIX. *In pago Bracbatenſi*, *iuxta Tornacum*. Pago, id eſt regione & tractu: quomodo *pagos Heluetiorum* Cæſar dixit. Ita & Flandriæ Chronica ſcribunt, *Diuum Liuinum ad Eſcam*, *in pago Bracbatenſi*, *martyrio coronatum*. Quę ſi fida ſcriptio, nónne *Bracbantiæ* hoc nomẽ iterùm *antiquum adſtruimus? nam id euênit anno DC. XXXIII. Flandriæ item ſcriptor *Brando*, nominat in actis anni DCCCC. LVI. & ponit in *Pago Bracbantenſi*, *Meren*, *Crainham*, *Bellauicum*, *Bruggicinam*, *Milunã*, *Merſken*, **Ayngam*, *Badingam*, *Morteſelam*, & *Maſminam*.

*A pronunciatu *Louin.*

*Et circa tempora *Pipini.*

*Hodie *Ayga.*

nâm. Itemq; diploma *Othonis Secundi*, anno DCCCC. LXXIIII. commemorat, *confirmaſſe eum poſſeſſiones Gandenſis cœnobij: in pago quidem Bracbatenſi, villam Veruiniam, & Fleterſele, & Papingham, & Bauingam, & Giſenſele, & Holthem*. Quæ loca diſtinctè ſi inquiris, reperies pleraque palàm in hodiernæ Flandriæ finibus, inter flumina à me dicta. Quid concludimus? *Brabantiæ* nomen antiquitùs videri latiùs patuiſſe: poſteà reſtrictum, vt ſolent hæc talia, bello aut diuiſione, hæſiſſe in finibus Flandriæ, vbi nunc ferè eſt *Comitatus Aloſtenſis*. A V D. Mira. & vnde noſtri Principes hunc titulum, ſi Flandrię tu accenſes? L I P S. Dicam. Scito Lotharingiam noſtram olim certò ad Scaldim ſe extendiſſe, atque ita illam *Bracbantiam* * in eâ tunc fuiſſe; ſed tempore ad Flandriam iuiſſe. Noſtri certè Annales habent, *Teneramundam cum agris, in pretium fidæ operæ atque opis contra Grimbergios, Theodorico tunc comiti Flandriæ acceſſiſſe, atque abiunctam deinceps à nobis eſſe*. Ita vera Bracbantia non eſt vltrà noſtrorum Principum: nomen tamen tenemus, imò diffudimus in reliquos veteres Comitatus. A V D. Quomodo id factum, aut quando? ſodes, doce. L I P S. Difficile eſt (& pudet me toties queri:) ſed ſuſpicor, cùm Duces iam Lotharingiæ noſtri eſſent, impetraſſe ab Imp. vt ille *Comitum Bracbantiæ* titulus in *Ducatum* item mutaretur. Factum. & placuit nouellus hic præ illo veteri, quia ambiguus erat, & *Duces Superioris Lotharingiæ* etiam vſurpabant. Adeoq; inualuit, vt obliterato Lotharingiæ & aliis, hunc retinerent, & terris ſuis communicarent.

* Ideoq; & nunc *Imperialis* dicitur, eo titulo à Flandriâ diſcreta.

NOTA.

Bracbantia, vel *Brachbantia* antiquioribus ferè ſcribitur : ideoq́ue *Brauabanda* Becani, originem ſic petentis, locum vix habet. *Bant* limitem ſignificat : ſic *Oiſterbant*, & *VVeſterbant* appellata : quæ *Auſtrouantiam* & *VVeſtrouantiam* non benè efferunt aut ſcribunt. Et fuit ſanè limitanea hæc regio, inter vtraque regna : ideoq́ue *Brac*, *A.* craſſo, fortaſſè dicta : quia ſæpè ceſſabant ij agri & inculti erant. quod nos *Braecken*, & *Braeck-landt* vocamus. Sed origines obſcuræ, nugari omittamus.

IVSTI LIPSI

LOVANIVM:

ſiue

OPIDI ET ACADEMIÆ EIVS DESCRIPTIO.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

Dignitas Ducum Brabantiæ, atque opidi Louanij: Cuius nomen in titulis præualuit. Eaipſa caput Lotharingiæ.

Q*Vando* Louanium noſtrum fuerit, & progreſſus eius dixi: *Quantum*, & *Quale*, iam addam. Neque enim à præſenti fortunâ aut ſpecie æſtimate: res magna, inſignis, laudabilis fuit, & pauca in hoc axe opida, quæ potentiâ aut opibus, & addam virtutibus, æquauerint ſe aut æquent. Vt capiatis credatiſque, à capite deducam. Poſtquam Lotharingia annexa Louanio, itemque Brabantia fuit; magna iam Ducum noſtrorum dignatio, validæ copiæ atque opes: vſqueeò, vt

 inter

inter Germaniæ primos Principes (nam ad Germaniam Inferior Lotharingia pertinuit) primos, inquam, cenſerentur. Clarum & notabile argumentum, quòd cùm *Innocentius* IIII. Pontifex, in Concilio Lugdunēſi, Imperij *Electores* conſtitueret, quattuor ſæculares iſtos nominauit: *Ducem Auſtriæ, Ducem Bauariæ, Ducem Saxoniæ, Ducem Brabantiæ, qui & Louaniæ.* Hęc ita ex ipſis Actis verbatim, inter alia recitat *Matthæus Pariſienſis*, qui Hiſtoriam ante *trecentos quinquaginta* circiter annos in Angliâ, nec infideliter, ſcripſit. Atqui Electorum honore affecti, non niſi primi & potentiſſimi Germaniæ, quod ex adiunctis collegis liquet. Ergo dignitas magna Brabantiæ, & in eâ Louanij fuit. Diſcitis ex ipſo titulo, quem dedi: *Dux Brabantiæ, qui & Louaniæ.* quaſi hæc additio lucem aut ſplendorem priori daret. Et ita fuit. tam celebre enim & diffuſum nomen huius vrbis, vt non ſolùm adtexeretur illi Brabantiæ, ſed præponeretur ſæpè, aut & pro eo ſolum poneretur. Præponi video in Diplomatis. vt Gemblacenſi donatione, anno ∞. C. XXIII. *Godefridus gratiâ Dei Comes Louanienſis, Dux Lotharienſis.* Adtexi, in Othone Sancto-Blaſiano, actis anni ∞. C. XCV. de expeditione Syriacâ illâ ſacrâ: *Cui interfuit Dux Brabantiæ de Louin, cum multis Baronibus.* Solum poni, in Diplomate quod in Scti *Michaëlis*
Anno ∞. C. LXVII. Antuerpiæ ſeruatur: *Ego Godefridus Tertius, Dux Louanienſis.* In Guilielmo Malmesburienſi, Anglico ſcriptore: *Deſponſa eſt Henrico Primo Adela, filia Ducis*
Anno ∞. C. XCIV. *Louanienſis.* In Rogerio, eiuſdem gentis: *Rex Richardus venit è Germaniâ ad portum de Anuers, & eſt ille portus in terrâ Ducis de Luuain.* Clarum eſt, Antuer-

piam

piam dici,& noſtrum tunc Ducem *Henricum Primum.* Repperi & epiſtolam *Comitis de Sancto Paullo*, in terrâ Sanctâ ſcriptam, & ſic inſcriptam: *Henrico Duci de Louanio, viro nobili.* Anno ∞. CC. III. Quorſum iſta? vt eminentia quædam opidi oſtendatur, ſenſu & voce exterorum etiam adfirmata: qui hanc, vt pręcipuum & excellens Brabantiæ aut Lotharingiæ decus, ſuſpiciebant. Itaque diſertè etiam lego in Malmesburienſi (notent & iactent ciues:) *Louanium caput Lotharingiæ.* Ita inquam, *caput:* & fuit, & manſit, etſi fortuna non eadem manſit. Varia autem cauſſa huius dignitatis. vel quia prima ipſa poſſeſſio Principum noſtrorum fuit, & ideò velut agmen iure temporis ducit: vel quia potentiſſima, & inter alias frequens ac florens. Sanè quia prima fuit, & reliquę dignitates pòſt acceſſère: ecce ipſa retinuit inſignia Comitum etiam Louanienſium, ſiue Lotharingiæ dicam. Sunt enim eadem. quare? nimirum quia noſtri Comites primi, Lotharingiam ſibi iure ſucceſſionis vindicabant, & cùm rem non poſſent, inſignia ſaltem (ita ſolet) quaſi capiendæ poſſeſſioni inuaſerunt. At cùm iſti tempore mutaſſent, Louanienſes tamen illa priora tenuerunt. Ab hoc ipſo primatu eſt, quod & nunc obtinet, vt cùm Principes imperium Belgicæ auſpicantur, hîc faciant, & primam fidem à ſubditis ſollenniter capiant, ac donent. Denique in omni publico conuentu aut conſeſſu, non Brabantiæ ſolùm, ſed aliarum prouinciarum, Louanium vel ab eâ miſſi primas habent, in ordine vel conſeſſu. Magna dignitas, & non controuerſa: ac reliquæ faſces ſponte ſubmittunt. Scio Antiquitatem vulgò etiam inter cauſſas cenſeri: ſed quæ mihi ambigua eſt, & Annalium

Anno IↃC. L. teſtimonia controuertant. Nam *Antuerpiæ* ante mille paullò minùs annos mentio eſt in vitâ *S.* Eligij: itemq; Anno IↃC. XC. in teſtamento S. VVillebrordi. qui ſcribitur *Eccleſiam ſtruxiſſe in Antuerpo caſtello, ſuper Scaldim.* Neque æuo *Bruxella* cedit: legimuſque *S. Vinditianum apud* Anno IↃC. LXXX. *Broſellam* (ita illæ ſcidæ) *in morbum incidiſſe.* At Louanio hanc vetuſtatem firmiter vix ibis adſtructum.

CAP. II.

Frequentia olim Louanij, & incolentium mira multitudo.

RETTVLI & cauſſam ad *Frequentiam*, & *Florem*: de quo vtroque nunc videamus. Et plenam frequentemque fuiſſe hanc vrbem, quid clariùs quàm magnitudo & productio iſta mœnium oſtendit? quæ non in vanitatem aut oſtentationem profectò facta eſt, ſed quia res & copia poſcebat. Sunt nunc vacua multa, fateor: ſed exſtant in Archiuis Cenſuales tabulæ anni ∞. CCC. LX. quæ palàm ponunt & docent, *omnem hunc exteriorem ambitum ædibus refertum.* Vultis & alterum argumentum? Annales habent, tempore & Imperio *Ioannis Tertij*, anno ∞. CCC. L. *tantam textorum multitudinem hîc fuiſſe, vt ad tria, imò quattuor millia textrinorum in vrbe eſſent.* Addunt autem, *cuique textrino opus fuiſſe non minus triginta aut quadraginta homines*, qui lanam præpararent, qui carminarent, qui nerent, qui fullonicam, aliaſque tales operas exercerent. Quæ ſi vera (neque ego ambigo) oportuit ex ſolo illo genere ad *centum ſexaginta millia* in hac vrbe deguiſſe.

AVD.

AVD. Percutis me, & percellis. LIPS. Atque ipſi ſæpè alios, mi Vvvene. Nam audiui à maioribus, quod & ipſi à maioribus, tantam hîc eam turbam fuiſſe, vt cùm horâ vndecimâ ſignum campanâ daretur deſinendi operis; parentes ſollicitè minores liberos in ædes ducerent aut traherent, ne impetu & impulſu venientium obruerentur. Atque hi ſi tam multi: quid aliarum deinde artium cenſes? nónne ἀναλόγως & pro numero oportuit caupones, ſartores, ſutores, lanios, omne aliud genus eſſe? mihi videtur. Quid deinde honeſtiores ciues, quid magna illa & frequens (mox dicam) nobilitas? quid aſſeclæ eorum & famuli? Profectò ſi alterum tantum addam, non peccem fortaſſe: ſed non addam; & illos etiam primos, ſi vis, imminue: quid tamen minus potes hîc, quàm *ducenta millia* locare? at meo animo, exceſſerunt. AVD. Dij boni, quæ copia præ hac infrequentiâ? LIPS. Quæ nunc ſunt, omitte: aut ego ſermonem omitto. Fuiſſe, inquam, grandem hunc numerum, etiam à Magiſtratu argumentum eſt, qui hîc, ſuprà quàm in aliâ vrbe, grandis & numeroſus. Sunt enim *viginti & vnus Senatores*, præter *Scabinos ſeptem, & duos Conſules*: & omnes olim è nobilitate, vt mox dicam: quare autem tam multi, niſi quia ciues erant multi? Nam hoc ſequitur, rectores plures eſſe, vbi regendi plures.

CAP.

CAP. III.

Nobilitatem multam fuiſſe, in ſeptem familias diuiſam: eiuſq; origo quæſita.

SED de Nobilitate, quæ copioſa, & ſuper opinionem hîc fuit, accuratiùs & ab origine eius videndum eſt: quæ tamen parùm certa adſertur, & vereor vt fabellæ miſceantur. Aiunt *Baſtinum* quemdam olim fuiſſe (tempus aliter non deſignant) corpore & animo pariter validum, qui ſeptem filias habuit, & eas totidem viris elocauit: ſed cum lege, quoniam ipſe virilis ſexus liberos non haberet, hæ nobilitatis ſuæ ius tenerent & diffunderent, atque ex iis nati, tales cenſerentur. Siue res fuit, ſiue inuentiuncula eſt; non tamen abſona à vero & more. quia ſeptem Familiæ primariæ ſunt: quibus ius etiam eſt, vt nobilitatem per fœminas tranſmittant. ſic, inquam, vt ſiquis plebeius aut impar fęminam talem nobilem ducat; liberi è coniugio nati habeantur nobiles, & Senatoria atque alia munia vſurpent. Vna traditio hæc eſt: alia origo in Annalium quibuſdam, refertur ad *Lambertum Primum* Comitem. quem *Patricios* & *Petermannos* inſtituiſſe volunt: idque ex merito virtutis. Nam primùm in obſidione illâ *Godefridi Lotharingi*, * de quâ prædixi, Louanienſes magnum ſpecimen virtutis in repugnando edidiſſe: iterumque in prœlio illo ad *Hugardas*, contra Leodicenſes. Iuiſſe igitur Comitem honeſtatum eos, quorum virtus eminuiſſet, & in certas familias diſtributos, hoc nobilitatis decore ornaſſe. Vndeunde origo, de numero familiarum conſtat, & de iure fœmineo:

*Vide li. 1. cap. XI.

mineo: atque vtraque etiamnunc durant. Familiæ autem, ſiue Gentes veriùs, ſunt iſtæ: *Limingij, Calſterij, Radingij, Steenij, Vernſalij, Gielij, Rodij*: è quibus ſingulis, alij familiarum velut rami orti, latè ſparguntur, & quamquam ad vnum caput relati, nominibus diuiduntur. Reperio in primâ *Limingiorum*, & quæ ſub eâ cenſentur, Familias *triginta & vnam*; in ſecundâ, *viginti octo*; in tertiâ, *nouem*; in quartâ, *duodecim*; quintâ, *quattuor*; ſextâ, *ſeptem*; ſeptimâ, *nouem*. Sunt ita centum familiæ: & vos iam quamque earum in domos & capita diuidite, efficietis ingentem nobilium manum, nec in aliâ vrbium reperiendam. Certè in vnâ ſeditionum, de quâ poſteà, lego *Equites ad vigintiquinque, Scutarios centum quinquaginta, captos fuiſſe*: & elapſi, aut abſentes, quàm multi erant? Scio hæc nunc noua aut inopinata videri: ſed nos vetera loquimur, & illa pro merito laudatum imus, & ab obliuione vindicatum.

CAP. IIII.

De hominibus S. Petri, qui item nobilitatis ius habent. Origo, & honores.

ATQVE iſti ſunt, quos *Patricios* vulgò dicunt, & qui ſoli in Patres ſiue Senatores legebantur: ſunt & *Petermanni*, plebeio verbo, quaſi dicas *Homines Petri*, ſiue vt ſcripta noſtra Latina appellant, *Homines de familiâ S. Petri*. E quâ dictione cauſſam & finem inſtituti agnoſcitis: quòd videlicet, vt alij adſcribi honoris ergo in Aulam & familiam Principum ſolent; ſic iſti in eius Diui fidem ac clientelam. Sunt qui confundunt eos

cum Patriciis: & vt hodie res eſt, vix diſſident: olim aliter, vt videtur, & latiùs *Petermanni* patuerunt. Nam etſi facilè hoc donabo, omnes Patricios in communionem huius honoris veniſſe; non tamen contrà, omnes *Petermannos* Patriciis accenſitos. Origo etiam vtrorumque diuerſa eſt. & iſtorum refertur ad *Henricum*
Anno ∞. CC. XIII. *Primum* Lotharingiæ Ducem, & Louanij Comitem: item ex operâ militari. Bellum ei erat cum Leodicenſibus: & ipſe animo ac copiis paratior, fines iſtorum inuaſit, & *Tungros* opidum oppugnauit, & cepit. Hic ſucceſſus dedit audaciam, vt matrem vrbium *Leodicum* ipſum, raptim ducto exercitu, aggrederetur. Spes in celeritate erat, & vt imparatis ſuperueniret: contrà fuit, intenti inſtructique exſpectant, reiiciunt, & reiectum ipſi iam animis aucti inſequuntur. Noſtri ſub noctem *Stippis* caſtra locant: hoſtes aſſident, &, vt è vicinis frequentibúſque locis, nobilitas ac plebs adfluit, & in horas copiæ augentur. Adeſt ipſe Epiſcopus *Hugo*, adeſt *Ludouicus* Comes Loſſenſis, item *Philippus* Namurenſis, ipſe *Henricus* Dux Limburgenſis, & clientium cuique ſelecti. Noſtri numero valdè impares, caſtris primò ſe continent: ſed poſt bidui inopiam, omnibus circà hoſtilibus, auſi aciem, egrediuntur, & hoſtem vltrò laceſſunt. Stant in principiis *Louanienſes*, iiſque adiuncti *Lirani*, & *Sandthouiani*: pugnant acriter, cædunt & cæduntur: ſed hoſtes paullatim circumfuſi, reliquos noſtrûm turbant, & dant in fugam. Multi cadunt, aut capiuntur: ipſe Dux *Henricus* in diſcrimine, equo lapſus; & ſunt qui captum etiam tradant, ſed forti & fideli operâ Louanienſium ereptum. Illud conſtat, horum ope

Ducem

Ducem ſeruatum, ſed cum multâ noſtrorum cæde, è quibus ad *duo millia* periiſſe ſcribuntur, intérque eos è Patriciis multi. Ducem igitur reducem, memorem virtutis, nec ingratum in eam fuiſſe: omnéſque qui ſub *vexillo Diui Petri* (id inſigne Louanienſium erat) militaſſent, prærogatiuis donauit, & *Petermannos* appellauit. Hanc narrationem illud affirmat, quòd etiamnunc ſint è *Liranis & Sandthouianis*, qui idem nomen & ius iactent. Ius autem olim ſingulare, & perhoneſtum: ſed æuo aut neglectu defecit. Lego in litteris quibuſdam publicis: *Homines B. Petri Louanienſis, liberi & priuilegiati eſſe debent, & ſunt*, PRÆ ALIIS *hominibus*. Cenſebantur, vt dixi, in familiâ Diui Petri, imò & Ducis, quaſi Palatini quidam & domeſtici eius. Senatorum litteras vidi, anni ∞. CCC. XXXIIII. quibus eximitur quidam iuriſdictioni communi, qui *diceret ſe eſſe Hominem S. Petri, & ad familiam liberam Domini Ducis pertinere*. Habent inter cetera eximium. vt nuſquam vadari, conueniri, iudicari, niſi coram ſui collegij hominibus poſſint. Quos conuocat Prætor, & præſidet Conſul opidanus. Ita poſtremùm obtinuit: initio, quia res tangere ſacra & diuum Petrum videbatur; Decanus & Canonici moderari ſolebant, & cognitioni huic præëſſe. Sed indecorum viſum, rei diuinæ addictos litibus operari, & iuſſi abdicare, ac ſuarum curarum eſſe. Iſti *Petermanni*: quorum nomen viuit, iura exſtincta, aut certè languida ſunt. & quamquam Princeps ex formulâ iuret, *Obſeruaturum ſe iura Eccleſiarum, & hominum ſpectantium ad familiam B. Petri Louanienſis*: fit moris priſci cauſsâ, & res inuſu aboleuit.

CAP. V.

Plebs olim in militiâ: & hoc fine exercitia, & Gildæ. Tum de Lanificio.

NOBILITATEM habetis: Plebem iterùm luſtramus? Ea quoque ante lanifices, honeſta & modeſta fuit, & bonis artibus addicta. Militiam aut agros multi, alij ſellularia opificia exercebant: ſed honeſtiores, & qui præter caput aliquid in cenſu habebant, arma etiam feſtis vacuiſque diebus tractabant. Militia tunc & tela (quod ad plebem attinet) ferè ſagittæ erant, eæque arcu vel balliſtâ emiſſæ. Igitur Collegia talia inſtituta, in quæ nomen darent, qui hoc vel illo telo vterentur. Erat vnum *Sagittariorum* ſimplice arcu; duo *Balliſtariorum*; poſtremò *Sclopetariorum* acceſſit, eâ quoque machinâ *repertâ. Hæc Collegia *Gildas* noſtrâ linguâ dicunt: & imago manet, vſus periit, ille quidem verus qui ad militiam ſpectat. Nam in oblectationem aut pompam nunc vſurpant. His talibus areæ ſiue *Horti*, vt vocant, deſtinati, loca idonea exercitio: ad quæ conueniebant, & diſcebant docebantque. Prȩmiis etiam ſe mutuò prouocabant, & æmulatione excitabant. quod non priuatim ſolùm, & in ſuo quique opido; ſed publicè faciebant, & plurium opidorum conuentu. Louanienſes certè & Bruxellenſes, finibus & amicitiâ ſemper iuncti, ſtatum quotannis tempus habebant, quo *Furam* conuenirent: amœnum locum, & pari ferè ſpatio ab vrbe vtraque ſeiunctum. Vetuſta ibi arx eſt Principum noſtrorum, & aſſita *Sogniacenſis ſilua:* & iuxta eam area, & certamen.

*Et viſâ in Belgicâ, anno ∞. ccc. lvi.

Quod

Quod balliſtarij ſelecti certabant, & præmium victoribus vinum erat. Vidimus nos in adoleſcentiâ comiter celebrari: & *Joannes Quartus* inſtituerat, ac leges dederat in rixam aut tumultum. Quid etiam? *Iſcam* meam ſileo, quæ conſors certaminum iſtorum fuit? nam municipium eſt, & opidorum iura habet. Itaque publica iſta panegyris ſiue commiſſio ibi etiam celebrata, anno ∞. CCC. XVII. & præmium *Ceruus viuus* fuit. ſatis decorè, quoniam & ſiluis ij adhabitant, & venationem in promptu habent. Vicerunt, tulerúntque Louanienſes. Atque hæc, vt dixi, olim plebs erat: nec ſtudia iſta culpes, imò laudes. Acceſſère deinde magis magiſque lanifices, & quia lucrum adfluebat, omnes ferè eò, etiam nobilium multi verſi. Alius opus exercebat, alius pecuniam dabat, alius emebat aut vendebat. Imò & ad opida ac pagos vicinos artificium iuit: & *Dieſthemij*, *Tillæmonte*, *Trudonopoli* paſſim in lanis occupati. Quid verba facio? quæ gloria aut frequentia panno nunc Britannico tribuitur, ea Louanienſi fuit: & hinc (*in loco dicendum) ad illos iuit. Conſtat ex Archiuis vrbicis, ciues iſtos annuatim *Francofurtum*, *Lutetiam*, *Londinium*, alia loca mercatui deſtinata adiſſe, & Baſilicas ibi ſuas ac tabernas, pannificij huius gratiâ, habuiſſe. In ipsâ hac vrbe, proprium iis tribunal fuit, quod octo *Decanos* (ita vocant) habet, & cauſſas omnes tales cognoſcebat ac decidebat. Manet & illud, res abiit, vt ſunt humana. AVD. Atque ego doleo, in flore ſanè tunc vrbs erat. LIPS. Ne dole, mi Del-Plani. quid? nónne melior Minerua ſucceſſit? denique ea turba & copia vrbem perdidit, & quidquid honeſti ac priſci moris erat, corrupit.

*Lib. II. cap. XII.

CAP. VI.

Opes Louanienſium, vt illo æuo, notabiles : & pauca exempla.

LASCIVIA orta, & luxus, & quæ alia Opes ſequi amant. Nam & eæ ex his commerciis ſatis iam auctę erant, & vt tunc cenſus Belgicæ, *Louanienſes diuites* habebantur. Ipſi nobiles prædijs & villis, atque etiam dominiis (vt noſter mos habet) opulenti, & pleroſque vicinorum pagorum poſſidebant. Lego *Gualterum Heremachium* ex iis, in Angliam nauigantem, captum à *Moranto*, famoſo piratâ eſſe, & redimias *quattuor*
Anno ∞. CCC. LVI. *millia aureorum Scutatorum* exactum eſſe, ac ſoluiſſe.
Anno ∞. CCC.LXXI. Item bello Iuliacenſi infauſto, cùm Dux noſter *VVenceſlaus* ipſe in manus venit, duos Louanienſium captos, ad luendum ſe dediſſe *decem millia aureorum*. Et addunt Annales, *grandem hanc ſummam petitam, quia conſtabat Louanienſes diuites eſſe*. AVD. Bis iam hoc elogium repetis, & rideo : quis neſcit meram paupertatem hîc nunc habitare? LIPS. Semper me ad iſta reflectitis : ego in imagine eius æui hærere vos velim. Neque item in iſtis opibus, Hiſpaniam hodiernam aut Italiam cogitare, nec Antuerpiam quidem tuam Rubeni : ſed illa tempora & homines, virtutum magis quàm auri copioſos. Et tamen pretia, quæ dixi, etiam hodie ſint alicui ex proceribus redimendo. Iam & illud argumentum Opum, quòd publicè ex ærario largiri magna &
Anno ∞. CCC.LVI. multa ſolebant. *VVenceſlaus*, in auſpiciis hîc imperij, accepit à Senatu *Scyphos plures argenteos, itemq; vinarias*

rias amphoras : prÆtereà vini Rhenani ſex & viginti Amas, Pannos coccineos (*Scarlatos* nos vocamus) *ſex, denique totidem boues pingues.* Eidem poſt paucos annos, pro pace inter ciues conciliatâ (etſi hercules parùm vtili) *ex ærario trigintaquinque millia aureorum , quos Verueces vocant :* iterumque biennio pòſt, *tria millia*; Anno ∞. CCC. LXII. & non longè, *ſex millia* donata. Hæc extra ordinem, præter publica & ſollennia tributa : ſicut & illud donatiuum *vndecim millium aureorum*, quod in vitam eius quotannis pependerunt. Omitto, quæ miniſtris & Palatinis huius Principis dediſſe varia reperio: qui & ipſi, pro ingenio Domini , petaces aut auari erant. Cogitate & conſummate, etiam in iſtâ pecuniæ adfluentiâ , quam nouus Orbis inuexit, iuſtæ ſunt iſtæ opes. Itaque apud exteros etiam magnifici & munifici noſtri habebantur: quídni ? exempla edebant. Vnum referre libet *Ludouici Pinnoccij* patricij , & in hac vrbe per annos XLIIII. Prætoris. Multa ille bella obiuit, ſuo impendio & ſumptu: etiam legationem in Auſtriam , cùm publicè honeſtiſſimi quique mitterentur,ad *Maximilianum Auſtrium* arceſſendum, qui *Mariam* noſtram Burgundicam,& vnà Belgicam, deſponderet. Viennam venerunt : benignè excepti ſunt à *Friderico* Imperatore. qui loca lautia & munera dedit ; inter primos *Pinnoccio ,* vti dignitas eius & vrbis erat. Id munus fuit, magnus crater ex auro ſolido , & intus aurei Ducati Hungarici ſtipabant. Accepit noſter, & gratias egit dicam, an reddidit ? nam ſequenti ſtatim die ipſum Imperatorem (ea tunc comitas erat) cum pleriſque Palatinis ad conuiuium vocat,ſplendidè & dapſilè accipit, omnibus mirantibus, & vel duplum

plum doni ſui fatentibus impendiſſe. Opinionem peperit, eſſe è Principibus patriæ: & iidem Germani cùm paullò pòſt huc veniſſent, magis mirati ſunt, cùm non niſi Prætorem Louanienſem agnouerunt. Sed ea viri liberalitas, an profuſio fuit. quâ factum (nam adſiduè vtebatur) vt mortuo eo vix eſſet vnde iuſta funeri fierent: niſi ſoror ſubueniſſet, quæ *Domino Melderatenſi* iuncta nuptiis erat. Habuerat & ipſe duo Dominia, *Horſtum & Velpam:* vtraque vendiderat, ſplendori & famæ ſuſtentandæ.

CAP. VII.

Pietas & Probitas Louanienſium.

ISTA de Opibus: ſed magis laudare eos à Virtute capior, & Probitate: quâ ſemper eximiâ ſplenduerunt. Deo & religioni addicti, exemplo ſuorum Comitum: quibus non alios dabitis, qui ſacra magis coluerunt, auxerunt vel ornarunt. Scribebant ſe, & ſuperbiebant in hoc titulo, *Aduocatos*, aut *Defenſores Eccleſiarum ac Cœnobiorum*: quod Diplomata eorum paſſim oſtendunt. Scribebant, & reipsâ exhibebant. quot ab iis monaſteria inſtituta, vel aucta? quot templa, aut ſacella? quot paſſim donaria? infinitum ſit referre: & quædam tetigi, ſed quædam, & poſteà tangam. His ducibus, meritò igitur ciues ſecuti & æmulati ſunt pietatem: quam inuiolatam ad hoc æui, inter ruinas aut lapſus, etiam inter ciuicas iſtas procellas & communem, pænè dicam, furorem tenuerunt. Atque olim leges etiam ſanxerunt pro diuino cultu: ac reperio iſtas. *Templis ædibusq; ſacris*

cris honos eſto. & nequis pilam, néve trochum in areâ, aut circum illa ludito. Ecce, etiam pueris reuerentiam illam volebant inſitam, & ſacra loca nec luſu temerare: quis nunc vetat? Alia grauior: *Diebus feſtis ſacratiſque nequis aliud agito. nemo cauponam, aut tabernam promercalem, ante publici ſacrificij finem reſerato, néve quid emito aut vendito.* De Tabernis, ſeruatur fortaſſe: de cauponis quàm aliud eſt, & quàm vulgò ſe in eas immergunt? Iam alia ad Probitatem. *Nequis noctu perſonatus, néve mutatâ veſte, obambulato.* Item: *Ne taberna, ne caupona, poſt veſpertini æris ſignum patens eſto.* Item vna ſingularis, in raptores: *Stupri raptúſve conciliator aut adiutor, exſul eſto; qui autem patrauerit, ligneâ ſerrâ caput abſcinditor.* Nouum hercules de *ligneâ ſerrâ*, & abſterrere graui & lento hoc ſupplicij genere voluerunt. Plures memorare poſſim ad modeſtiam, contra luxum, & vitia: ſed quia etiam alibi, omitto: nec copia ſanè legum bonos beatoſque facit, ſed obſequium & cultus. Id hîc fuit: & paucis legibus, populus naturâ atque inſtitutione bonus, virtutem coluit, ſiue ciuilem hanc vides, ſiue militarem.

CAP. VIII.

Facta militaria eorum, & expeditiones pro religione. Virtus Guilielmi Rodij.

NAM & *Militiâ* ciuitas iſta excelluit, ſuper omnes finitimos, & video te auertere Vvvene, ac ridere. AVD. Da veniam, nihil tam alienum nunc videtur. LIPS. Gratia noſtris Muſis togiſq; eſto, quæ pacem intulerunt,

& ad hanc ciues formarunt: ſed quoties dixi, aliam olim faciem fuiſſe? Louanium, præter nomen, vetera pauca habet. Sed de militiâ, aſſidui in eâ olim, & præſertim multa hæc nobilitas, quæ vnum id ſtudium, aut præcipuum, colebat. Ideò & honos iis atque æſtimatio: & in omnibus bellis (inquiſita narro) proximi tabernaculo Principis, vt fidi maximè & ſtrenui, tendebant. In acie etiam, honeſtiorem locum atque ordinem ſortiebantur. Quod tamen controuertere Bruxellenſes cœperunt, anno demum ∞. CCC. XL. Tornacenſi bello. Dux *Ioannes Tertius*, qui neutros volebat illo tempore alienatos, ita tunc definiuit: *Vt ſi in Flandriam, Hollandiam, Hainouiam arma inferrentur; primas, vt ſemper, Louanienſes haberent: ſin autem in Geldros, Leodicenſes, Namurenſes iretur, Bruxellenſes præferrentur*. Apparet in vltimâ clauſulâ non ius, ſed comitatem ſpectatam: & vt Louanienſes longinquis, & velut hoſpitibus, cederent, quoties per eorum fines, aut ad propiora iis, iretur. Sed bellatores igitur magni: & quod in laude meritò pono, in ſacrâ militiâ exerciti, & ſemper in eam proni. Dico, quoties bella hoſtibus religionis illata, ſiue in Oriente, ſiue in Septemtrione ſunt, ſiue in propiore Europâ noſtrâ hæreticis & turbatoribus; ſemper iſti in armis, & vel Principum ſuorum aſſeclæ, vel & exterorum fuerunt. Quid aſſeclæ? multi & ſuâ ſponte & ſumptu iuerunt. Prima, ecce, expeditio Duce *Godefrido Bullionio* in Syriam fuit, anno ∞. XCVI: cui noſter *Godefridus*, poſteà Dux, interfuit. quod Annales quidam noſtri tradunt (neque enim omnes:) ſed, pronâ meâ fide, quia *Henricus* frater eius adhuc imperium tenebat, & probabile in tam lauda-

laudabilem militiam, cùm aliud non alligaret, nomen dediſſe. Certè idem poſteà iterùm fecit, aut conatus eſt: & Regeſta vrbis huius habent, anno ∞. C. VI. *crucem eum cum Lotharingis & Francis pro terrâ ſanctâ aſſumpſiſſe* : neque vltrà addunt. Idem in *Godefrido Tertio*, qui anno ∞. C. LXXXIII. expediuit, & cum eo è Louanienſibus tres equeſtri dignitate, *Ioannes Radingius, Arnoldus Rodius, Henricus Netenius*, & mox *Ioannes Calſterius*, item eques. Et quid ordine recenſeam? fidei hoc meæ credite, vix annus eſt, quo non legam aliquos ab hac vrbe in *Aſiam* iuiſſe, alios in *Pruſſiam*, in *Saxoniam* contra *Stadingos* (tunc hæreticos) in *Boëmiam* contra *Huſſitas*. Nam ad ea vſque tempora pius ardor hic manſit: imò manipulatim ibant, & lego anno ∞. CCCC. XXI. perrexiſſe in Huſſitas *centum octoginta voluntarios ciues, multoſq; è patriciis:* & anno ſequenti, iterùm *octoginta popularium, è nobilitate autem ſeptenos*. Et cur priuatam etiam gloriam meam ſileam, referendam ex fide? Fuit è maioribus meis *Guilielmus Rodius*, cuius eximia facta memoriam merentur, & publicè eam in æde ſacrâ Dominicanorum, choro medio, habent. Lapis ibi ſepulchralis, in hanc faciem & inſcriptionem:

* *Ex hac ſtirpe mea nunc vxor.*

Videte & miramini vel pietatem, vel robur, atque etiam felicitatem viri : qui *decies octies* in longinquam illam Boruſſiam iuit, rediuit, quoties mercatorem aliquem aut lucripetam feciſſe, miraculo ſit. Quid etiam? *ſemel in Terram ſanctam*, vt habet inſcriptio: etſi Annales libri vrbici augent, & *ter iuiſſe*, palàm ſcribunt. Nec refuto. & quod eſt in epitaphiâ illâ, capiendum, vt verba ſunt, de profectione *ſub propriâ habenâ* : id eſt, quòd ſemel ſuo ductu imperioque iuerit, ſæpiùs alieno. Scito autem *Boruſſos* illos, ſiue *Pruſſos*, gentili ſuperſtitione tunc etiam infectos fuiſſe, & hæc bella inferendæ noſtræ ſuſcepta. Vir hic Patricius & Eques fuit: habuit *Ægidium Rodium* filium; & iſte filias duas, quarum prior nupſit *Ægidio Linckebekio* viro nobili, atauo meo: à quo etiamnunc *Rodia villa* (vidiſti eam Rubeni) in poſſeſſione eſt & manu noſtrâ, ſita in municipio Iſcano. Nam ea loca iuris Louanienſium ſunt, quod ad ſolum ipſum ſpectat.

CAP. IX.

Facta alia militaria, & virtus in præcipuis prœliis.

IAM alia bella videre ſi lubet (& multa noſtri Principes habuerunt) vbi non dicam præſentia, ſed gloria Louanienſium, non eminuit? Vnum aut alterum è pluribus adferam, & reliqua iuſtæ Hiſtoriæ reſeruentur. Ecce,

GODEFRIDVS *Tertius* Dux noſter erat, anno ∞. C. XLIIII. ſed in primâ infantiâ, & vitæ ordientis annum nondum egreſſus. Ea res animos ſpeſque mouit veteri hoſti, *Bertoutiorum* genti, cum quâ bellum auo

 patrique

patriq́ue eius fuerat: & ſeptemdecim etiam iuſta prœlia, neque nobis ſemper ſecunda. Hæc familia *Grimbergæ, Mechliniæ*, aliiſq́ue locis præerat; tum & fœdera cum *Francis*, *Hollandis*, *Geldris*, & ab iis auxilia habebat. Itaque grandes copias in aciem educebant: occultè aut palàm illis aliiſq́ue iuuantibus, quibus magnitudo noſtri Principis inuidioſa, aut formidoloſa etiam eſſet. Ergo nunc opportunum rati, & infantiæ inſidiati, inſurgunt. Noſtri Proceres Louanij conueniunt, deliberant, ante omnia Principem nouum in paterno ſolio locant, & fidem ei popularium obſtringunt. Hoc facto, ad bellum accingunt: & hoſtis vrgebat. nam arcem *Netelariam*, itemq́ue *Viluordiam* iam ceperat, vſſeratq́ue. Noſtri obuiam progreſſi, in propinquo caſtra metantur, & iuſtè ac piè Fecialem primò ad hoſtem mittunt, qui conditiones æquas pacemq́ue offerret: redirent modò ad vetus imperium, & Dominum quem Deus & mos huic regioni dediſſet, ipſi in eâ mediâ, colerent agnoſcerentq́ue. Ferociter reclamatum eſt, & vix manus à Feciale abſtinuerunt. qui vt rediit, & pugnandum denunciauit, in craſtinum diem alacriter prœlio ſe parant. Haud procul Bruxellâ res geſta, in patentibus ad Viluordiam campis: placuitq́ue, conſilio *Baronis Gaesbekani*, puerum Ducem illuc deferri, & animandis noſtris oſtentari. Quod ſanè factum eſt vel ipſo aſpectu miſerabilis infantis, in cunis allati, & ad ſalicem arborem (ita tradunt) ſuſpenſi. Quæ concio potuit diſertior hac facie eſſe? Coniiciunt oculos, manu qui poſſunt tangunt; omnes, vt numen, ſuum Principem voce & affectu venerantur: & animis inflammatis in hoſtem eunt.

Magna

Magna pugna, magna cædes: illinc veteranum robur, & multæ victoriæ; hinc virtus, ardor, & pro omnibus ducibus Dux infans. Quoties pedem referre cœperant, flexi ad hunc oculi reprimebant: vagitus, qui interueniebat, & ne ſacrum pignus proderent, pro omni exhortatione erat. Denique vi vincunt. cecidêre ex hoſtibus plerique omnes duces, aut capti ſunt: ipſa capita rebellionum, *Bertoutij*: *Zennam* fluuium cruentum fluxiſſe è reliquâ vulgi cæde, Annalium habet fides. Neque noſtris ſine nube victoria, cæſis Procerum primis, & inter eos Patriciis duobus Louanienſibus, *Rudolfo Radingio*, & *Simone Grindelio*. Ante etiam prœlium, baltheo equeſtri cincti è Louanienſibus fuerant, *Gerardus Dormalius*, *Radulphus Erpenſis*; inſigni in ipſo prœlio virtute. Pugna hæc pugnata XVII. Kal. Sextiles.

IOANNES *Primus*, anno ∞. CC. LXXXVIII. bellum habuit cum *Reginaldo* Comite Geldriæ, qui de Limburgenſi Ducatu controuerſiam nobis faciebat. Erant in partibus huius plerique vicinorum Principum, atque ipſe Antiſtes Colonienſis *Siffridus*. Falcoburgi conuentum habuerunt, arma & militem parantes: ſed noſter occupauit, & totâ Brabantiâ dilectu indicto, inſigni exercitu, Moſam flumen *Traiecti* tranſmiſit. It in hoſtes, illi in fugam: & Antiſtitem, vt columen partium, noſter perſecutus, Bonnam vſque peruênit, & prourbia exuſſit. Cùm pugnæ copia non fieret, reduxit ſuos, iuſſos priùs equos omnes, militari quâdam iactantiâ, in Rheno potare: factoque, **Voringam* arcem, validiſſimum in iis locis propugnaculum, obſedit. Non deſerit ſe & ſuos

* *Ad Rhenum, duobus circiter infra Coloniam milliaribus.*

Anti-

Antiſtes, amicos & fœderatos è Germaniâ conuocat, & ingentem exercitum facit, venitque prœlio certaturus. Septem primarij duces erant, totidem cateruæ conſpiciebantur: ipſe *Antiſtes, Henricus* deinde Lucemburgenſis, *Reginaldus* Geldrus, *Adolphus* Naſſouius, *Valeranus* Falcoburgenſis, & *duo* huius fratres. Vt in propinquo fuêre, noſter Dux animandos ſuos ratus, ita infit: *Breui & ſimplici oratione apud vos vtar, commilitones; Viri eſte, aut viui nec eſte. Quid verbis opus eſt? animis & oculis circumſpicite: cincti vndique ab hoſtibus ſumus, à fronte, tergo, latere, & in mediâ eorum terrâ. Fugam aliquis cogitat? niſi alas ſumitis, non euadetis: ideoq́ vana aut fœda omittite, ferro viam hanc fecimus, ferro reditus eſt parandus. Glorioſum hucuſque penetraſſe, & hoſtibus profugis ſolum eorum calcaſſe aut ſubieciſſe: ſed tanto maius periculum aut infamia eſt, remittentibus & ignauis. Procul amici, procul patria: cuique in ſe ſpes. & Deum, cauſſam, & me videte. Iniuſtis armis laceſſiti ſumus: & ideò timor in illos ingruit, atque aris ſociſq́ patriis deſertis fugerunt. Quid iam? venit imbellis dux, non quia audet, ſed quia latêre vltrà non poteſt; & animos à deſperatione ſimulat magis, quàm ſumit. Trahit ſecum ſeptem agmina: & gaudeo, diuulſi ſunt. Facite cohærere: nempe ſub illo capite, quod ſacra magis, quàm arma, tractare didicit. & addam, debuit: quid tibi vis Antiſtes? Aciem, cruorem, cædem omitte: puras manus Deo offer, & ab armis ad aras iterùm refer. Si non vis, adigemus: & hoc quoque victoriæ huius decus erit, Deo & diuinis ſuum vindicaſſe. Agite ô equites peditesq́, vos ô mei è Brabantiâ,*

bantiâ, qui eſtis & fuiſtis, exhibete. Quot victorias ego aut pater meus vobiſcum peperit? agnoſco ora manuſq́: & cinctus vobis vel in mediâ Barbariâ confidam. Semper ſupra pericula, extra dedecora fuiſtis: idem nunc, aut mihi quidem ſuprema hæc lux eſto. Sed abominor, hoſtibus eueniat: en ibi ſunt, in illos imus. qui me amat, verè nunc Ducem ſequatur, IMVS. Dixit, & adhuc dicentem voces interpellarunt, & tympana vndique ac tubæ. Nam & hoſtes magno animo ingruebant. Concurritur, & negant Annales ab vllâ hominum memoriâ talem in iſtis partibus pugnam pugnatam. Noſter, vt promiſerat, eminet: & inter primos voce, manu, incitat aut pugnat. Atque adeò in manus hoſtium, preſſus cinctuſque multitudine, venit: ſed Brabantini eò acriùs irrumpere: interque eos primus *Arnoldus Hoffſtadius*, Louanienſis Eques, vetere militari gloriâ. Is diſiectis aut cæſis proximis, magnâ vi Ducem eripit, & in equum ſuum ipſe deſiliens imponit. Iamque pedes pugnabat, & periclitabatur: ſed iterùm egregio facinore, imminentem ſibi hoſtem interficit, equumque eius conſcendit. Eo exemplo & aſpectu Principis ſui, animati Brabantini, nouo impetu inuadunt ſternuntque hoſtem. *Quadringenti* ordinis equeſtris viri cæſi, è ducibus *Lucemburgenſis*, & duo *Falcoburgij* fratres: vulgum non numerant. Capti ipſe Antiſtes *Colonienſis*, *Geldrus*, *Naſſouius*, *Falcoburgenſis*. Memorabile ſatis eſt de Naſſouio, quod narrant. captus videlicet, cùm Duci noſtro ſiſteretur, rogareturque ab eo *Quis eſſet? Comes ſum*, inquit, *Naſſouius*: & addidit, *Tu autem quis es?* Noſter: *Dux ſum Brabantiæ, quem bello iniuſto petiiſti*. Ille:

Túne autem? miror & indignor gladium meum euaſiſſe, quem in te vnum acueram, & ſanguine iſto tingere auebam. Ferox & militare dictum, alium irritaſſet: noſtri altum animum ad clementiam mouit: & virtute ac libertate viri inductus, veniam ei, imò & amicitiam ſuam dedit. Hoc initium aiunt, familiæ eius in Belgicam traductæ, vbi opibus gloriaque diu floruit. Sed ad inſtitutum noſtrum. claruerunt hoc bello è Louanienſibus, præter eximium illum *Hofſtadium*, *Arnoldus Steenius*, *Leonius Harſius*, *Henricus Oppendorpius*, *Henricus VVilreus*, *Ioannes Rodius*, *Guilielmus & Arnoldus Radingij*, *Henricus Bialandenſis*, omnes Equites. Alij è patriciis Scutarij aut**Cnapones* (vt non inſcitè Annales quidam formant) multi fuère; & plurimi è plebe.

*Nam Germanicè *Schildknapen* dicuntur, & ſimpliciter *knapen*.

CAP. X.

Labes vrbis, & in eâ ſeditiones. Prima leuior, ſecunda grauiſſima, Couterelliana: eaq; accuratè deſcripta.

ET Frequentiam ac Florem ſatis iam vidiſtis: quid exſpectatis, niſi (vt in aliis humanis) imminutionem aut lapſum? Quę mox ſecuta à grādi populo, opibuſque: & laſciuia, diſſidia, ſeditiones fuère, venena omnis ſtatus. Cauſſam vel initium hæc à plebe habuerunt, iam contumaci, & cùm frequentiam ſuam vidiſſet, intrepidâ: atque ita paullatim in rectores & optimates primò minas, tum & manus auſa inferre. Adnoto primos motus fuiſſe anno ∞. CCC. XL. cùm plerique nobilium

(ij

(ij ad hoc tempus rempublicam ſoli rexerant) in obſidione Tornaci eſſent, Anglo regi hanc operam gratificantes. Sed dum, inquam, abſunt: plebs ſuum tempus rata, remp. inuadit; & cùm alia mutat, tum in primis exſules quoſdam ſui corporis, ſuperiore anno legibus pulſos, reducit. Patricij cùm rediſſent, querelæ, iurgia, arma: & pugnatum atrociter in foro medio, ſed vicerunt Patricij, manu clientium ſubnixi, & longâ armorum tractatione ſuperiores. Fuga tamen maior, quàm cædes fuit. niſi quòd in victoriâ ſæuitum, & abſtracti ædibus ſuis, atque etiam ſacris, qui in eas fugerant, gladio, carcere, exſilio pœnas dederunt. Quies deinde per vicennium, ſed infida. quippe animis exulceratis, & plebeiorum non occulto fremitu: qui in motum turbáſque iterùm erupit, à principio vnde non timebatur. *Petrus Couterellus* Prętor erat anno ∞. CCC. LX. qui homo etſi nobilis, & è Patriciis, tamen, prauitate ingenij vel ambitu, iam à primâ Præturâ (nouennium tenuerat) omnem anſam laceſſendi aut lædendi Patrum quærebat. Oblata eſt, aut arripuit, anno iam dicto, iſtam. Ciuis quidam piſces vęnales in vrbem carro aduehens, cùm is in luto hæſiſſet, equum ſubitò paſcuis eductum, ſubiunxit, & carrum extraxit: ſtatimque equum bonâ fide & illæſum reduxit. *Couterellus* hominem, vt furti reum, in carcerem coniicit: Scabini appellantur, cognoſcunt, inſontem pronunciànt. & cùm Prætor non remitteret, iuriſdictione ei interdicunt, quòd contra leges, ciuem in vinclis haberet. Prætor illicò Bruxellam, ad Principem. qui tunc *VVenceſlaus* erat, *Ioannæ* maritus, gente Bohemus, frater *Caroli Quarti* Imperatoris: quem produnt

cæſo matris vtero in lucem veniſſe. Hunc neque pace, neque bello optimum, certè non feliciſſimum, fuiſſe, licet dicere: & Louanienſibus cauſſa non eſt, cur valdè ament. Ad rem. aures iſte Prætori credulas præbuit, potentiam Patriciorum calumnianti, & reprimendam à Principe, bono ſuo, aſſerenti. Neque fautores talium deeſſe in Aulâ poterant: inter quos *Sconuorſtius* quidam, vir præpotens, ſed animi aut conſilij parùm rectus. Is palàm dicere, *Cornua Patriciis* (verba eius ſunt) *minuenda, qui nimiùm iam ferocirent. Poſſe id Principem, ſine ſuâ operâ aut inuidiâ, plebe efferri permiſſâ.* Princeps in aperto ſententiam non tulit: hoc tamen Couterellus facilè vidit, non iniquis auribus animiſque ſe auditum. Itaque alacer domum redit, ad ſuos refert, & factioſiſſimo cuique faces ſubdit. Iam in eo erat vt ſeditio erumperet: neque neſcire Patres poterant, ſed remiſſiùs agebant, ſiue mitigare bonitate parantes, ſiue fatali, vt ſolet, ignauiâ. Aderat fortè per hos dies *Gerardus Vorſelarius*, vir & miles nobilis, cum ſelectâ Equitum alâ: qui operam ſuam Patribus vltrò obtulit, & ſuaſit vti: iſti dimiſerunt. At non incepta ſua Couterellus. qui die quodam Senatus habendi, ſuos conuenire ſenſim in forum iubet: idque cum armis. Adſunt, & iam turba eſt, atque ipſe concionabundus excitat, & *ſuperbiam Patrum, & dura imperia*, inculcat. *Hos eſſe, qui ſoli rem publicam occupent, qui honores, qui pecuniam, ſua faciant, qui tot fortiſſimis viris imperent, vt ſeruis. An excidiſſent, ante paucos annos, tot innocentes ſui corporis, gladio, laqueo, exſilio puniti, ob liberiores quaſdam voces & facta? Eadem manere ipſos, niſi viri ſint: ſed eſſent,*

eſſent, & quem timerent? In manu, inquit, *veſtrâ eſt, finem malis facere: audete tantùm, multi in paucos, parati in improuidos; læſi in laceſſentes; Deus homineſque fauebunt. Ipſum Principem, diuinâ benignitate, mitem animi habemus, & æquo eo laturum, ſiquid illi patiantur, vos faciatis. Iniurias veſtras in oculis habete,* LIBERTATEM *in ore, & hæc teſſera eſto: ite, iſtam aſſerite, illas propulſate.* Dixerat, & loquente adhuc eo fremitus, clamor, minæ, & ad curiam verſi manus & voces intentant: *Prodirent ciuium oppreſſores, ærarij prædones, pœnas daturi ſcelerum, aut iniuriarum.* Et iam ſe quiſque hortari, & vim parant. Curia clauſa erat, & trepidi Patres, neque ad reſiſtendum pares: cùm Couterellus prouolat, & quaſi benignitate deditionem ſuadet, & nihil vltrà mali paſſuros adfirmat. Prudentium eſſe, cedere huic tempeſtati. Cedunt, & ſe dedunt. At turba ſtatim irruit, manus & vincla iniicit, & in Arcem captiui deducuntur. Tum aumaria & archia Senatus frangunt aut reſerant, armamentarium pariter: compilant, dilacerant, aut vſui ſuo quod erat, tollunt. Exſtant nomina & numerus captorum, paullò minus *ducentis:* interque eos Equites *vigintiquinque:* reliqui in proximas vrbes dilapſi, aut in prædiis villíſq; ſuis latebant. Couterellus ſedato tumultu, & vt forma aliqua reipublicæ eſſet, nouum Senatum legit, mixtum è plebe & Patriciis. nam & ex iſtis molles aut ignauos quoſdam repperit, conſiliis ſuis opportunos, quique communem iniuriam præſenti honore mutarent. Tum ad captiuos ſubmittit, qui periculum à plebe denuncient; ipſos quoſdam è plebe, qui turbidis vocibus circum Arcem, ad cæ-

dem eos depoſcant. Ita illi trepidi, Couterello ſupplices fiunt: & denique grandi pecuniâ, ſeorſim quiſque pacti, dimittuntur. In Leucis *VVenceſlaus* erat, dum hæc geruntur, caſu an conſilio longinquus: ſed adeunt ſtatim exſules, & facta docent, & remedium atque vltionem expoſcunt. Cum frigore audiuntur: etſi nobilitas pleraque faueret, & è conſiliariis, quibus æqui honeſtiq; cura aliqua eſſet. Venit & ipſe Couterellus, qui auro multos ſuos fecerat: & res dilata eſt, dum Princeps rediret. Quod factum ſequenti anno, & intereà imperium Couterellus continuauit. Iam Bruxellam VVenceſlaus venerat, atque ibi agminatim nobiles adeunt, orant, vrgent, rem peſſimi exempli vindicare, néve ſeditioni aut licentiæ campum aperiret. Inſtant ſeorſim & Bruxellenſes, ac pro ſociâ vrbe acriter nituntur. Denique perpellunt, vt conductis in vnum copiis, Louanium moueret: venitque *Bancum*. Dum ibi eſt, ſtatim Couterelliani, quibus aduerſus Principem nec vis nec animus erat, ad eum veniunt, & imperata facturos ſpondent. Ita Princeps admiſſus, exſules reducit, ſed in turbatores iram aut vindictam non oſtendit. Ipſum Couterellum, caput malorum, Præturâ dumtaxat abdicatum, in nouo Senatu Scabinum creat; & eius inſtituto, Senatum ipſum mixtim è Patribus & plebe legit, ſeminarium deinde turbarum. Amor pacis & concordiæ prætexebatur: ſed prudentioribus eo facto apparuit, non imprudente, certè non illibente Principe, priora illa adminiſtrata. Ita quies vrbi, ſed parùm certa aut longa, reſtituta. nam plebs exſultare, & illis vt victis inſultare; ipſe Couterellus dominationem exercere, & augere: donec tædio præ-

ſentium,

ſentium , & futurorum etiam metu, Patricij plerique ſponte vrbe cedunt. Lętũ id Couterello fuit, & iam liberè agere, amotis æmulis: ſeq; in ſequentem annum Conſulem, cum *Geldolpho Roggâ*, textore deſignat. Et quia præſidium in auro expertus eſſe ſciebat, vndique illud quærere; nec domi tantùm, ſed apud exteros, fide ciuitatis publicâ, corrogare. nam ſigillum in eius manu erat. Eoque opum & potentiæ venit, vt *Henrico* Dynaſtæ Hooghſtratano filiam ſuam cum grandi dote elocaret, & quantam iſte popoſciſſet. Sed inuidia etiam comitata, & crebræ apud Principem querelæ: neque gener aut *Sconuorſtius* excuſare ſatis, aut tueri poterant: eoque ventum, vt iterùm caſtra ad vrbem moueret. Fiunt & iterùm eadem, illi Principem admittunt: iſte vtramque partem in pacem iuramento adigit, & obſides etiam capit; è Patriciis *duodecim*, è plebe *quadraginta*. Couterello Conſulatus manſit, & in communione honorum nihil mutatum. Tamen ipſe, conſcientiâ terrente, & quia alieniorem iam Principem ſenſerat, ſponte, rebus collectis, vnà cùm aliquot factioſorum anteſignanis, aufugit in agrum Leodicenſem. Ibi cùm infeſta itinera haberet, & mercatores Louanio Germaniam petẽtes ſiſteret, aut in vincla daret, pecunię extorquendæ: iram VVenceſlai ſeriò mouit, qui ipſum ac vigintiquinque textorum proſcripſit. Nec ſic quidem quieuit, ſed conatus vrbem irrumpere & ſuam facere, ſubſidio clàm in eâ conſpiratorum, ſucceſſum non habuit, & ſupplicium de iſtis ſumptum. Ita rebus deſperatis, ad preces verſus, & *Hooghſtratani* maximè operâ, veniam exſilij impetrauit, rediitq; Louanium anno ∞. CCC. LXIX:
vbi

ybi vitam ingloriam, & in publicâ exſecratione, finiuit. Mireris vel auſum talia, tam magno animo; vel deſiiſſe, tam vili.

CAP. XI.

Seditio tertia, & diro facinore horrenda.

IAM exitialis ſeditio narranda eſt, quæ nouem annis poſterior, ab illo fonte manauit. VVenceſlaus, vt dixi, honores cum plebe communicauerat, & ſic aliquot annis habuerat: donec bello Iuliacenſi infauſto, ipſe captus, & multa nobilitas cæſa, etiam Louanienſium, eſſet. Hoc igitur bello, cùm Patricij fidem & animum approbaſſent, plebs tarda aut refractaria fuiſſet, nec niſi ſexaginta Sagittarios dediſſet; Princeps è cuſtodiâ reuerſus Louanium, illis honorem priſtinum & magiſtratum reſtituit, tantùm quòd duo deinceps Senatores è plebe eſſent. Plebs ægrè tulit, ſed tulit ſexennium, ad comitia vſque anni ∞. CCC. LXXVIII. quibus ipſis, cùm ex formulâ dictâ Senatus creatus eſſet, ſed Patres inter ſe diſcordes palàm agerent; plebs diu occaſioni intenta, arripuit, & ipſo *Magdalenæ* ſacro die, regionatim, tres quattuórve textores, totâ vrbe diſcurrentes, clamore & peluium ſonitu, *Ad arma, Ad arma*, reliquos concitarunt. Concurritur, & ſtatim captâ Curiâ Conſules cum Scabinis in vincla dantur: *VValterus Leidanus* textor, Præfectus vrbis dictus. Placuit mox, Gandenſium exemplo, albos galeros ſiue caputia, inſigne factionis aſſumi: factúmque eſt. & adeò proni in res nouas turbidaſque tum ferebantur, vt Patriciorum non pauci degenerarint, & idem

Anno ∞. CCC. LXXII.

inſigne

inſigne capiti, animo factionem induerunt. Intereà *VVenceſlaus* è Franciâ redux (eò iuerat) iſta edoctus, Louanium venit: ordinemque Senatus legendi iterùm, plebi placandæ, mutauit, & in dimidiam partem admiſit. Mireris inconſtantiam: & magis, ſi non tempori ſolùm, ſed pecuniæ hæc data, ſcribentibus credas: quam è publico aliquammultam ſanè accepit. Ceterùm ciues iureiurando adegit, pacatè inter ſe agere, & vt membra vnius corporis deceret: quod tamen Patriciorum aliqui abnuerunt, & patriâ carere, quàm ſubiici iniuriis aut contumeliis plebis, elegerunt. Ita *Areſchoti*, aut *Namuri*, plerique horum agentes, hanc infeſtabant, & in agris aut viis deprehenſam abducebant, redimias poſcebant. Contrà iſti, prædiis illorum ignem iniicere, item quos poſſent capere; & quoſdam gladio carnificis ſubiecêre. Denique in ipsâ vrbe, qui reliqui Patriciorum eſſent, ſuſpecti agere, aut ſuſpectantes: vtique poſt cædem *VValteri Leidani*, qui inter capita *Galeritorum* erat. Is fortè Bruxellam miſſus, rei publicæ gratiâ, noctu à cænâ reuertens interfectus eſt, inſidiis, vt putatur, *Joannis Calſterij*, & *Guilielmi VVilrei*, Patriciorum, qui tunc in eâ vrbe verſabantur. Re perlatâ, turbatum Louanium, plebs minari & fremere, optimates timere: atque hi, vt inſontes inſcioſque ſe oſtenderent, Legatos ad *Ioannam* mittere (nam maritus in Galliâ etiam aberat) qui peterent inquiri in auctores cædis, & vindicari. Illâ tardante, plebs ludibrium rata, aut ex compacto geri, arma corripit, & in forum venit. Vocantur & in curiam Patres: quorum aliqui venêre, quidam triſte & ferale ominantes, mutato habitu, vrbe profugêre. Statim appoſita

K Sena-

Senatui cuſtodia: & ſeditioſi furioſo animo ad fores prouolant, & adſiſtunt: pars etiam, nemine prohibente, ingreſſa. Ibi auditæ voces, *Cedo nobis illum, & illum, ſtatim, ſtatim.* Atque ij qui intromiſſi, ad nomen ſingulos capiebant, & præcipites è feneſtris (horreo dicere) datos, plebs infernè lanceis ſpiculiſque exceptos laniabat. Periêre hac rabie ad *ſeptemdecim:*adituſque vnus è plebe, quòd is * *Platuotium*, miſertus veteris patroni, ſcamnis abditum, veſte contexerat. Hæc facta XVI. Kal. Decembris: & qui Patrum reliqui domi reperti ſunt, in cuſtodiam dati. Poſt factum, frigus & mox pœnitentia aut metus ſubiit. Nam quomodo Principem hæc laturum? qui breui rediturus, pœnas de ſontibus inſontibuſque caperet. Itaque deprecatores parant *Levvenſes, Tillæmontanos, Dieſthemienſes, Liranos, Bruxellenſes, Eburones quoque & Tungros:* & citiùs, ecce, opinione VVenceſlaus Bruxellam venit. Arma & machinas ille parabat, vltioni intentus: cùm legati à prædictis ciuitatibus adſunt, & veniam ſuppliciter petunt, expiationem cædis, quam vellet, offerentes. Tandem, diu deliberato, præſcriptum, vt quattuordecim è plebe, præcipui auctores, in Cyprum relegarentur; agnatis cæſorum, certa pecuniæ ſumma daretur. Mitis tranſactio, & intra magnitudinem noxæ omnibus viſa: tum illud turpe, quòd ipſis relegatis pecunia in viaticum, quaſi Legatis à republicâ, attribueretur. Itaque non fuit animis placandis. Nam Patriciorum iuuentus fremebat, ſanguinem parentum vænalem non habere, nec modicâ iſtâ pecuniâ redimendum. Iamque vicinis locis aut arcibus occupatis, bellum in ſuos ipſi ciues gerebant, & prædas vndique

* *Plancum* Latinis.

que

que agebant. Nec ceſſare etiam plebeij: quin vim & maleficia reponere, vel augere; & denique longiùs ire, & contra Principem etiam occulta fœdera cum Gandenſibus (qui arma in Comitem tunc habebant, & totâ pænè Flandriâ dominabantur) ferire. Denique poſt mutuas vtrimque cædes, doctus tandem VVenceſlaus fruſtrà & temerè plebi indultum, arma cepit, vrbemque aſſedit. Illi repugnant, propugnacula erigunt, & auxilia à Gandenſibus, à ſe impares, exſpectant. Sed cùm ea fallerent, & ipſi à *Ludouico* Comite ac Francis premerentur: decurſum iterùm ad preces, quas *Arnoldus Hornanus*, Leodicenſis Antiſtes, ipſe in caſtra veniens, ad Principem tulit, & veniam certis legibus impetrauit. Pauci pœnâ affecti; plures indignatione aut metu, patriam mutarunt; & præſertim laniſices, qui in Angliam iuerunt. Obſeruate. hę ſunt illæ à nobis colonię, quę gloriam panificij aut intulerunt, aut valdè quidem auxerunt. Anno ∞. ccc. lxxxii.

NOTA.

Dixi de *albis galeris* aſſumptis, exemplo turbidorum Gandenſium: & inde obtinuiſſe vernile dictum, ſiue conuicium, quo *Albati* Louanienſes appellantur ab accolis: ſiue noſtrâ voce *VVittingi.* Quod non aliud valet, quàm *Seditioſe*, & tu quoque ex illis fuiſti.

CAP. XIII.

Seditio quarta, & vltima, cum motu minisq; magis quàm præſenti noxâ.

NECDVM finis. à lanariis ad lanios imus: atque ex iſto etiam corpore fuêre, qui rempublicam turbarent. *Paullus Loenkenus* ex infimâ plebe lanius, poſt cædem *Caroli Audacis*, & dum de matrimonio *Mariæ* cum *Maximiliano* deliberatur, partem ſe reip. fecit, & plebem ſuam. Rumores diſſipat, falsò exſpectari Maximilianum, illudere ſic Senatores: & melius tutiuſque, ipſos imperium habere & exercere. Concitat deinde dictam populi fæcem, capit & abducit ex improuiſo quoſdam è Senatu, & gladio ſubiecturus erat, niſi lictor publicus ſe ſubduxiſſet. Iam & Academiæ primores ſe miſcuerunt, & auctoritate ſuâ tumultum ſedarunt. Superuenit paullò pòſt ipſa *Maria*, vt auſpicia capeſſeret, de more, Principatus: neque ſeditioſi admiſerunt aut agnouerunt, niſi noua iura & immunitates extorſiſſent. Quinetiam cùm illa, ad compeſcendum, Sagittarios ipſius vrbis (honeſtiores populi) armaſſet; iſti & Sagittariorum quoſdam, impetu facto, ceperunt, & quattuor fortè obuios Senatorum. Nec niſi ægrè ſedari à *Paullo* ipſo potuêre, quin vitâ eos mulctarent. Tum & in Arcem, vbi diuerſabatur Maria, incurrunt, & adigunt tot malis trepidam virginem, anteacta condonare, & alia pro arbitrio ſuo ſancire. Iam vt ſpecies etiam publicè noui popularis imperij eſſet, additi *Paullo*, cuſtodiæ cauſſâ, viginti ſatellites, & menſtruum ex ærario ſtipendium.

Anno ∞. CCCC. LXXVII.

pendium. Atque ex eadem deinde publicâ pecuniâ laſciuiebant, potabant, conuiuia, velut ad ſocietatem & fidem ſtabiliendam, agitabant. Sed agitantibus, opinione maturiùs *Maximilianus* aduênit: quo propinquo, minui potentia *Paulli* cœpit, & ſtipatores à Senatu adempti. Tamen ipſe Maximilianus præſens, nihil etiam pro Principe agere, neque vlcus hoc tangere, niſi compos nuptiarum decreuit. Ergo iterùm poſt abitum inſoleſcere Paulliani, ſtipatores repoſcere, & res miſcere. Sed edoctus de totâ re & periculo denique Maximilianus, *Engilbertum Naſſouium*, Brabantiæ Seneſchallum, cum equitatu Louanium præmiſit, ipſe mox ſecuturus. Anno ∞. CCCC. LXXVIII. Diffugiunt ad Solem nebulæ & nebulones, Paullus in Zelandiam, atque ibi agnitus capite luit. Pleraque horum, & certè initia, abſente *Ludouico Pinnoccio* Prætore geſta (is in Germaniam, inter Legatos, iuerat) qui vt vir erat, animo promptus, manu ſtrenuus, oppreſſiſſet, aut quidem repreſſiſſet: Deo & fato aliter viſum. Sed vt finiam, hæc quoque ſeditio vrbem minuit, multis non è plebe ſolùm, ſed optimatium in agros aut prædia ſua dilapſis, atque illîc ſedem locantibus, tædio tot turbarum. Videtis cauſſas & tempora, quibus florentiſſima olim vrbs defloruit, & ex veteri gloriâ & copiâ non niſi vmbram iſtam habet.

CAP. XIIII.

De arce Keſſelſteiniâ aliquid: tum Eiconiſmus vrbis.

DVM in his ſermonibus ſumus, & ego atque illi intendunt, fugit nos deflectere, quà ad montem rectà ibatur. Itaque progreſſi etiam paullùm, hæremus: &

ego circumſpiciens, Amici, inquam, omnia me fallunt, aut via fefellit, de quâ vxorem ſcio monuiſſe. Vbi etiam domus illa ruſtica, quam ſignauerat? atque ibi ductor noſter quærendus, aut potiùs euocandus. nam (Iuno mea hoc curauit) exſpectat. Ecce illam à tergo. hem, & hoc viæ fruſtrà etiam confecimus, & arduus ille adſcenſus manet? ſuccumbemus. Vir bone, vis nos ducere in hunc verticem, ad arcem illam famoſam & vetuſtam? Volo equidem Domine, inquit: aut pro me hæc filia mea. nam ego ſenex à pedibus laboro. Et tu ſuſtinebis? arrectus aſcenſus eſt. Confido, inquam. Iuimus duce mulierculâ, peruenimus: atque ego (mirantibus meis & gaudentibus) vno tenore, & ſine interquiete, cliuum peruaſi. Oſtendit rudera aliquot muri, & lapides in aceruo: ſed lapides rudes, ex indigenis illis, & arenaceis. dixit, murum olim ibi fuiſſe. Ego & foſſas ſtatim adnotaui, ſatis grandes & conſpicuas, etſi vepribus vel arboribus obſitas: quæ foſſæ cinxerant hoc quidquid ædificij fuit. Ducimur deinde ad cauum ſubterraneum: ſed recenti lapſu os eius clauſum erat, & lapides illîc accumulati. Quid fuit? inquam. Illa, Grande ſubterraneum atrium, fornicato opere, & lapidibus alibi ferro inter ſe deuinctis. Intraſti? inquam. Sæpiùs, ait illa, & meus parens atque omnis vicinia. magnitudo eſt pedum quadraginta aut plurium: tum murus è latere coctili iterùm occurrit. Quid deinde? inquam. Illa, Aiunt obſeptum ibi aditum: ſed ſubterraneas cryptas eſſe, quæ Louanium vſque in Diui Petri ducant. Ibi riſi, & ad meos: Non ſapuiſſet nobis cibus, ſine hoc fabellæ condimento. ſed res neque magna, neque vetus nimis hæc fuit:

quid-

LOVANIVM.

A. Heuerléa, Prætorium.
B. Bancum, cœnobium.
C. Mons caluariæ.
D. Fliederbeka, cœnobium.
E. Parcum, cœnobium.
F. Silua Heuerleënſis.
1. Porta Arſchotana.
2. Porta Dieſthemienſis.
3. Porta Thenenſis.
4. Porta Parcenſis.
5. Porta Heuerleënſis.
6. Cararacta maior.
7. Cataracta minor.
8. Porta Bruxellenſis.
9. Porta Vinearum.
10. Turris impenſæ ſuperuacuæ.
11. Porta Mechlinienſis.
12. Arx ſiue Burgus.
13. Commendataria S. Ioannis.
14. Duodecim Apoſtoli. Xenodochium.
15. S. Martini cœnobium.
16. Sancta Genoueua. Xenodochium.
17. Sanctæ Catharinæ ſacellum.
18. Sanctæ Mariæ exterioris ſacellum.
19. Sanctus Nicolaus. Xenodochium.
20. S. Mariæ Viſitationis ſacellum.
21. S. Quintini templum, parochia.
22. Collegium Viglij Zuichemi.
23. Beginagium.
24. Nigræ ſorores, cœnobium.
25. Cartuſia, cœnobium.
26. Sacellum S. Crucis.
27. Capucini, cœnobium.
28. Annunciatæ, cœnobium.
29. Alexiani fratres.
30. S. Iacobi, parochia.
31. S. Laurentius. Xeodochium.
32. Prætorium, PLACT.
33. S. Margaritæ ſacellum.
34. Collegium Vaulxianum.
35. S. Vrſulæ cœnobium.
36. Bogardi, nunc Fliderbekenſes, cœnob.
37. Vinea S. Mariæ, cœnobium.
38. S. Gertrudis, parochia & cœnobium.
39. Porta lapidea.
40. S. Spiritus porta.
41. S. Michaëlis porta.
42. S. Quintini porta.
43. Lupina porta.
44. Molaria porta.
45. Pratenſis porta.
46. Franciſcanorum porta.
47. Bieſtenſis porta.
48. Leidenſis porta.
49. Caſtrenſis porta.
50. Caſtrum, pædagogium.
51. Auguſtiniani, cœnobium.
52. Albæ Dominæ, cœnobium.
53. Clariſſæ, cœnobium.
54. S. Donariani collegium.
55. Patres Societatis Ieſu.
56. Atrebatenſe collegium.
57. Dalenſe collegium.
58. Seminarium regium.
59. Collegium Theologorum duplex, Maius & Minus.
60. S. Annæ collegium.
61. Sacellum S. Antonij, vulgò Clericorum.
62. Pulchra Diua Virgo.
63. Lipſij domus.
64. Franciſcani, cœnobium.
65. S. Barbaræ ſacellum.
66. Dominicani, cœnobium.
67. Peelſianum collegium.
68. Magnum Xenodochium.
69. S. Eligij ſacellum.
70. D. Petri parochia.
71. Collegium trilingue.
72. Curia Senatorum.
73. Hallæ, ſiue Athenæum.
74. Lilium, pædagogium.
75. Vicus artium.
76. Collegium Sabaudiæ.
77. Collegium Iuris.
78. Falco, pædagogium.
79. Collegium Winckelianum.
80. Collegium Pontificium.
81. Porcus, pædagogium, & Standonck collegium.
82. Cranendonckij collegium.
83. Drutij collegium.
84. Hauterlé collegium.

quidquid fama attollat. Nam & Gygantes aiunt inhabitaſſe. At nos ad verticis hoc labrum eamus, niſi fallor, ſub oculis omne opidum & vicina habituri. Videtíſne? ô delectabilem adſpectum! tanti fuit veniſſe, vt hoc frueremur. Quis pictor hîc eſt, qui delineet, & penicillo ſuo omnia loca effingat? poteſt: & vos adſpicite. Ecce *Diui Petri*, *Michaëlis*, *Gertrudis*, *Iacobi*, templa alia: ecce *collegia* illa atque illa, & notabiles etiam domos. Iterùm deſidero pictorem, & qui in tabellâ repræſentet.

Curaui tibi lector: atque ecce habes.

CAP. XV.

De incendiis in hac vrbe. tum de æde D. Petri, eius Canonicis, & Præpoſito. Denique de turre.

AVD. At nobis magis ſuaue (nam oculis ſatis antè vſurpauimus) per te diſcere initia præcipuorum operum, vel auctores. Hæc cupido nos tenet. LIPS. Id quoque indulgebo, & paullùm ſedeamus. Tu mea, accipe munuſculum, atque abi. Primùm moneo, vetuſta aliqua ædificia fruſtrà hîc quæri. non quin fuerint; ſed verè fuerint, & ignis violentia ſemel iterumque abſumpſit. Nam ecce memoriæ publicæ habent, principatu *Godefridi Primi* Ducis, anno ∞. C. XXX. TOTVM LOVANIVM *fortuito igne abſumptum*. Auditis, *totum?* itaque nihil ſuperfuit operis vetuſti. Surrexit tamen iterùm, vel ex nouâ materiâ, vel rediuiuâ: iterumque *exuſtum penè totum* (eædem Memoriæ) *cum primario ipſo templo*, annis paullò plus quadraginta à priore flammâ.

flammâ. Ergo fruſtrà ea, vt dixi, quæramus: quæ exſtant, videamus. Conſpicitis in vrbe mediâ templum *Diui Petri*. quis condidit? *Lambertus Primus* Comes, & honori huius Diui illud ſacrauit, & opidum tutelæ commiſit. Idem & Canonicos inſtituit: etſi alij ad filium eius *Lambertum Baldericum* referunt, qui etiam Bruxellæ in Diuæ *Gudilæ* collocauit. Certè iſte *Decimas agri Louanienſis* iis legitur *adſignaſſe*. Initio ſeptem fuerunt, iique *Fratres* primò appellati: mox *Domini*, ad diſcrimen Minorum, qui acceſſerunt. Nam vt erat maiorum pietas, quidam & è priuatis opes ſuas huc contulerunt, & augendo collegio Canonicatus inſtituerunt. inter quos vnum *Simon Grindelius*, è Patriciis, anno ∞. C. LXIIII. & poſt vigintiquattuor annos alium, *Godefridus* Prætor vrbis. Alios deinde (nam ad octodecim peruenerunt) aut Duces ipſi noſtri, aut item ciues. *Godefridus* quidem *Primus* Dux legitur duos inſtituiſſe, anno ∞. C. XL. Sed diſcrimen tamen erat, vt tetigi: quòd illi primi ſeptem, opibus præeminebant, & Decimas ſoli poſſidebant; donec anno ∞. CCC. XI. ſponte illorum, Minores in diuiſionem admiſſi, & ſic æquales omnes facti. Sponte, inquam: & ô miram raramque benignitatem! nam iure laudanda eſt: & hoc æuum, vereor, exempla non donet. Sed hi Canonici: quibus *Præpoſitus* etiam, præter Decanum, velut caput præeſt, magna dignitas, & olim non niſi in Principum aut Procerum filios collata. Notantur certè ex Ducum noſtrorum liberis, item è Lucemburgenſium, aliiſque. Adhæret dignitati honos, quòd is à nouo Principe, quoties auſpicia imperij ſuſcipit, iuramentum ſollenniter exigat, ca-

piatque:

piatq́ue : in quo & *Aduocatos ſe Canonicorum Diui Petri fore* profitentur. Equum deinde Principis, cui inſidet, donatiuum habet : quem tamen olim *Cantor* vindicabat, & lis inter eos fuit. Eſt nunc in hac dignitate, vir eâ & aliâ digniſſimus, *D. Georgius Auſtrius:* qui ipſo nomine inclytum genus prodit, & virtutes pro genere habet. Amorem certè & cultum ſtudiorum, quæ laudatiſſimi illius *Maximiliani Primi* nepotem decent. Sed heu, deſero hanc ædem, & non ſine gemitu : vt collapſa eſt? quàm lacerâ & fœdâ nunc facie? Mali fati (ſi auſim dicere) ea fuit, ſemper ignibus aut ruinis afflicta. Nam præter incendia dicta, arſit etiam anno ∞. CCCC. LVIII. & tota edacibus flammis abſumpta eſt : ipſum æs Campanum liquefactum : ſed omnia ſtatim reparata, & Turris interuallo aliquo addita anno ∞. IↃ. VII. id eſt, quinquaginta circiter pòſt annis. Fuit ea inter egregias Belgicæ : ſed ruinæ deformarunt. prima anno ∞. IↃ. LXX. menſe Nouembri, me audiente & ad ſtrepitum procurrente, ſub veſperam; iterùm, anno ∞. IↃ. LXXVIII. denique vltimò iamnuper Ianuario menſe, ante biennium. Quis excitat & reponit? calamitas temporum vetat, aut & frigus in talia, cùm ad ſuum modò quæſtum priuatim quiſque calet & callet.

CAP. XVI.

Reliquæ Parochiæ, & earum æuum percurſum: & ſiquid notandum.

SVNT & alia illa Templa maiora, quæ videtis, & quas *Parochias* (àlij *Paræcias* malunt) appellamus. *Diui*

 Mi-

Michaëlis portæ murorum veteri ſuperſtructum, anno ∞. C. LXV. Fallitur enim vulgus, qui vetuſtiſſimum cenſet. & quòd *Chriſma* ſacrum illinc petitur, & ad *D. Petri* defertur; non ea cauſſa eſt, ſed quia in viâ Leodicenſi eſt ſitum: Chriſma autem Leodico mitti olim ſolet, & illîc igitur decorè deponi. Sed partitio ipſa fit deinde in æde Petri, vt vetuſtiſſimâ, & primariâ. Turrim initio & hæc ædes habuit altiorem: ſed corruit cum vicinarum ædium detrimento, anno ∞. CC. XXV. neque iterùm eſt educta.

Tertia eſt *Diui Iacobi* ædes, æuo iſtis proxima: quæ anno ∞. CC. memoratur exſtructa. Eſt in exteriore vrbe, ſed ſcire licet iamtunc ea loca ædibus hominibuſque frequentia fuiſſe: & ideò templum nouum aptatum. Neque alia item cauſſa *Michaëlinæ* ædis ſuperſtructæ in portâ fuit, quàm vt vicinior atque opportunior eſſet illis ſuburbanis. Flagrauit *Iacobæum* de cælo tactum, anno ∞. CCC. L. reparatum eſt, & pars veteris turris etiam manet. Collegium Canonicorum habet, ſed ex tranſlatione. primitus enim Eincuriæ fuit: agente autem apud *Nicolaum Quintum* Pont. Duce noſtro *Philippo Bono*, anno ∞. CCCC. LVI. huc eſt tranſlatum. Mouit eum, opinor, ſolitudo aut inopia opidi, ſic etiam attollendi: mouit & Academiæ adſpectus, quam Canonici decorè colerent, & ipſi ab eâ excolerentur.

Quarta, *Sanctæ Gertrudis*, quæ *Henricum Primum* Ducem auctorem inſcribit. Condita eſt anno ∞. CC. VI. ſtatim à Iacobæâ. Sacellum anteà erat: fecit aut fieri curauit ille Princeps Parochiam: itemque *Canoni-*

cos

cos Regulares ibi collocauit. Fama habet, turrim iſtam ſatis egregio opere, emolitos lanifices eſſe, idque collaticio inter ſe ære: potentem hîc ſcilicet frequentémque tunc nationem. Canonici iſti initio *Præpoſitos* habuêre, fuitque primus *Franco* quidam, qui obijt anno ∞. CC. XXX. Sed anno deinde ∞. CCC. XLIIII. *Henricus Furenſis* nomen *Abbatis* Romæ impetrauit, prætulitque. Non item ſucceſſor *Henricus Rodius* (è meis, niſi fallor, maioribus) qui modeſtiæ amans illum *Præpoſiti* recepit, & duo item alij ſecuti. Tum *Gualterus Moliardus* iterùm Abbas, anno ∞. CCCC. LXVI. & poſteri tenuerunt: inter quos nunc eſt & præſidet *Arnoldus Eynhoudtius*, pius, induſtrius, prudens vir, & qui cœnobium pulcherrimo ædificiò auxit & ornauit. Eſt ab eo perpetua & magna *Porticus* circum hortos, in membra & cubicula ſupernè diſtincta: ad vſum duodecim è nobili ſtirpe adoleſcentium (nam tales admittuntur tantùm) quos hîc ali, & ſcientiâ ac pietate voluit informari. Inſigne opus, & inſtitutio: laus hîc auctori & gratia, præmium in melioribus locis eſto.

Quintum, *Sancti Quintini* templum, ſtructum ſub idem cum priore æui. Non maximum, ſed vel pulcherrimum, meo iudicio, inter omnia eſt: benè & aptè commenſuratum, multâ luce vndique colluſtratum. Atque hæ nunc ſunt quinque illæ *Parochiæ*: olim vnica *D. Petri* erat, manſitque ad annum ∞. CC. LII. Sed notant, grandi iamtunc populo, curas eius Parochi alleuandas fuiſſe, & quinque iſtas deſignatas, quas dedi.

CAP. XVII.

Virorum Cœnobia.

SVNT & Cœnobia plura, aut Sacella: quæ luſtrabo, & ſiquid dicendum videbitur, non omittam. Primi

DOMINICANI: qui & tempore ſunt inter religioſos hîc primi. Venerunt in vrbem, ſub annum ∞. CC. XXVIII. haud diu ſanè poſt primam inſtitutionem. Sed locum iis ſuum aſſignauit & ceſſit (mira pietas!) *Henricus Tertius*, anno ∞. CC. LVI. Ceſſit, inquam, iis ipsâ Aulâ ſuâ, quam in Diliæ inſulâ habebat, medio ferè vrbis loco: quam Annales noſtri *Baſſam Curtim* (id eſt, *Inferiorem Aulam*) vocant, ad diſcrimen illius ſuperæ, quam *Burgum* diximus fuiſſe. Ille idem Princeps templum, & alia, ibi ſtruxit: exſtantque ab illo æuo (ſatis notabile) ipſæ feneſtræ vitreæ in Choro, quas ille & liberi donarunt. Fama tenet *Albertum Magnum* Ratiſponenſem Epiſcopum huc veniſſe, & altaria quædam in anteriore templo ſacraſſe, anno ∞. CC. LXXVI. Aiunt & diſcipulum eius, inclytum illum *Thomam Aquinatem*, comitem fuiſſe, & Euangelium de loco ſuperiore ceciniſſe: ac pulpitum ipſum ſeruant, quo ferunt vſum. Familiarem fuiſſe Principibus noſtris, illud conſtat: & *Aleidem*, viduam dicti *Henrici*, ad eum Pariſiis agentem ſcriptitaſſe, & conſilia vitæ dirigendæ petiiſſe, atque accepiſſe.

FRANCISCANI à tergo adhærent, brachio fluminis diuiſi. Ipſi in memoriis habent (nam alij aliter:) ſed ipſis credi-

credimus, huc veniſſe quinquennio poſt *D. Franciſci* mortem, qui eſſet annus ∞. CC. XXXI. non diu poſt Dominicanos. Initio fuêre, qui *Gaudentes* vocantur: ſucceſſêre anno ∞. IↃ. II. qui *Coletani*: & poſt ſedecim deinde annos iſti, ex verò *Obſeruantes*. Cœnobium vetus eſt: chorus templi nouus, altus & illuſtris, ſtructus anno ∞. IↃ. XXXVI. & conſecratus IIII. Nonas Iulij, quem vt Dedicationis templi diem ſollenniter nunc ſeruant.

AVGVSTINIANI cœperunt anno ∞. CC. LXIIII. qui (ſicut & Franciſcani) ſtipe collatâ templum & ædificia ſtruxerunt.

BOGARDI fratres, olim Laici, vt appellamus, & texendo vitam tolerabant; certis tamen inter ſe legibus & communione deuincti. Fuêre ab anno ∞. CC. LXXX. vel antè. nam exſtat tunc Diploma *Ioannis* Ducis, recipientis eos in tutelam.

MARTINIANIS tenue principium ab *Henrico VVelléo* fuit, in Diui Petri Sacellano, anno ∞. CCCC. XXXIII. *Fratres* initio dicti. Aucti numero & opibus, quindecim circiter poſt annos, mutarunt inſtitutum, & *Canonici Regulares* facti, ex normâ Diui Auguſtini. Inter eos floruit, & famam ſtudijs ſcriptiſque fecit patruus meus maior, *Martinus Lipſius*: qui obiit in Eburonum terrâ, cœnobio, quod *Cruciſ-Lemum* dicunt, Præfectus: anno ∞. IↃ. LV.

CARTVSIANI cœperũt circa annum ∞. CCCC. LXXXIX: neque vnum auctorem operi inſcribunt. Alij alias cellas dederunt: ſed eminet *Ioannes Ouerhoſius* Antuerpienſis,

uerpienſis, Naſſouiorum Quæſtor. Fuerunt & duæ fæminæ auxiliatrices, *Margareta*, *Eduardi* regis Angliæ ſoror, vidua noſtri *Caroli Audacis*; & *Maria Magdalena Hamalia*, vidua item *Guilielmi Croÿ*, vtraque pietate, & liberalitate in pios, inſignis. Eſt in hoc Cœnobio ſpectabilis Porticus, magnitudine & opere: nec ſcio an hîc, aut in finitimis locis, alia comparanda.

PATRES SOCIETATIS IESV, primùm duo venerunt circa annum ∞. IↃ. XLII. Pietas & eruditio ſtatim prouexit, plures acceſſerunt, & Collegium eſt factum: quod *Læuini Torrentÿ*, Epiſcopi Antuerpienſis, & amici noſtri, liberalitate mirificè auxit, qui moriens opes ſuas ei legauit.

CAPVCINI vltimi, & per medias turbas ingreſſi. *Jacobus Baytus* Theclogiæ Doctor, piè & liberaliter accepit, aream ædificiis, & hortos, itemque alia ipſe largitus aut ab alijs impetrans, *Conditoris* nomen meruit habere.

CAP. XVIII.

Fæminarum cœnobia, aut cœtus.

SVNT & Fæminarum ſacri cœtus, omni ſanctimoniâ & caſtimoniâ compoſiti: quæ precibus hymniſque Deum die & nocte venerantur ac placant. Sunt

BEGINÆ, non propriè aut ſtrictè Religioſæ, ſed quæ tamen eas æmulantur. Æuum earum vidi in templi lapidibus ſculptum: *Anno* ∞. CC. V. *hæc curia incepit.*

HOSPI-

HOSPITALE magnum, ſiue Xenodochium, *Diuæ Elizabethæ* ſacrum. Inſtitutum ab *Henrico* illo *Tertio*, qui Dominicanos: & ſub idem ferè tempus.

ALBÆ DOMINÆ quæ vocantur, primùm fuêre *Conuentus pœnitentium, ordinis S. Mariæ Magdalenæ.* Mutarunt, & aſſumpſerunt *S. Victoris Pariſienſis*, anno ∞. CC. LII.

S. VRSVLÆ in mediâ Plateâ, cœpit à priuatâ liberalitate *Elizabethæ VVeſeliæ*, quæ vidua domos ibi in ipſo loco ſuas, & hortos, & vineas, legauit hoc fine: anno ∞. CCCC. XV. Sunt *Regulares*, & *Priori Bethlemitico* ſubiectæ.

GRISEÆ SORORES, à leucophæâ veſte. Dicunt ſe à ducentis annis huc veniſſe, è cœnobio Thenenſi. Subſunt *Abbati Gertrudano.*

NIGRÆ SORORES, ſuâ ipſæ induſtriâ ſurrexerunt. Vna aut altera cœpit, & curâ ægris impensâ (nunc quoque faciunt) nummulos corrogarunt, domum emerunt. Aliæ iunctæ ſunt, in regulam *S. Auguſtini* tranſierunt anno ∞. CCCC. LXII. Templum paullò pòſt ſtruunt, quod conſecrauit *Libertus* Epiſcopus Berytenſis, anno ∞. CCCC. LXXVIII.

CLARISSÆ, id eſt *D. Claræ* aſſeclæ, ordinis *Diui Franciſci*. Inſtituit nobilis matrona *Catharina Oppendorpia*, vidua *Joannis Bloiſij*, Equitis, anno ∞. IↃ. XVI.

SVB-CASTRENSES, vt vocantur, Ordinis *Ciſtertienſis*: quibus conditor *Gualterus Templius*, vir nobilis:

lis : & acceſſit in partem eadem *Catharina Oppendorpia* iam dicta. Anno ∞. IↃ. XVIII. Abbatiſſam habent.

ANNVNCIATÆ, Ordinis *D. Franciſci*. Prima inſtitutio in Galliâ à *Ioannâ*, filiâ *Ludouici Vndecimi* regis, vxore autem *Ludouici Duodecimi*. Cui cùm diu ante regnum nupſiſſet, *Duci* adhuc *Aurelianenſi*; in ipſo regno, ſuaſu miniſtrorum, & ſuo ambitu, ne Britanniæ Ducatus abalienaretur, *Annam* eius Duciſſam vxorem cepit, hac dimiſsâ. Cauſſa diuortij, metus præferebatur, & quòd non ſponte duxiſſet: neque iſta oppoſuit, & libens ad alterius æternique regis cultum ſe conuertit. *Ducatum Bituricenſem* donum acceperat, cuius fructibus ſe tolerauit, & alia piis vſibus impendit. Inſtituit has Virgines, in honorem cultumque DIVÆ VIRGINIS, anno ∞. IↃ. I. Diffuſæ ſunt in Belgicam, & Brugas venerunt: illinc huc pars earum traducta, faciente *Mariâ Hamaliâ*, de quâ dixi. Ingreſſæ primitus *viginti* ſunt, è quibus *ſex Brugenſes*, quæ regimen aut exemplum nouellis eſſent.

CAP. XIX.

Profana aliquot loca.

ABSOLVI. an & pauca in profanis opidi locis noto? ſed pauca. Ecce CVRIA iſta ſpectabilis eſt, ſiue Senatorum domus: tota è ſecto per artem lapide, figuris & emblematis variè ornata. Magnitudo iuſta eſt, ſymmetria belliſſima: & inſigne maiorum elegantiæ vel opulentiæ monumentum. Exteri cùm vident, laudant, an & inuident dicam? Strui cœpit anno ∞. CCCC. L. & intra

intra decennium (ita notant) eſt abſoluta. Cauſſa ſtruendi, abominatio prioris Curiæ, illius infauſtæ Foro veteri, vbi Patriciorum laniena, quam deſcripſi. Ab eo tempore abhorruerunt adire Senatores, & in Sagittariorum ædibus conuenerunt, donec hoc opus abſolueretur.

TVRRIS in mœnibus, longè conſpicua, quam *Impenſæ perditæ* vocant. Laterculo muri introrſum ſtructi, lapide deinde candido veſtiuntur: rotundâ formâ, in altum æquabiliter ſurgit, non in alium (& hoc ſine factam credo) quàm Speculæ vſum. Circumiecta enim ad *quattuor millia* paſſuum, & ampliùs, vndique detegit. Structa, anno ∞. CCC. LXIIII.

CATARACTES pulchro & operoſo opere, in ipſo *Diliâ*, atque illi coërcendo, aut diſpenſando, anno poſt *Turrim* illam factus. Qui tamen ex inſidiis vrbem, meo æuo, pænè oppreſſit. Nam ecce, anno ∞. IↃ. LXXIII. cùm ingentes pluuiæ fuiſſent, & nix item ſoluta, VI. Idus Ianuarias, neglegentiâ Curatoris euênit, vt obijces parùm in tempore leuarentur, aquamque tranſmitterent. Stitit ſe amnis igitur, & magnâ mole intumuit, & mœnia iam ipſa æquabat; quæ iuxta Cataractem denique perrupit, & toto impetu vrbem inuaſit. Pecudes, & hominum quoſdam abſtulit, ædificia deiecit, libros corrupit, vt aliam ſupellectilem & penum ciuium omittam. *Theodorus Canterus* noſter, in ſelectâ Bibliothecâ ſuâ ingens tunc damnum & mærorem accepit.

IVSTI LIPSI

LOVANIVM:

ſiue

OPIDI ET ACADEMIÆ EIVS DESCRIPTIO.

LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

Initium Louanienſis Academiæ, & hîc conditæ cauſſa.

SED heus amici, an non ſatis iam vidimus, ſatis ſedimus, & ſatias etiam ſermonum vos capit? AVD. Nos? vt verſu tibi dicam,

Ante diẽ clauſo componat veſper Olympo.

At te ne fatigemus, illa cautio eſt. LIPS. Ergo ſurgamus, in vrbem vorſoriam capiamus: nam & Sol in meridiem inclinat. Deſcendimus, & in viâ iterùm eramus, cùm AVD. Vrbem habemus, ſed præcipuum eius membrum, an animam dicam, omiſiſti, publicam Scholam, & quam *Academiam* ſolemus appellare. Animam dixi. quæ enim vita aut vigor ſine eâ huic opido ſit? quis adue-

aduениat, aut frequentet? Nos certè exteros non congeries hæc lapidum, aut pratorum colliumque adſpectus trahit; ſed Muſa & Minerua, quæ hîc ſedem habent, & tu earum ſacerdos Lipſi. Age, originem eius explica & progreſſum: quod nos alioſque iuuet nouiſſe. LIPS. Non hercules inuitus fecero: & quis ſermo magis me delectet? Miles caſtra aut prælia, ruſticus agros & ſegetes loquitur: hæc mea caſtra ſunt, hic ager quem colo, hîc ſeges aliqua gloriæ, quam meto. Ordiamur. Cùm Louanium ſeditionibus, vt dixi, afflictum & paullatim vacuefactum eſſet, mercimoniis pleriſque in Angliam aut aliò dilapſis; miſeratio & cura Principem etiam noſtrum habuit primariæ vrbis inſtaurandæ, & aliâ aliquâ viâ frequentandæ. Hæc occurrit, quam in manibus tunc habebat. Præërat nobis *Ioannes* Dux, miti imperio: & cùm bella ceſſarent, artium amor ſubijt, & exemplum etiam, quod aliæ iam prouinciæ præbebant. *Colonia* enim & *Lutetia* Academia erat: cur non florens & copioſa hæc Belgica haberet? cur liberos ſuos magno impendio ad longinqua loca mitterent, prompto, ſub manu & oculis eos habere? Itaque voces iam & conſilia apud Principem: ac didici *Engilbertum Naſſouium*, in flagrante tunc gratiâ, & animi honeſtum, præcipuum auctorem fuiſſe, & *Ioannem* ad Academiam inſtituendam perpuliſſe. Vbi de re ſedit, de loco deliberatum eſt; & multi *Mechliniam*, aëre & munditie commendabilem, ſuggerebant: ſed vicit *Louanium*, præter miſerationis adſpectum, quem dixi, quòd ingenio loci hominumq; non alia vrbs aptior otio ſtudiorum videretur. Et benè iudicaſſe, quis non iudicat?

Situ quid ſalubrius, vel amœnius? Aër purus & ridens: loca paſſim vacua & delectantia, prata, agri, vineæ, luci, & rus, vt rem dicam, in ipsâ vrbe. Mœnia conſcende, & perambula: quæ ſubiecta facies? cuius frontem animumque non explicet iſta, rara alibi, & delectabilis varietas? Hîc ſegetes, poma, vuæ creſcunt; hîc pecudes balant, aut mugiunt; ibi aues garriunt & cantillant. Iam pedes aut oculos extra mœnia effer. ſunt riuuli, aut flumen Dilia, vago flexu; ſunt villæ, aut Cœnobia; eſt ſuperbum illud Prætorium *Heuerléa*; arboreta, aut ſiluæ intermixtæ; & vbique meræ locorum deliciæ. Nam de hominibus ciuibuſque, quid prædicem? Solem non videre magis ad humanitatem & benignitatem factos. Appello vos, qui inſediſtis: probitatem & candorem vidiſtis, officia & alacritatem ad miniſtrandum. Itaque mirabile, & verum eſt, velut Homericam loton hîc eſſe; & qui ſemel guſtarunt, vix auelli, aut auulſos deſiderare identidem & reſpectare. Hæc ipſi ſenſimus, hæc ab aliis audiuimus: & ô ſalue amœna & amata nobis vrbs,

Saluete Athenæ noſtræ, Athenæ Belgicæ,
O fida ſedes artium, ô fructu bona,
Lateq; ſpargens lumen & nomen tuum!
Te Gallus, & Germanus, & te Sarmata
Inuiſit, & Britannus, & te duplicis
Heſperiæ alumnus. quàm frequens frequentia
Stipauit olim, & aduenarum copia!
Quæ minuit aliquid ciuicus, fateor, furor
Et Mars cruentus: ſed fuêre, quis neget?
Et fructus etiam apparet. ô quot millia
(Ita dico) protuliſtis inſignes viros,

Auxi-

Auxilia vel conſilia publicæ rei?
Quot Famæ in æde conſecraſtis nomina,
Perennibus victura ſcriptionibus?
Et porrò proferetis, & ſacrabitis,
Si donat aliquam mitior pacem Deus.
Donabit autem. vota vos modò & preces
Concipite, & in partem aduocate Virginem,
Patrona quæ veſtra audit, & Dei parens.

CAP. II.

Martinus Quintus approbauit. Natalis Academiæ, & Lectionum.

SED hem, ne extra lineam me eiiciat affectus. AVD. Sæpè ſic eiiciat, & tu tales voces: ſed perge. LIPS. Decreto igitur iam de Academiâ, & de loco: viſum mittere legatos ad Pontificem, cuius veniâ & auctoritate opus erat ad inſtituendam grauiorum artium Scholam. Præerat tunc Eccleſiæ *Martinus Quintus*, è gente *Columniâ*: id eſt, primariâ Latij familiâ, & quæ bello ac pace inſignia lumina rei Chriſtianæ dedit. Sed hic Pontifex bonarum etiam artium ſciens & cupiens erat: eoq; faciliùs de Academiâ impetratum. Diploma datum eſt ſignatumque, anno ∞. CCCC. XXV. quod nobis conſtat, & hîc aſſeruatur: fruſtrà exteri ambigunt de anno ſequente. Poteſtatem faciebat amplam omne genus artium docendi, doctos producendi & titulis honoribuſque afficiendi: ſolâ tamen Theologiâ, reginâ ſcientiarum, exceptâ. Quid mouerit, neſcio: fortaſſè vulgare doctrinam eam & ſpargere, haud ex vſu cenſuit, neque

campum nimis aperire diſputationibus & ſermonibus ſuper rebus diuinis. Quod tamen ipſe abnuit, ſtatim pòſt annuit *Eugenius Quartus*, quinto ipſo anno à Scholâ inſtitutâ: cùm ſuper hac re legatos ad eum *Philippus Bonus*, tunc noſter Princeps, miſiſſet. Nam *Ioannes* magno illi operi haud diu ſuperfuit; vix famam etiam, niſi ab eo, & diſcidio cum *vxore, habiturus. Sed à Diplomate primo impetrato, non ſtatim etiam lectiones habitæ, ne erretis: & reiectæ eæ in annum ſequentem, id eſt *vigeſimum ſextum*, fuerunt. Quid ita? credo, quia Scholę cathedris ſedilibuſque inſtruendæ; quia Doctores eligendi; quia ipſa iuuentus conuocanda erat, quod fecit publico edicto *Ioannes*, & in eo inuitat exteros & indigenas ad nouam Scholam: *in quâ*, inquit, *Doctores & Magiſtri lecturas ſuas, quilibet in ſuâ facultate, & alios actus Scholaſticos, ſecundâ die menſis Octobris, incohabunt*. Ecce, auſpicalem diem videtis, ipſo Duce ſic adfirmante: & hodie hæc Schola ſeruat, & illo exemplo, eo die lectiones quotannis renouantur, ſiue ipſo noſtrorum verbo, reſumuntur. Hoc ita verum videtur: tamen aliæ memoriæ, itemque diligens talium *Ioannes Barlandus*, tradiderunt Septembri menſe initium factum, idque pridie *Natalem Diuæ Virginis*. Credo vtroſque vera dicere. ſed hos de auſpiciis primis loqui, id eſt, cùm velut in poſſeſſionem miſſi profeſſores ſunt, & oratio publicè habita eſt, magno Procerum conuentu (nam & id notant) perorante *Nicolao Prunio* Iuriſconſulto. Sed oratio tantùm: & lectiones dilatæ in ſequentem menſem, vt dictum.

* *Iacobâ*, Hollandiæ Comite.

CAP.

CAP. III.

Regimen Academiæ, Rector, Conſeruator, Promotor, Senatus. obiter & de Cancellario.

INITIVM Academiæ habetis: noſcite & faciem aliquam eius atque adminiſtrationis formam. *Rector* & *Senatus* ſunt qui regunt, & Dux *Joannes* olim, monitu Pontificis, omne ius ſuum in eos contulit, ac liberam poteſtatem in Studioſos permiſit. *Rector* à Senatu Academico creatur, idque ſingulis ſemeſtribus, vt nunc res habet. Anteà reperio, trimeſtrem modò dignitatem fuiſſe, atque id duraſſe ad annum ∞. CCCC. XLVI. id eſt per viginti circiter annos. Atque inter primos illos lætis animi oculis vidi *Ioannem Eeckhoutium*, nobilem virum, è maioribus meis: qui patris mei auunculus maior, in Burgundicâ aulâ poſteà vixit obiitque. Magna eſt hæc dignitas, & ſplendorem ei dant Accenſi, ſiue *Bedelli*, vt vocamus: quorum vnus, prælato grandi argenteo ſceptro ſemper præcedit & ducit; famulis ſequentibus; interdum & *octo* præeunt, cum ſuis quiſque ſceptris, ſed in ſollenni proceſſione, aut die feſto. Obuertunt omnes ora, venerantur & cedunt: atque alius quiuis honor faſces huic ſubmittit. Dicamne etiam? ſed narrantium fide. aiunt *Carolum Quintum*, Imperatorem illum verè Auguſtum, cùm fortè hîc eſſet, loco ceſſiſſe, & latus Rectori texiſſe. Magna humanitas, ſi non debuit; magna, etiamſi debuit. Ampliùs, inſigne poteſtatis purpuram geſtat, & in humeros extenſam epomidem reiicit, cuius oræ pellibus variegatis prætexuntur.

Capu-

Caputium vocant, nec abs re: nam olim caput eo velare ſolent, & ſic geſtare. Hoc palàm liquet ex Pontificio diplomate, in quo Rector deſcribitur & ornatur: eſtque à Principum imitatione & exemplo, quorum talis ille olim cultus. Hic Rector, vt tetigi, ius omne in Scholaſticos habet, cauſſas audit, decîdit, mulctat, punit. Cui rei *Promotor* etiam eſt (ſic Prætorem noſtrum appellamus:) qui iubente aut conſentiente Rectore, neque aliter, manus iniicit, in cuſtodiam & vincula etiam ducit. Grandioris noxæ conuictos punit, vel capite, ſi viſum eſt. ſed raro viſum: & omnis iſta iudiciorum ſeueritas in pecuniarias ferè mulctas deſinit; mitigatque crimen vel ætas adoleſcentiæ, vel & fauor qui ſtudiis debetur. AVD. Ita diſcimus. ſed inuiſum hoc *Promotoris* nomen vnde ductum? LIPS. Neque ego ſatis ſcio. an quia ius promouet, & lites intentat? vndeunde, de munere conſtat: & in eius æui vocibus nec Varro ſatis Latinos fontes indaget. Barbara multa ſunt, ab Italis aut Gallis inuecta: quod notare potuiſtis & in *Bedellis*, quos ſcitiùs alij putant dicere *Pedellos*. AVD. Alia etiam quæſtiuncula. recens ego à Batauis ſum: neque Rectoris ibi tam magna & mera poteſtas. Apud vos autem hoc ambigo. ſi ciuis cum Studioſo agat, aut contrà, quod forum aut iudex eſt? LIPS. Diſtinctè dicam. ſi ciuis agit, rei forum ſequitur, id eſt ad Rectorem venit: ſi ſtudioſus in ciuem, aliud huic rei tribunal repertum eſt, neque ad vrbanum aut ſæcularem magiſtratum itur. Eſt enim *Conſeruator* (nomen illi, quia iura noſtra tuetur & ſeruat:) qui tribunal ſuum habet, & Adſeſſorem iuris peritum, ad quem cauſſæ hæ tales coniiciuntur & aguntur. Imò licet, ad

ad eum è totâ Brabantiâ euocare, etiam æs aut aliud debitum petere: magno ſtudioſorum commodo, qui domo ſe, aut certè opido, non mouent. Quid ſi aliquis non pareat? dices. Scito igitur Eccleſiaſticum hoc tribunal eſſe, & ideò telum aut fulmen *Excommunicationis* poſſe exſerere: quod item Rector. Qui autem & hoc contemnunt, in eos Iudex à ſæculo aduocatur. Singulare hoc ius eſt, & olim ac nuper (ego vſus ſum, & ſcio) latè obtinuit: nunc peruicaciâ opidorum, quæ ſuos tuentur, itémque remiſſione aut frigore noſtrorum, reſtringitur: & cauſſas alias non dico. Si tamen ſic pergitur, breui non niſi nomen & memoria eius erit. Huic muneri ſolet præfici aliquis Antiſtitum, & ferè *Abbas Gertrudanus*, qui in vrbe agit. Eſt & alius in Academiâ honos, ſuper illum *Conſeruatoris*, quem *Cancellarium* dicunt. Is iuriſdictione abſtinet, dumtaxat titulos & honores, exactis ſtudiorum ſpatiis, auctoritate Pontificiâ confert: dico *Magiſterij, Licentiæ, Doctoratus*, vt Academiarum mos nunc habet. Hoc munus vindicat *Præpoſitus Diui Petri*, & illo abſente *Decanus*: ac proximum à Rectore in conuentibus publicis locum tenet. Dixi regimen & capita: ſed *Senatum*, qui omnia adgubernat, quem appello? Quinque claſſes, ſiue vt loquimur *Facultates: Theologiæ, Iuris Canonici, Iuris Ciuilis, Medicinæ, Artiumq́.* In has Doctores omnes veniunt, adſciſcuntur & aliqui non doctores, vt prudentia aut vſus ab iis ſuadent: in illam autem *Artium*, præcipui è Magiſtris. Hæc & *Decanum* habet, ſeorſim in conſeſſibus honeſtandum. Hic Senatus Rectorem, vt dixi, creat: idem omnia moderatur & temperat, & *Re-*

ctor etſi nomen magnum, tamen potentiâ ferè vt Venetorum Dux eſt, & à Senatu ſuo pendet.

CAP. IV.

Halæ noſtræ, ſiue Scholæ publicæ: item Pædagogia, & Collegium trilingue.

HAEC adminiſtratio & regimen eſt Academiæ: quæ ſtudiorum ratio, fundamenta, aut adiumenta, dicam. Primùm, eſt publicus locus, vbi tres primariæ ſcientiæ docentur, *Theologia*, *Iuriſprudentia*, *Medicina*: prima, inferiùs; supernè duæ reliquæ; & ſunt auditoria in vniuerſum quinque. Ædificium vetus eſt, nec huic vſui primò ſtructum: ſtructum autem lanificibus, cùm ij in flore eſſent, anno ∞. CCC. XVII. quod duplex inſcriptio parietibus inſerta docet. Vocant *Halas*, vt ſolent iſta hominum aut mercium receptacula: liceret Latinè *Baſilicas* dixiſſe. Vt autem nunc vſus eſt, *Athenæum* appellemus; & huic rei, id eſt auditioni præcipua membra adaptarunt. Scitis etiam me ibi docere, & Hiſtorias aut antiquitates explicare: Sed præter hunc locũ, qui liberis auditionibus ſeruit (nemo enim adigitur:) ſunt etiam *Pædagogia* quattuor, vbi ſtrictior diſciplina, & pueri vel adoleſcentes in primis artibus, atque ipsâ Philoſophiâ maximè, inſtituuntur. Egredi, aut abeſſe, ſine veniâ non fas: & præceptores ius ſuum tenent, & tempus non temerè diſpenſant. Sunt ea quattuor, *Lilium*, *Falco*, *Caſtrum*, *Porcus*: ita enim nomina ab inſignibus ſuis habent. Denique tertius eſt locus, linguarum notitiæ deſtinatus, quem à re vocant *Collegium trilingue*:

gue: nam *Hebraica*, *Græca*, *Latina* illîc præceptores ſuos habet. Alio nomine *Buſlidianum* dicitur, nimirum ab auctore *Hieronymo Buſlidio*, Præpoſito Arienſi, gratioſo apud *Carolum Quintum* viro, & qui moriens opes ſuas in ſtudiorum vſus communiter reliquit. Neque enim propriè Collegium tale inſtituit; ſed vertit & flexit eò Curatores teſtamenti *Eraſmus Roterodamus*, qui iacere partem hanc iſtîc videbat, & dolebat. Viros aliquot inſignes, & Profeſſores habuit: inter eos *Petrum Nannium*, qui alios pòſt ſe, vt meum iudicium eſt, reliquit, & fortaſſè relinquet. At nunc iacent ibi omnia & ſilent: heu tempora, an & heu iudicia dicam? ſed refræno. AVD. At non ego, & publicum deſiderium votumque eſt, præſertim Græcæ linguæ. Quando habebimus? LIPS. Tempeſtiuitas exſpectanda eſt: tamen & ego eos qui præſunt hortor intendere, & illud Tertulliani ſeriò cogitare: *Litteraturam, inſtrumentum eſſe ad omnem vitam.* Vetus etiam verſiculus eſt, De Idolat.

Διπλοῦν ὁρῶσιν οἱ μαθόντες γράμματα.

Qui litteras didicére, bis tanto vident.

CAP. V.

Collegia alenda iuuentuti, Theologia, Iuris, miſcella.

PERGAMVS. nam & aliud Collegiorum genus eſt, vbi non tam docetur, quàm alitur iuuentus, & ſubſidia ſtudiorum in certos annos habet. Pulchrum inuentum, & quod in Angliâ magnificè vſurpatur: neque credam in orbe terrarum ſimile eſſe, addam & fuiſſe. Magnæ illîc opes & vectigalia: verbo vobis dicam? vnum

Oxonienſe collegium (rem inquiſiui) ſuperet vel decem noſtra. At nos plura, & ſparſa habemus: primumque omnium inſtituit, quod *Theologorum* dicitur, *Ludouicus Ryckius*, vir hîc Patricius & Principis Quæſtor. Ipſe, inquam, inſtituit anno ∞. CCCC. XLII. ſed alij auxerunt, & fundamentis ab eo iactis, vt ſic dicam, ſuperſtruxerunt. Diuiſum eſt, & vt facilius regimen eſſet, alterum factum, quod *Paruum* appellant. Accepi *Beſſarionem* Cardinalem (ô magnum in Græcis virum!) hîc fuiſſe, & hoſpitio exceptum, memoriam ſui reliquiſſe, Biblia manuſcripta. Id fuit anno ∞. IↃ. XIII. cùm Legatus à S. Sede in Belgium eſſet. Eminet iiſdem Theologiæ ſtudiis dicatum, *Collegium Pontificium*, ab auctore *Hadriano Sexto*, poſteà Pontifice: ſed cùm cœpit, Decanus hîc in æde Diui Petri erat. Alij etiam auxerunt; & induſtriâ ac probitate Præſidum incrementa cepit, ac nunc capit. Alia ſunt, ſacrata ſacris etiam ſtudiis, ſed minora: & ſatis ſit in deſcriptione vrbis, breuiculo inſeruiſſe. At in Iure primum fuiſſe opinor, quod *Diui Iuonis* titulo dedicarunt, & *Collegium Iuris* appellarunt. *Robertus à lacu* præcipuus auctor, aliique deinde ſtudij eius Anteceſſores, anno ∞. CCCC. LXXXIII. Succeſſit *quadriennio* poſterius *S^{cti} Donatiani*. quod nomen ita habet, quia primus auctor, *Antonius Haueron*, Præpoſitus eius ædis *Brugis* erat. Ille cœpit, & domum ac vectigalia aliqua dedit, ſed tenuiter: poſteà *Joannes Carondeletus*, Epiſcopus Panormitanus, apud Cæſarem gratioſus, reparauit, ornauit, auxit, ſic luculentè, vt meritò alter conditor habeatur. Eſt & tertium *VVinckelianum*, Iuri dicatum, etſi (quod mireris) à Doctore medico

Ioanne

Ioanne VVinckelio, anno ∞. IↃ. LII. Ab his exemplis alia ſucceſſerunt, aut & quædam præiuerunt: ſed longum ſit referre, nec poſſim niſi referre. Duo tamen ſunt ædificiis conſpicua, *Sabaudianum*, & *Dalianum*: atque illud iuuentute etiam frequens ſatis eſt, & floret; hoc minimè, ſed ob ſplendorem Princeps ſibi in Palatium lêgit & huc veniens eò diuertit.

CAP. VI.

Vetus Academiarum ſpecimen in Oriente, itemq́ue Aethiopiâ, Africâ, Nouo orbe.

DE Academiâ, mei iuuenes, alia non habeo quę vtiliter dicam. AVD. At ego, quod quęram. Scire lubet, & ſæpè cupido fuit, an & antiquitùs in Græciâ aut Latio Academiarum iſte mos, & tali diſciplinâ atque exercitio habita iuuentus? LIPS. Fuit, & non fuit. Loca habuiſſe ſtudiis deſtinata, id verum eſt; talibus ſtudiis haud prorſus, neque hac item facie aut formâ. Longiùs repetam, & peregrinabor paulliſper, iucundâ recordatione, per orbem terræ. In Oriente, vnde omnia bona & pulchra, reperio Academiam in Iudæâ fuiſſe, quę *Dabir* dicta, & priùs vocabatur *Cariatſépher*, id eſt *ciuitas litterarum*. Græca Biblia, Τὸ δὲ ὄνομα δαβείρ. ἦν πόλις γραμμάτων τὸ πρότερον. Sed & opidatim præterea Scholas habebant, quas ſuo nomine *Batte Midras* vocabant (à peritis ſic accepi) inſtituendæ pueritiæ. In Ægypto olim *Saïs* & *Heliopolis* fuêre, & artium ibi doctores Sacerdotes. Homerus eò diſcendi cauſſâ, Solon, Thales, Plato, alij iuerunt: & ſacræ litteræ palàm, *Moyſen in-*

Ioſue cap. xv. & xxi.

ſtitutum omni diſciplinâ Ægyptiorum : ergo loca fuêre, vbi docerentur. Inter quæ *Alexandria* poſtmodum eminuit, & iam à conditore illo cœpit. Multa exempla, ſed illuſtre de *Iulio Cæſare :* qui cùm poſt Pompeij necem eò veniſſet, τὴν πόλιν περιϊὼν, ait Appianus, τό τε κάλλος ἐθαύμαζε, καὶ τῶν φιλοσόφων μετὰ τοῦ πλήθους ἑστὼς ἠκροᾶτο: *vrbem circumiens, mirabatur pulchritudinem, & ſtans inter plebem Philoſophos audiebat :* nempe in publicis auditoriis & gymnaſiis. Sacras etiam ibi litteras ab antiquo floruiſſe, Euſebius Cæſarienſis docet, vbi de *Pantæno. Docebat is*, inquit, *Alexandriæ*, ἐξ ἀρχαίου ἔθους τοῦ διδασκαλείου τῶν ἱερῶν λόγων παρ' αὐτοῖς συνεστῶτος, ὃ καὶ παρ' ἡμᾶς παρατείνεται: *cùm ex antiquo Schola illîc conſtituta eſſet ſacrarum litterarum, quæ & ad noſtra tempora peruênit.* Viguit & Medicina, ex Ammiano, & quidem eximiè: *adeò*, inquit, *vt pro omni experimento ſufficiat medico, ad commendandam artis auctoritatem, ſi Alexandriæ ſe dixerit eruditum.* Oſtendit idem ſcriptor, *in eâdem vrbe doctrinas varias ſemper floruiſſe*: donec *Aureliano* imperante ciuilibus diſſidiis concuſſa, *amiſit regionis maximam partem, quæ Bruchion appellatur, diuturnum præſtantium hominum domicilium.* Igitur is locus fuiſſe videtur, vbi auditoria, & domicilia doctorum: etſi mox reſurrexiſſe iterùm ſtudia oſtendit. Certè Gregorius Nazianzenus, ἐργαστήριον πάσης παιδείας, *officinam omnis doctrinæ*, appellat: & diu pòſt (id eſt ante annos CCCC. & quod excurrit) *Beniaminus* Iudęus ſcribit, *ſe extra vrbem ædificium vidiſſe magnum & ſpatioſum, quod fuiſſe dicebatur Ariſtotelis* GYMNASIVM, *Alexandri præceptoris : in quo* VIGINTI *ferè Scholæ ſunt*,

II. Ciuil.

Lib. v. Eccleſ. Hiſt.

ſunt, à TOTIVS ORBIS *hominibus olim frequentatæ.* De Ariſtotele, remitto: reliqua veritatem habent. Iam in alio Oriente, item Scholæ. De *Indis*, certum eſt Brachmanas & Gymnoſophiſtas fuiſſe, & cœtus ſuos docendi diſcendique habuiſſe. Manent hodieque, & nomen ipſum *Brachmanum* durat. At in *Iaponiâ, Bonzij* ſunt: & ij magnos diſcentium cœtus in primariis opidis habent, & legi, qui cum Pariſienſi aliquâ Academiâ componant. Quid in Africâ? omitto *Abyſſinos*, quos qui nuper luſtrarunt, aiunt iuuentutem litteris & Philoſophiâ imbui, & nouo nobis more, ad Scholas ire in elephantis. Sed de viciniore *Africâ*, certum eſt olim ſtudia viguiſſe, & *Al-manzorem* regem, iis propagandis, in opido *Maroco* ſuperba ædificia inſtituiſſe: de quibus *Joannes Leo* teſtis atque arbiter oculatus: *Templum eſſe, quo maius vix reperiatur in toto orbe: in cuius Porticu centum circiter librariorum officinas, itemq; alias totidem è regione fuiſſe. Præterea, Collegium ibi nobiliſſimum, in quo triginta Aulæ, ſiue Atria, & in medio vnum ampliſſimum: vbi legere publicè ſolent, dum vrbs ea, & ibi litteræ, florebant.* Sed hæc omnia periiſſe, vel certè vacua & ſine vſu, iam ſuo ęuo (*Leonis Decimi* Pontificis) fuiſſe: & quod reliqui, *Feſſam* migraſſe. *In hac ipsâ Feſsâ, ducentas ferè numerari Scholas, quarum quælibet formam habet ampliſſimæ Aulæ: & in ambitu diſpoſiti gradus, quibus pueri ceu ſedilibus vtuntur.* Dicit præterea, & *publicas Scholas* eſſe, quas aliter tamen non deſcribit. Item, notabile: pręmia fuiſſe etiam Poëtis. atque eos ſolere, certo anni tempore (quamdiu reges ex *Marinorum* familiâ imperarunt) in regiam venire, ibi

carmen

carmen è loco eminentiore, pręſente rege aliiſque, vt in theatro recitare: & qui victor iudicatus eſſet, *equo inſigni donari, item ancillâ fœminâ, centum aureis, & veſte quâ rex indutus tum fuiſſet. Ceteris etiam omnibus, qui certaſſent, quinquaginta aureos adnumeratos.* Conſiderate, magnus ingeniorum honos & excitatio fuit: vbi in noſtro æuo aut orbe reperienda? Quid etiam? ad Nouum orbem ibo? Sanè ibi barbaries: ſed tamen apud Mexicanos lego, *Scholas in Templis fuiſſe; & ad eas, diuites præſertim nobileſq́, filios ſuos miſsitare ſolitos ab anno ætatis quinto: vbi à præceptoribus ſuis docebantur, cöercebantur, neque egredi fas erat. Et ad vſum iuuentutis huius, terræ & agri erant, è quibus fructus & annonam colligebant.*

Lupus Gomara.

CAP. VII.

Idem in Græciâ, Aſiâ, Italiâ, & Romæ.

AD notiora, & propiora venio. Et de *Græciâ*, quis ambigit? aut quis neſcit, acceptâ ab Orientalibus doctrinâ, non ibi ſolũ proſeminaſſe, ſed in Aſiam, Italiam, Galliam, Hiſpaniam, Siciliam propagaſſe? Ita res eſt: & vbicumque Græcanicæ coloniæ, cœtus ſtatim & exercitia doctrinæ. In ipsâ Græciæ *Bœotiâ*, vetuſtam Scholam reperio *Mycaleſsi:* quam Thucydides fuiſſe oſtendit Peloponneſiaco bello. Narrat vrbem eam ex improuiſo à Thracibus captam, & inter clades præcipuam fuiſſe, quòd ἐπιπεσόντες διδασκαλείῳ παίδων (ὅπερ μέγιστον ἦν αὐτόθι, καὶ ἄρτι ἔτυχον οἱ παῖδες ἐσεληλυθότες) κατέκοψαν πάντας: *incidentes in ludum litterarium (qui* MAXIMVS *ibi erat, &*

Lib. VII.

& pueri etiam paullò antè ingreſsi) omnes interfecerunt. Sed hanc & alias vetuſtate, opinor, certè celebritate & gloriâ, *Athenæ* ſuperarunt. de quibus Iuſtinus: *Litteræ ac facundia, & hic ciuilis ordo diſciplinæ, velut* TEMPLVM *Athenas habent.* Adeoque ſuper reliquam Grę-ciam fuerunt, vt Philo ſcitè ſcripſerit: ὅπερ ἐν ὀφθαλμῷ κόρη, ἐν ψυχῇ λογισμὸς, τοῦτ' ἐν ἑλλάδι ἀθῆναι: *Quod pupilla in oculo, in animâ mens ſiue ratio, hoc in Græciâ Athenæ.* Atque alius breuiter, ἑλλάδος ἑλλάδα, *Græciæ Græciam*, eas dixit. Hanc vltrà laudare aut deſcribere, ſit Soli lucem dare: fatum eius deplorandum eſt, quòd iamtum *Syneſij* tempore (ſub Arcadio & Honorio vixit) *nil niſi mellis ferè opifices illic agerent*, bonâ omni arte in exſilium pulsâ. Nunc autem vicus eſt, & paucule etiam domus. Poſt Athenas, *Rhodus* in famâ & frequentiâ maximè fuit: & celebres in Aſiâ vrbes, *Epheſus*, *Tarſus*, *Mitylenæ*, & quas longum ſit numerare. In Italiam venio, atque ibi ſtatim *Thurij* occurrunt. quorum legiſlator magnus ille *Charondas*, inter alia ſciuit, τῶν πολιτῶν τοὺς υἱεῖς ἅπαντας μανθάνειν τὰ γράμματα: *Ciuium* OMNES *filios diſcere litteras* Et quia videbat fore, vt pauperes inopiâ fortaſſè non poſſent; amplius ſtatuit, *vt è publico ciuitatis ærario honoraria præceptoribus ſoluerentur.* Digna lectu, quæ in laudem eius inſtituti Diodorus prudenter adiungit. Occurrit in eâdem Italiâ *Heraclea*, *Metapontus*, & *Croto*; vbi Pythagoras etiam ille (ait Liuius) *cœtus habuit iuuenum, æmulantium ſtudia doctrinæ.* Iam in Italiâ interiore *Faliſci* fuerunt, & nota eorum Schola perfidiâ magiſtri, & generoſo Camilli facto. Nec longè *Gabij*: quò, vt ad publicum ludum, ablegatos Ro-

Epi. CXXXVI.

Diod. lib. XII.

mulum & Remum Dionyſius ac Plutarchus faciunt, ibique *inſtitutos Græcanicis litteris, item muſicâ, & tractatione armorum*. Quid *Tuſculi?* Liuius apertè, in Dictatoris Romani ingreſſu, *ludos litterarum ſtrepuiſſe diſcentium vocibus*. Sed ipſa iam *Roma* me vocat, illæ Athenæ, vt ſic dicam, noſtri Occidentis. Ea enim vrbs, poſtquam ipſa litteras accepit, ſtatim vnà cum imperio diffudit & ſparſit in has omnes terras. Accepit autem, paullò poſt Punicum primum bellum; cùm *L. Liuius poëta docere fabulas Romæ cœpit*: & ſub idem tempus *ludum aperire, ac mercede Grammaticam docere Sp. Caruilius, qui libertus Sp. Caruilij erat, eius qui primus Romæ ab vxore diuertit*. Ita palàm Plutarchus in Romanis Quæſtionibus, & Caruilij huius æuum (ex Agellio, Valerio, aliis) eſt quale iam dixi. Tamen Suetonius in hæc pugnare videtur: qui libello *De Grammaticis*, vbi in ætatem eorum inquirit, *Primus*, inquit, *quantum opinamur, Grammaticæ ſtudium in vrbem intulit Crates Mallotes, qui miſſus ad Senatum ab Attalo Rege, inter ſecundum ac tertium bellum Punicum, ſub ipſam Ennij mortem*. Pugnare, inquam: ſed *opinari ſe*, dicit, ſignificatque alios aliter tradidiſſe. Id quidem eius æuum *ſexaginta* ampliùs annis poſterius ſit: nec mihi perſuadeat Suetonius, cùm & *Næuius* fabulas diu antè dederit, & verſus ſcripſerit *Ennius*: & probabile, cùm fructus iam eſſent, inſtitutores, & liceat ita dicere, cultores fuiſſe. Minùs à priore ſententiâ *Licinius Porcius* abit, cuius hi verſus:

Agellius lib. XVII. Noct. cap. vlt.

Punico bello ſecundo, Muſa pennato gradu,
Intulit ſe bellicoſam in Romuli gentem, feram.

Signi-

Significat celeri paſſu, & velut curſu, Muſam & litteras tunc ingreſſas: & ita fuit. AVD. Quid ergo? non iamantè Romæ ludos palàm Liuius agnoſcit, vbi de Virginiâ? *Virgini*, inquit, *venienti in forum (ibi namque in tabernis litterarum ludi erant) miniſter Decemuiri manum inijcit*. Idem Dionyſius: & ſuprà, loca à te laudata. Lib. III.
LIPS. Ludi fuêre, ſed litterarij, id eſt in quibus legere & ſcribere, nec vltrà, docebantur. Ij doctores, *Grammatiſtæ* Græcis dicuntur, nobis *Litteratores*: at *Grammatici* nomen honeſtius, & plura complectitur, & Poëtas atque Hiſtoricos illuſtrat & docet. Ij Latinè *Litterati* appellabantur. Qui ſtatim ſub bellum Punicum ſecundum Romæ ſic increuerunt, vt *temporibus quibuſdam* (verba Suetonij) *ſuper viginti Grammaticorum celebres Scholæ fuiſſe in vrbe tradantur*. Addit, *ne clariſſimos quidem viros abſtinuiſſe, quò minùs & ipſi aliquid de eâ arte ſcriberent*. Neque longè pòſt *Rhetores & Philoſophi* Romæ: denique omne genus doctrinæ, quod ingenuum hominem deceret. AVD. Iterùm de Rhetoribus ambigo. nam in Chronico Euſebiano diſertè: *Primus Quinctilianus publicam Scholam Romæ, & ſalarium è fiſco accepit*: idq; in æuo Domitiani. LIPS. Quid velit Euſebius, non planè ſcio. ſi de *publicâ Scholâ*, id eſt in quâ publicè doceretur; errat, & Suetonius reuincit, qui de *Epidio Rhetore*: *Ludum docendi aperuit, docuitq; inter ceteros M. Antonium, & Auguſtum*. Idem in pluribus aliis certum verumque eſt, publicè docuiſſe: vel ipſum Suetonium in *claris Rhetoribus* vide. Sed hoc opinor Euſebium voluiſſe, quòd publicè data ei Schola fuerit, itemque ſalarium: at alij priuatim alibi ludum aperiebant,

riebant, & mercedes à diſcipulis capiebant. Sanè *Ve-*
Cap. XVIII. *ſpaſianus* (vt idem Suetonius de illo) *primus è fiſco Lati-*
*Bis mille & quingentos Philipp. *nis Græciſq; Rhetoribus annua *centena conſtituit.* Atque
inter iſtos primos, potuit Quinctilianus eſſe. Honorem
quidem *Iulius Cæſar* diu antè habuerat: ſed honorem.
Iul. cap. XLII. atque is (iterùm Suetonius) *omnes medicinam Romæ pro-*
feſſos, & liberalium artium doctores, ciuitate donauit.
Ciuitate, ſed non ſtipendio: obſeruate. Primus ergo Ve-
ſpaſianus, ſed Rhetoribus: addidit *Philoſophos* M.
Antoninus Pius, & liberalitatem etiam per prouincias
diffudit. *Rhetoribus & Philoſophis*, ait Capitolinus, *per*
OMNES PROVINCIAS, *& honores & ſalaria conſti-*
tuit. Quæ ſalaria prouincialia (nam in vrbe Veſpaſiani
ſtatutum fortaſſè tenuit) fuiſſe *ſexcentos Rom. aureos*, ſi-
*Nobis mille quingenti Philippici. ue Latinè efferendo, **ſexagena ſeſtertia*, obſeruauit do-
ctiſſimus Caſaubonus è Tatiano. qui philoſophos auari-
tiæ increpans, *tantum*, inquit, *à nontemptu opum abſunt*,
ὥστε παρὰ τοῦ ῥωμαίων βασιλέως ἐτησίους χρυσοῦς ἑξακοσίους λαμ-
βάνειν τινάς: *vt à Romano Imperatore quidam illorum ad*
ſexcentos annuos aureos accipiant. Quidam, neque o-
pinor omnes: & Luciani notabilis locus eſt, qui huc fa-
cit. In *Eunucho*, vbi Philoſophos ſolens ſugillat, ait ob-
iiſſe diem aliquem ex Peripateticis doctoribus, in cuius
locum alij (inter eos eunuchus quidam) ſubrogari con-
tendebant. Nec immeritò, inquit. *nam ſtipendium gran-*
de ab Imperatore conſtitutum erat ſingulis Philoſopho-
rum generibus: & quod illud? *decem millia drachmarum*
in ſingulos annos. Ecce, minus illo quod è Tatiano di-
*Mille Philippici ctum eſt: & ſunt hæc ſaltem Romano ſermone, **qua-*
dragena ſeſtertia. Variaſſe igitur videntur, & certum
eſt:

eſt: ſiue ab ingenio Principum, ſiue à meritis doctorum. Inter quos ſiquis excellens, longè amplius ſanè, ſed extra ordinem, capiebat. Tale de Eumenio, qui vel **ſexcenta* videtur tuliſſe. Ipſe in *Oratione pro Scholis* profitetur, *ſalarium ſe accipere à liberaliſſimis* *Principibus, in ſexcenis millibus nummûm.* Et ea dictio ac ſcriptio ter iteratur, in vetuſtis etiam libris. Cur diffidimus, aut reſcribimus? Laudat *liberalitatem* Principum: & ipſe antè in dignitate Palatinâ, & *Magiſter memoriæ* fuerat; atque extra ordinem electus Scholæ huic inſtaurandæ, cur non plus aliquid, imò largiter, acceperit? Alij tamen *ſexagena* hîc reſcribunt (quem dixi, Caſaubonus:) alij ad vnam donationem referunt, Eumenio ipſo (qui *Salarium* appellat) abnuente. Vtcumque hoc habuit, olim iis honores & præmia: atque illud ab *Hadriano* benigniſſimè, quòd *Doctores, qui profeſſioni ſuæ inhabiles videbantur* (æuo, aut morbo) *ditatos honoratoſq; à profeſſione dimiſit.* O bonum factum! & cur non, vt militibus, emerita ſua iis eſſent? Manſerunt ſtipendia iſta ad Symmachi æuum (*Valentiniani, Theodoſij, Arcadij* Principum:) cùm rebus labentibus, artiumque etiam contemptu, *Romanæ iuuentutis magiſtris*, inquit, *detracta ſunt ſubſidia ſollennis alimoniæ.* Quæ tamen poſteà reſtituta dicas: certè ſub *Athalarico* Gothorum rege habuerunt. cuius pulcherrima, & digna legi epiſtola eſt apud Caſſiodorum, iubentis *ſine deductione ea ſolui, & ſemeſtribus etiam ſingulis.* O Gothos iam non barbaros! & alia multa laudabilia eorum tunc legas.

* *Quindecim millia Philipp.*

* *Diocletiano & Maximiano.*

Sym. lib. v. epiſt. xxxIII.

Lib. IX. epiſt. XXI.

CAP. VIII.

Idem in Prouinciis, & Galliâ noſtrâ: nec tamen eadem planè cum hodiernis Scholis facies.

ROMÆ igitur iſta: ſed ſtatim à capite in reliqua imperij membra hæc cura & amor diffuſa. Suetonius: *Tradunt L. Apuleium* (Grammaticum) *ab Eſicio Caluino Equite R. prædiuite quadringenis annuis conductum ad docendum. Nam in prouincias quoque Grammatica penetrauerat, ac nonnulli de notiſſimis doctoribus peregrè docuerunt, maximè in Galliâ Togatâ.* Apuleius ille inter primos Grammaticos fuit: & extra Romam alibi docuit, tali illâ mercede annuâ, quam corruptè legi tamen mihi eſt certum. Nam ſcribendum, *quadragenis:* qui ſunt ipſi *mille Philippæi* noſtri. Alia ſumma exorbitat, & eſt equeſtris cenſus. Addit Suetonius in *Galliâ Togatâ* increbuiſſe: & verum eſt, ac pulcherrima ibi ingenia, *Catullus, Liuius, Plinij, Tacitus* noſter: ſed & *Mediolanum* ſcholam ſtatim aperuit, quæ grandis pro vrbe fuit. ad quam & *Diuus Auguſtinus* docendi cauſſà euocatum ſe ſcribit, *impertitâ etiam publicâ euectione:* id eſt, curſu publico, & eius gratuitâ exhibitione. Iam in eâdem Galliâ, quis neſcit *Maſſiliam* fuiſſe, illam, vt Tacitus dixit, *ſtudiorum magiſtram?* Quis *Auguſtodunum, Burdigalam, Toloſam*? & locis pluribus *viguêre ſtudia*, ait Ammianus, *laudabiliũ doctrinarũ, incohata per Bardos, & Eubages, & Druidas.* Ad quos vltimos, ait Cæſar, *magnus adoleſcentium numerus concurrebat, diſciplinæ cauſſâ.* En, veſtigia vbique Academiarum,

Lib. v. Confeſſ. cap. XIII.

miarum, & ab antiquo: ſed ſæuitiâ temporum deinde, & barbarie inuadente, oppreſſa. adeò, vt laus hæc *Carolo Magno* ab Annalium ſcriptoribus iure tribuatur, vindicaſſe doctrinam, & litteras in Galliam poſtliminio reduxiſſe. Ille enim *iterùm à Româ artis Grammaticæ, & Computatoriæ, magiſtros ſecum adduxit in Franciam, & vbique ſtudium litterarum expandere iuſſit. Ante ipſum enim Dominum regem Carolum, in Galliâ nullum ſtudium fuerat liberalium artium.* Annales à Pythœo editi. Ab illo Auctore Pariſienſis Schola, mater pænè dicam cæterarum: etſi *Bononia* antiquior eſſe iactat, & à *Theodoſio* Imp. ſed documentis parùm certis. Et loquor iam de Scholis, in hunc ferè noſtrum morem diſpoſitis & ordinatis. Quæ incredibile eſt, quàm in Germaniâ pullulauerint: & illa regio, in quâ, Taciti etiam ætate, *litterarum ſecreta viri pariter ac fœminæ ignorabant*, pænè plures nunc Academias habet, quàm reliqua Europa vniuerſa. Sed ſatis ſit huius excurſus: & de hòdiernis Academiis ſeorſim etiam libri exſtant: eos videte. AVD. Exſtant: ſed in formâ & ordine an veteres illæ cum noſtris conuenerint, nondum à te dictum. LIPS. Scilicet non conueniſſe. Illæ Eloquentiam & Philoſophiam, duo præcipua ſtudia habebant: noſtræ Theologiam, Iuriſprudentiam, Medicinam. Illæ doctores nullos, niſi à re & merito, ſciebant: noſtræ titulos & honores ſuos habent, ac donant. In diſcipulis etiam, Collegia aut alimenta non video: niſi quòd obiter in *Alexandri Seueri* vitâ apud Lampridium, *Doctoribus auditoria & ſalaria decreuiſſe, & diſcipulos cum annonis, pauperum filios, modò ingenuos, dari iuſſit.* Sanè ibi annonæ & ali-

menta

menta pauperum ſunt, ſed neſcio an poſt ipſum (imò non puto) diuturna. Fuit & Alexandriæ *Muſéum*, ſed viris doctis inſtitutum: pulcherrimo inuento, & quod dilaudaui ac propoſui in libello *De Bibliothecis*. At cui bono? pauci legunt, pauciores attendunt: & mihi credite, pigere incipit ſalutarium monitorum, quæ ſuggerimus, quo, niſi conſcientiæ, fructu? Neglectus optimarum rerum eſt, imò contemptus: & breui de bonis honeſtiſque licebit dicere, *Vixerunt*.

CAP. IX.

Loca ſuburbana percurſa, & deſcripta, id eſt tria Cœnobia.

SED finem denique ſermoni noſtro imponamus: nec vos vltrà abducite, rogo quæſoque. Nam ad plenam vrbis deſcriptionem ſuburbana dumtaxat iſta loca pertinent, quę breuiter perſtringam. Eſt *Bancum* illud, quod videtis ad læuam, ipsâ viâ Bruxellenſi, teli iactu à portâ. Cœnobium Virginum eſt, Ordinis *D. Auguſtini*: & auctorem habet *Henricum Primum* Ducem, cuius Diploma aſſeruant, datum anno ∞. C. XVII. Inter alia, peculiari inſtituto, obligantur iudicare de Leproſis: & iudicatos recipere atque alere, qui ſunt quidem Louanienſes aut Heuerleenſes. Numerum nouenarium non excedunt, & promiſit Dux *Joannes* non vltrà ſe nominaturum, anno ∞. CCCC. XXII. Princeps nouus, priuſquam Louanium intret, illîc quoque iuramentum ad altare *S. Georgij* ſolet edere, & precibus nuncupatis, dono aliquo honeſtare. Vlteriùs *Fliederbeka* eſt, cui

vicini

vicini iam fuimus, Ordinis D. Benedicti cœnobium, quod auctorem præfert *Godefridum Primum* Ducem anno ∞. c. xxv. Filia &,vt ſic dicam, tradux eſt Cœnobij *Affliginienſis*,quod è ſuis quoſdam miſit, formandæ diſciplinæ. Extremis his temporibus Oeconomiæ laude non floruit: acceſſit & à bellis calamitas,& denique (ruinas vidiſtis) pulcherrima ædificia pleraque & templũ ipſum ignis abſumpſit. Nunc in vrbe agunt, & præeſt *Abbatis* titulo *Liebertus Chalonius*,vir genere nobili,idemq; cum probitate & modeſtiâ induſtrius: &conatur attollere,Deus vires & ſucceſſum donet. Iam è regione hîc noſtri *Parcum* videtis,item cœnobiũ,ſed Ordinis Pręmonſtratenſis.Nomen habet ab ipsâ re & vſu,quem antè prębuit. fuit enim *Viuarium*, ſiue locus clauſus,alendis feris ad delectationem Principum, quod genus *Parcos* noſtri & finitimi dicunt.*Godefridus* ille idem,quem dixi,paullò pòſt *Fliederbekam* inſtituit, & locum hunc ad meliores vſus,vt ipſe in Diplomate fatetur,vertit.Vocauit eò ab vrbe Lauduno Galliæ *Pramonſtratenſes*, quorum celebris tunc pietas & eruditio: & operam egregiam Antuerpiæ etiam nauauerant contra *Tancelinum* hæreticum, qui venena opinionum variè in Belgicâ ſpargebat. Factum anno ∞. c. xxix. quinque circiter annis ante mortem ipſius *Norberti, Magdaburgẽſis Archiepiſcopi*, qui Ordinem hunc Præmonſtratenſem inſtituit, condiditque. Abbas primus fuit *Simon* quidam: & ab eo *vigintitres* alij,vſque ad *Theodericum Tuldelium*,qui mitrę geſtandæ ius à Pontifice impetrauit. Vir hic non pius ſolùm,ſed prudens fuiſſe legitur, multa in amplificationem loci feciſſe:atque idem carus *Carolo*, & mox *Maximiliano*

Auſtrio, Principibus noſtris, & conſiliis eorum mixtus. Succeſſère alij ad hoc æui circiter triginta : & plerique omnes, diuino quodam beneficio, laudabiles, legum & diſciplinæ tenaces, in œconomiâ etiam boni. Prçeſt nunc *Ioannes Drinius*, ab iiſdem aliiſque laudibus æſtimandus. Amœnus hic locus eſt, ſiluâ, piſcinis, riuo, pratis delectabilis : & ſtudioſos ſæpè ad ſe trahit.

CAP. X.

Heuerléa breuiter laudata, & luſtrata.

SED quàm magis *Heuerléa* iſta, quæ nunc ſe aperit, & pergentibus pulchrâ facie occurrit? O videam, & fruar te, noſtræ deliciæ! ô inſiſtamus, & fixo pede atque oculo, pænè dicam oſculo, libemus! Hæc eſt *Heuerléa* olim dicta, *Heuriam* nunc compendio vel mutilatione appellant: & *Dominium* ſiue Toparchia, non *Baronatus*, vt nunc titulus eſt, fuit. Sed potens ſatis Dominium, & *Berthemium*, *Eegenhouiam*, *Siluam-Merdaliam*, *Altam-Heuerléam*, aliáque finitima, ad ipſas vrbis portas habuit ſubiecta. Domini ſe inſcribebant, *Cubicularios Ducis Brabantiæ* : habuitque veteri ſtemmate & propagine proprios ſuos, vſque ad *Ranzonem Grauium*, *Henrici* generum; quo defuncto, emit *Antonius Croyus*, inter prudentes & opulentos Principes cenſendus, & qui magnâ apud *Philippum Burgundum* gratiâ, valdè familiæ ſuæ decus ſtabiliuit vel auxit. Ille enim & *Comitatum Bellimontanum*, cum opido; item *Ceruiam*, egregia ſanè membra, adiunxit. Obiit ipſe anno ∞. CCCC. LXXVII. At in *Baronatum* Heuerléa poſteà tranſijt, cùm

Phi-

Philippus Croyus primus *Dux Areſchotanus* eſt inſtitutus. Sed prima igitur emptio ab *Antonio*; ornatus & cultus deinde, à *Guilielmo Croyo*: quod clarum apud nos nomen eſſe ſcitis, & meritis ſuis illuſtre. Ille eſt, qui pro *Carolo Quinto*, poſteà Auguſto, in ſacro fonte ſpopondit; ille, qui eiuſdem iuuentæ rector & moderator datus; ille qui Hiſpaniis præfuit; ille, qui pace & bello omnia apud magnum hunc Cæſarem fuit. Prudentiâ & virtute inſignis; ſed & felicitate notabilis, quòd ad extremum vitæ æquabili gratiâ vel auctoritate viguit: neque vel alienus liuor, aut Principis frigus, minuit vel detraxit. Itaque magnas opes vel relictas à maioribus, vel partas à ſe habuit: ſed neque iis, neque potentiâ, niſi in publicum bonum vel ornatum vſus, hîc atque alibi egregia monumenta reliquit; alter *M. Agrippa*, vt cum adſimili viro componam. Cùm enim liberos non haberet, etſi in iuuenili & nobili coniugio *Mariæ Magdalenæ Hamaliæ*; multa ſibi ſuiſq; ſtruxit, plura Deo, & in vſum religionis aut ſacrorum. Alia nunc omitto, ſed ab eo ecce pulcherrima hæc Arx, etſi opere (mors enim interuênit) imperfecto: ab eo templum & cœnobium hoc amplũ Cęleſtinorum, quod vxor perfecit. Nam obiit, dum curis publicis intendit, in Germaniæ *VVormatiâ*, anno ∞. ID. XXI. cuius defuncti corpus relatum, * *Areſchoti* primò ſepultum eſt, mox in hoc templo, chori medio, vbi & monumentum ſuperbum & titulos eſt videre. In latere etiam ad parietem, veram eius in tabellâ effigiem. Neque defuncto amorem & honorem *Carolus* noſter non exhibuit: imò ipſe exſequiis interfuit, & raro in Cæſaribus exemplo, funus deduxit & honeſtauit. Ille igitur auctor

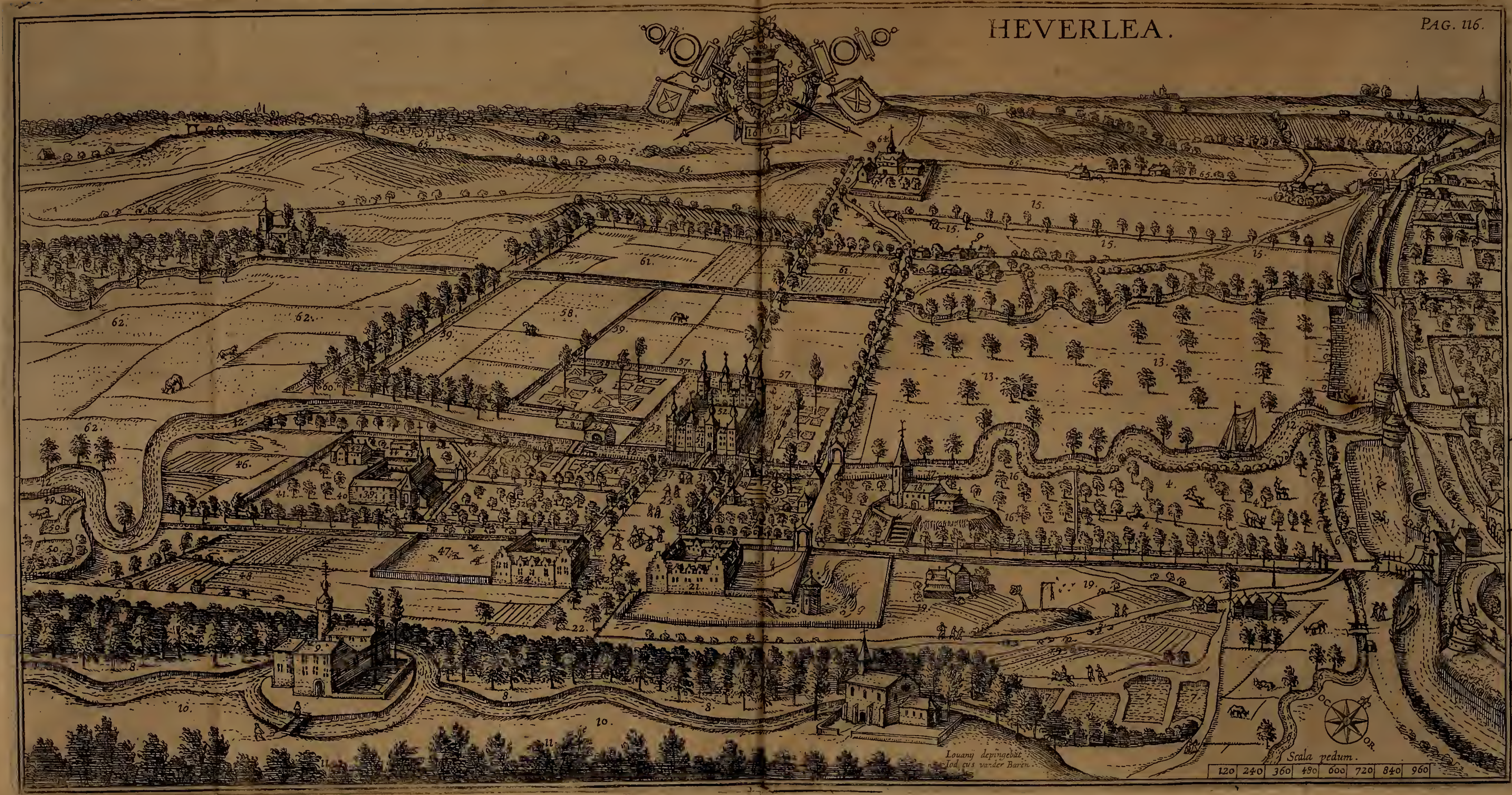
*Quem locum in *Marchionatum* attolli curauerat.

præcipuorum operum : ſed ecce Ill^mus^ & Excell^mus^ qui nunc præeſt, *Carolus* primus *Dux Croyus*, & quartus *Areſchotanus*, immane quantum auxit & ornauit. Deus bone, quot ille opera ſtruxit, quę apparent, & non apparent? multa enim terrâ conduntur: & valles ſuſtulit, & montes deduxit; & quidquid hîc viarum, arborum, ſepium, fontium, viridariorum, hortorum eſt, illi auctori inſcribendum. Omitto ędificia quæ fecit, cœpit, aut concepit: quibus perfectis, credite, non erit in Europâ prætorium quod iure ſe anteponat. Quò maximè facit facies ipſa loci, à Deo & naturâ ſic amœna. Ecce inter modicè decliues colles Arx iacet; flumen Dilia prętercurrit à fronte; à tergo *Fura* riuus; tum prata, agri, ſiluæ, pulcherrimo aſpectu recreant animum & diffundunt. Quid fontes, vias, & manu facta, aut facienda, dicam? Quin videte in hac Tabulâ & diſcite: quam ipſe ille Princeps delineari iuſſit; & eſt expreſſa tota *Heuerléa*, qualis eſt, aut qualem mente deformauit. Videte.

Inſerenda hic Tabula HEVERLEAE.

Satis vidiſtis, imò non ſatis (quis enim faſtidiat?) locum amœnitati & Muſis factum. Has addo, quia ipſe Ill^mus^ Princeps impendia ſua & curas eò confert. Deus donet perficere, donet ipſum & ex eo poſteros frui. En & Epigrammatium quod olim luſi

IN

1. Porta opidi, quæ Heuerleënſis dicitur, quia huc ducit.
2. Porta noua, quæ Baronatum Heuerléæ à ditione Louanienſi ſeparat.
3. Pulcherrima Via, quæ ab ipſo opido, recto limite, aduſque ſilnulam & fontium receptacula, ſiue caſtellum aquarum, ducit. Longa eſt paullo minus mille paſſus, lata pedes XL. ad libellam æquabilis, & inter montes aut colles, altos alibi ad viginti pedes, depreſſa & complanata. Margines ſepibus viuis clauduntur, in parte muris: tiliis arboribus adſitis vtrimque òbumbratur. Egregium, & regium opus, vt verbo dicamus.
4. Parcum ſiue Viuarium, quod feris eſt deſtinatum.
5. Via, Wauriam municipium verſus.
6. Riuus, qui à Parcenſi Cœnobio in Diliam manat.
7. Piſcinæ, numero ſeptem, ſuaui aſpectu & opportuno ſitu, inter decliues agros, & veſtitos arboretis colles.
8. Silua Heuerleënſis, magna, venatibus apta.
9. Domus & receptaculum venatorum.
10. Area ſubiecta, itemque riuus & piſcinæ.
11. Silua Merdalienſis, lata, diffuſa.
12. Dilia flumen.
13. Prata adſita.
14. Fura riuus, cuius curſum in præcipuâ parte opus & manus direxit: eumdem per prata deriuauit, piſcibus aut piſciculis receptaculum & cuſtodiam.
15. Agri arui, & prata.
16. Hortus pomorum.
17. Limes ad flumen, nucetis alibi conſitus.
18. Templum Parochiale Heuerléæ, antiquum.
19. Agri arui.
20. Viuarium cuniculis aut lepuſculis, itemq; Columbarium.
21. Domus in vſum nobilium domeſticorum, itemque aduentorum.
22. Via, quæ ad Siluam Heuerleënſem tendit.
23. Area ante Equile.
24. Ipſum Equile, & area interior.
25. Area ante Arcem, lata & pulcherrima, vtrimque arboribus, ambulacris & xyſtis clauſa.
26. Tiliæ arbores diſpoſitæ.
27. Hortus prunorum, perſicorum, & id genus.
28. Hortus florum, cum ſuis flexibus & Labyrinthis.
29. Fons, qui altè ſubſiliés marmoreo labro duplici excipitur.
30. Pergulæ, topiario opere, grandes: occultæ aquæ aut ſiphones in iis, qui ingredientes fallunt & inundant: monticuli item ſiue rupes è topho, ſilice, teſtis conchiſque marinis, mirandà arte. Vertebrâ motâ, molæ molunt, auiculæ cantant, aqua adſtantes ſpargit, alia, cum oblectatione miranda.
31. Fons publici vſus.
32. Hortus ceraſorum, varij generis.
33. Via arboribus limitata, ad Cœnobium.
34. Hortus holerum, & herbarum edulium.
35. Fons in eo item è marmore, & tali vaſto labro.
36. Pergulæ, Labyrinthus, & fons.
37. Via & arbores adſitæ, iuxta flumen.
38. Idem ante cœnobium.
39. Templum, & cœnobij multiplex ædificium: in quo viginti quattuor religioſos eſſe oporteat, ex lege & ſcito teſtatoris: ſed iniuria temporum, itemque hominum incuria diminuerunt.
40. Hortus religioſorum.
41. Area cœnobij.
42. Collegium, quod deſtinatum, vt parua Academia, Lectionibus aut diſſertationibus, in gratiam Principis & aduentorum.
43. Hortus Cœnobij.
44. Aula inferior cœnobij, & piſcinæ.
45. Hortus pirorum Cœnobij.
46. Agri arui.
47. Prata.
48. Agri arui.
49. Parcum, ſiue locus clauſus in ſiluâ, ad feras.
50. Arboreta, fons primarius & ſcaturigo, item piſcinæ.
51. Arx ipſa, domicilium Principis: ſuperbum opus, ſi perfectum.
52. Fons in eâ pulcherrimus, altè ſaliens, & labris marmoreis exceptus; ſtatuis ornatus.
53. Foſſæ circum arcem, latæ, profundæ, nitidâ aquâ plenæ.
54. Hortus voluptatis.
55. Molendinum duplex: frumentis frangendis, & ſecandis lignis.
56. Venatorum domus, & Falconariorum.
57. Area ponè Arcem.
58. Prata.
59. Foſſæ minores, vel Elices è riuo Furâ.
60. Viæ & adſitæ arbores, itemque ſepes.
61. Agri arui.
62. Communes agri.
63. Via, quæ Bancum cœnobium ducit.
64. Ipſum Bancum.
65. Via regia, quâ Bruxellam itur veniturque.
66. Porta Bruxellenſis.

IN HEVERLEAM.

M*ÆSTA ô Belgica noſtra, tolle vultus,*
Tolle, & lumine lætiore luſtra
Magni PRINCIPIS *hoc opus, ſacratum*
MVSIS ET VENERI, *& venuſtiorum*
Quidquid eſt hominum. ſuperba gaude
His adaucta Palatijs & Hortis,
Hiſce Fontibus, hiſce & Arboretis,
Xyſtis, Limitibusq́, & Ambulacris.
O diſpar facies vetuſtiori!
Antè ſcabra loca hæc, & abſque cultu
Horrida, ardua, iniqua, ſabuloſa:
Nunc quàm ſplendida, quàm polita rident?
Ades GRÆCIA *tu vetus, vetúsque*
Ades ROMA: *mea, ecce,* BELGICA *audet*
Se conferre, an & auſit anteferre?

Sed iam pedem in portam ponimus: benè eſt, venite rectà ad ædes meas, prandebimus vnà, & miſcebimus alios ſermones. Quid ſubducitis? tu, inquam, *Rubeni*, tu *Santene*, tu *Vvvene*, tu *Del-Plani*.

Lubet ſubtexere hunc SCAZONTEM, quem ſuper inclinatione Vrbis ſcripſi.

LOVANIVM loquitur.

VRBS vrbium fuiſſe glorior quondam,
Lumen decuſq́ Belgicæ, & caput regni
Quòd à Lothario inclytum trahit nomen.
Quàm lata muris, & frequens fui tectis?
Quàm denſa ciue? ſicut æther hic ſtellis.
Nam multi honeſti & nobiles ſuam ſedem
Iſtìc habere, multa plebs ſuam ſedem.
Vulgus Mineruæ ſacrum & æmulum, lanam
Tractabat & texebat, exteris mercem.
Quid nobiles? ferocis ij magis Martis
Pulli audiebant, bella & arma poſcebant.
Meus ille ciuis (credet hoc ſequens æuum?)
Domi foriſq́ claritudinem & nomen
A Marte peperit: ille adoreas crebras
Eques pedeſq́ patriæ tulit terræ.
Germanus hunc miratus, acer & Gallus,
Pugnax ſimul Britannus. & quid hæc iacto?
Hunc Aſia vidit terra, vidit Aegyptus,
Et axe vidit altero ferox Liuo,
Itemq́ Lithuanus, & Scytha, & Moſcus.
Sunt vera, & hæc fuiſſe glorior quondam,
Sed heu, fuiſſe: iam quid eſſe me dicam?
Ludibrium ſtatus prioris & fati,

Vm-

Vmbramq́ ſomniumq́ floris antiqui.
Huc me redegit contumacia, & fœda
Seditio, ab impotente plebe concîta
Semel iterumq́. quod luit quidem magno
Suo ipſa damno, pulſa, cæſa, & afflicta:
Sed & ego ſenſi. ſolitudo nam vaſta
Mox inſecuta: quam fugare dum Princeps
Parat Ioannes, *nobile hîc Athenæum*
Inſtituit: & res hæc habere ſucceſſum
Iam cœperat, iam cœperamq́ florere,
Cùm ciuica, ecce, bella, triſtia heu bella,
Iterùm dederunt infrequentiam priſcam.
Heu fata rerum! abite, & alta ſpirate:
En illa cecidi ego alta, nec caput tollo
Lumen decuſq́ Belgicæ, & caput quondam.

INDEX

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMI.

OCCASIO ſermonis, & in rem præparatio. Caput I. Paginâ I.
De æuo & nomine Louanij, reiectæ opinationes leues, aut fabellæ. Cap. II. 4
Conditus opidi ad Normannica tempora relatus: & de iis igitur prædictum, & immani tunc vaſtitate. Cap. III. 7
Louanij Normanni fuerunt, ſederunt, & graui ibi prælio attriti, aut deleti. Cap. IIII. 9
Diei eius lætitia, & nunc etiam memoria. Initium interioris opidi, & poſteà portarum è lapide, ac murorum. Cap. V. 14
De arce ſiue Burgo, non videri perantiquam: nec niſi Comitum domicilium fuiſſe. Cap. VI. 17
Opidi exterioris initium, mœnium operoſitas & magnitudo. Cap. VII. 19
Nomen Louanij paullò vetuſtius, itemque Comitum, qui huic loco fuerunt. Aliquid de Lotharingiâ præmiſſum. Cap. VIII. 21
Reges & mox Duces Lotharingiæ, itémque Archiduces: Comites noſtri in hac parte, & ſtirpe. Cap. IX. 24
Comites hîc perpetui: & de Carolo Duce dictum, à quo noſtra magnitudo. Cap. X. 27
Lambertus Comes, alijque ex ordine, ad Godefridum primum Ducem. Cap. XI. 30
De Marchionatu Rienſi, quis ille, & quando acceſſerit. Cap. XII. 36
Idem in Brabantiâ quęſitum: qualis, & vbi ea? Cap. XIII. 38

LIBRI SECVNDI.

Dignitas Ducum Brabantiæ, atque opidi Louanij: Cuius nomen in titulis præualuit. Eaipſa caput Lotharingiæ. Cap. I. 43

Fre-

Frequentia olim Louanij, & incolentium mira multitudo. Cap. II. 46
Nobilitatem multam fuiſſe, in ſeptem familias diuiſam: eiuſque origo quæſita. Cap. III. 48
De hominibus S. Petri, qui item nobilitatis ius habent. Origo, & honores. Cap. IIII. 49
Plebs olim in militiâ: & hoc fine exercitia, & Gildæ. Tum de Lanificio. Cap. V. 52
Opes Louanienſium, vt illo æuo, notabiles: & pauca exempla. Cap. VI. 54
Pietas & Probitas Louanienſium. Cap. VII. 56
Facta militaria eorum, & expeditiones pro religione. Virtus Guilielmi Rodij. Cap. VIII. 57
Facta alia militaria, & virtus in præcipuis prœliis. Cap. IX. 61
Labes vrbis, & in eâ ſeditiones. Prima leuior, ſecunda grauiſſima, Couterelliana: eáque accuratè deſcripta. Cap. X. 66
Seditio tertia, & diro facinore horrenda. Cap. XI. 72
Seditio quarta, & vltima, cum motu miníſque magis quàm præſenti noxâ. Cap. XIII. (*ſiue* XII. *nam in ordine Capitum error ſubrepſit, quem Lector ignoſce, & emenda.*) 76
De arce Keſſelſteiniâ aliquid: tũ Eiconiſmus vrbis. Cap. XIV. 77
De incendiis in hac vrbe. tum de æde D. Petri, eius Canonicis, & Præpoſitò. Denique de turre. Cap. XV. 79
Reliquæ Parochiæ, & earum æuum percurſum: & ſiquid notandum. Cap. XVI. 81
Virorum Cœnobia. Cap. XVII. 84
Fœminarum Cœnobia, aut cœtus. Cap. XVIII. 86
Profana aliquot loca. Cap. XIX. 88

LIBRI TERTII.

Initium Louanienſis Academiæ, & hîc conditæ cauſſa. Cap. I. 90
Martinus Quintus approbauit. Natalis Academiæ, & Lectionum. Cap. II. 93
Regimen Academiæ, Rector, Conſeruator, Promotor, Senatus. obiter & de Cancellario. Cap. III. 95
Halæ noſtræ, ſiue Scholæ publicæ: item Pædagogia, & Collegium

Q gium

gium trilingue. Cap.iv. 98
Collegia alendæ iuuentuti, Theologiæ, Iuris, miſcella. Cap.v. 99
Vetus Academiarum ſpecimen in Oriente, itémque Æthiopiâ, Africâ, Nouo orbe. Cap.vi. 101
Idem in Græciâ, Aſiâ, Italiâ, & Romæ. Cap.vii. 104
Idem in prouinciis, & Galliâ noſtrâ: nec tamen eadem planè cum hodiernis Scholis facies. Cap.viii. 110
Loca ſuburbana percurſa, & deſcripta, id eſt tria Cœnobia. Cap.ix. 112
Heuerléa breuiter laudata, & luſtrata. Cap. x. 114

ADTEXTVS.

PAG. 22. *Reperio etiam inter veteres Comites Louanienſes* Anſelmum, *qui in Diuos relatus, & cuius hic memoria in æde D. Petri: nec vltrà.*

PAG. 24. Ludouicus & Carolus. *Addenda vox*, patrui: *ne ad alios trahas.*

IBID. Quomodo, neſcio. *Plenè quidem & planè neſcio: etſi Diuiſio exſtat in Pythœanis ſcidis, ſed partim mutila, partim in nomenclaturis obſcura. Denique alibi hæc res examinanda ſit: nunc obiter tetigi.*

PAG. 32. Qui obſeruo Defenſores. *Scribe*, Quia obſeruo.

APPROBATIO.

Hoc Iuſti Lipſij Hiſtoriographi ac Profeſſoris Regij de Louanio ſcriptum ſi emittatur in lucem, poſterioris æui hiſtoriis multam adferet lucem. Datum Louanij, 28. Septemb. 1605.

Guilielmus Fabricius Nouiomagus, Apoſtolicus & Archiducalis librorum Cenſor.

PRI-

PRIVILEGIVM CÆSAREVM.

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Noſtro & Sacri Imperij fideli dilecto IVSTO LIPSIO gratiam noſtram Cæſaream. Poſtquam inter alia, quę DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illuſtria inprimis illa & quaſi diuina ſunt, quæ in litteris liberalibusque diſciplinis conſiſtunt, quibus ſcilicet homines non tantùm ab animalibus ceteris rationis expertibus, ſed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita diſtinguuntur, vt tanquam Dij quidam ſplendeſcere in terris videantur: rem ſanè præclaram ſeque dignam illi præſtant, qui diligentem iis ipſis in litteris ac diſciplinis operam ponunt; præclariſſimam verò & Reipub. vtiliſſimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo, ſcribendo lumina præferant, eosque ex ignorantiæ tenebris quaſi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare ad dignitatis noſtræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio, conceſſuque ſumus, inprimis pertinere exiſtimamus. Cùm itaque ab iis, quorum nobis ſpectata fides, quique iudicare de Litteris poſſint, acceperimus, inſignes te animi ingeniique tui dotes tibi à natura inſitas à primis temporibus ætatis tuæ ita litterarum ac diſciplinarum ſtudiis excoluiſſe atque exornaſſe, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara floreſcentis minimeque vulgaris eruditionis ſpecimina præbueris, dum obſcura in antiquis ſcriptoribus loca, quæ quædam tanquam luſtra erant, illuſtraſti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, reſtituiſti, dum vetuſta Latinæ antiquitatis rudera in nouam ſubinde ſtructuram ſingulari artificio eleganter conuertiſti: ad exquiſitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quoſque viros opinionem excitarit, perueniſſe, eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio ſcriptis atque in lucem editis oſtendiſſe, vt in eo quod tam feliciter tractes ſcriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire ſit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magisque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia ſcribere, quæque à primis illis Romanis olim auctoribus ſcripta fuerunt, à mendis purgare, & lectiſſimos quoſque ex Muſarum hortis, in quibus aſſiduè verſeris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam, probitatemque informes: haudquaquam prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, cauſa, Cæſareo te noſtro elogio decorandum, & quamuis per te ſatis ipſe animatus ſis, animandum magis patrocinioque noſtro defendendum pro benigna noſtra in te ſuſciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc noſtro priuilegioque te & Typographum tuum aduerſus quorumcumque fraudem, qui lucri cauſa, quod fieri ſolet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate noſtra Cæſarea decernimus, ſtatuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum,

aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocunque modo, charactere, aut forma, ſiue integros, ſiue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra ſacri Romani Imperij, Regnorumq; ac Dominiorum noſtrorum hæreditariorum fines triginta annis proximis à primo editionis die computandis, abſque tuo tuorúmve hæredum conſenſu audeat: Hac autem lege addita, vti tria vt minimùm cuiuſque libri exemplaria, quemadmodum moris eſt, ad Imperialem noſtram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc noſtrum tranſgredi, violare, aut contemnere deprehenſus fuerit, eum non ſolùm eiuſmodi libris, tibi, hæredibúſue tuis, auxilio Magiſtratus, vbicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, ſed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius ſemiſſis quidem Fiſci noſtri Procuratori, fraudis vindici; alter verò ſemiſſis, tibi hæredibúſue tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuerſis & ſingulis noſtris & ſacri Romani Imperij ſubditis & fidelibus dilectis, tam Eccleſiaſticis quàm Politicis, cuiuſcumque ſtatus, gradus aut ordinis extiterint, præſertim verò iis, qui in Magiſtratu conſtituti, vel ſuo vel ſuperiorum ſuorum loco aut nomine, ius dicunt, iuſtitiámue exercent, ne quemquam hoc Priuilegium noſtrum impunè violare, ſpernere aut negligere patiantur: Sed, ſi quos contumaces compererint, conſtituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuſcumque modis coërceri curent, ni & ipſimet grauiſſimam noſtram in ſe conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu noſtra ſubſcripto, & Cæſarei noſtri ſigilli impreſſione munito, confirmamus. Datum in arce noſtra Regia Pragæ, die prima menſis Auguſti; Anno Domini Milleſimo, Quingenteſimo, Nonageſimo ſecundo: Regnorum noſtrorum Romani decimo ſeptimo, Hungarici vigeſimo, & Bohemici itidem decimo ſeptimo.

Subſign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenaw.

Ad mandatum ſacræ Cæſareæ M^{tis} proprium.

Io. Baruitius.

Additum ſigillum Cæſ. M^{tis} in cerâ rubrâ.

SVM-

SVMMA PRIVILEGII REGIS CATHOLICI.

PHILIPPVS *Dei gratia Hiſpaniarum, &c. Rex Catholicus, diplomate ſuo ſanxit, nequis,* IVSTI LIPSI *Hiſtoriarum in alma Vniuerſitate Louanienſi Profeſſoris, & item Hiſtoriographi ſui libros quoſcumque, à Cenſoribus legitimis approbatos, præter ipſius, heredúmve eius, voluntatem, intra triginta annos à prima ſingulorum librorum editione computandos imprimat, aut alibi terrarum impreſſos, in has inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléſve habeat. Qui ſecus faxit, præter librorum confiſcationem triginta marcharum auri puri illatione mulctabitur. Vti latiùs patet in litteris, datis Bruxellæ,* XIV. *Febr.* M. D. XCVII.

Signat.

Verreycken.

SVMMA PRIVILEGII REGIS CHRISTIANISSIMI.

HENRICVS *Dei gratia Galliarum & Nauarræ Rex Chriſtianiſſimus, ſingulari priuilegio ſanxit, nequis per vniuerſos Regnorum ſuorum fines,* IVSTI LIPSI, *quos vel hactenus edidit, vel in poſterum editurus eſt libros, excudere intra decennium præter voluntatem ipſius poſſit. Qui ſecus faxit, præter librorum confiſcationem, ter mille florenorum illatione mulctabitur; vti latiùs patet in litteris, datis Pariſiis,* XIII. *Iulij,* M. DC. V.

Signat.

Perrochel.

TIbi IOANNES MORETE, pro amicitiâ quæ mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis eſt ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti hos meos de OPIDO ET ACADEMIA LOVANIENSI Libros tres typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio ſiue iubeo, ex lege quam magnus Cæſar & Reges dixerunt.

Iuſtus Lipſius.

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA,

APVD IOANNEM MORETVM.

M. DC. V.

CONSTANTIA. ET LABORE

VV2—

N&S. [illegible] bookshop [illegible]. 196[illegible]